

מעבר לדוח*

אגרת ספטמבר 2009

מעבר לדוח אגרת ספטמבר 2009

חברי המערכת

עורכים:
בני ספירשטיין
אלינה שפושניק

חשבונאות ודיווח כספי:
משה פרץ
יעל ג'רסי, בני ספירשטיין, ירון לוי
אבי דנוס, שלמה גולדפרב, ארז רוזנברג

מיסים:
ורד קירשנר, ג'רי זליגמן
אלי ארגמן, רון מזוריק

קסלמן פתרונות בניהול סיכונים:
שי זנדני
אריאל ליטוין

ניהול סיכונים ואקטואריה:
טלי מישוד
ירון חזן

ביקורת פנים ו-SOX:
גיא ספיר, רונית נועם
ליאור איתם, נילי אלינסון

ממשל תאגידי:
הילי קריזלר, גיל מור

עיצוב גרפי:
חמוטל ברנט

ספטמבר 2009

לקוחות וידידים נכבדים,

בימים אלה, מתרבים הקולות, המכריזים על ניצני אופטימיות בנוגע ליציאה קרובה מהמשבר הכלכלי, והעיתונים מתמלאים דעות, פרשנויות ותחזיות בנושא. לצד אלו, מקבלות משנה תוקף שאלות בנוגע להתמודדות אפקטיבית עם המשבר והשלכותיו; כיצד הופכים אותו להזדמנות של צמיחה עסקית? כיצד נמנעים בעתיד מאותן טעויות, שגרמו למשבר או החריפו אותו?

האגרת שלפניכם, שהנושא "ממשבר להזדמנות" מקשר בין מאמרים רבים בה, מכילה, בנוסף לפרקים הדנים בהתפתחויות בתחומי התקינה החשבונאית ובתחומי המס, מספר מאמרים העוסקים בהיבטים שונים של ניהול סיכונים, ביקורת פנימית, וה-SOX הישראלי. חשיבותם של נושאים אלה בכלל, ובעתות התמודדות עם משבר בפרט, היא קריטית, וראוי לנצלם כמנוף ללמידת לקחים ולשיפור תפעולי ואסטרטגי.

נושא חשוב נוסף, שנמצא במוקד תשומת הלב של רגולטורים בישראל ובעולם, כחלק מהתמודדותם עם המשבר הכלכלי, הוא תגמול בכירים בתאגידים והקשר בינו לבין ביצועיהם. מאמר בנושא זה, המובא באגרת, מציג מחקר, שנערך על-ידי מחלקת תגמול עובדים בקבוצת הייעוץ שלנו, הבוחן את מבנה תוכניות התגמול של מנהלים בכירים בישראל.

בנוסף למאמרים הנ"ל, מובא באגרת מאמר העוסק באסטרטגיות השרדות והצלחה, המאפשרות לחברות בעת משבר להתמודד עם נושאים קריטיים בטווח הקצר, ובמקביל, להתכונן להשגת יתרון תחרותי עם ההתאוששות הכלכלית.

כל אלה ועוד מחכים לעיונכם באגרת זו, ואנו מקווים שתמצאו עניין בתכניה.

כתמיד, נשמח לעמוד לשירותכם מעל ומעבר לדוח, ונאחל לכולכם שנה טובה וכתובה וחתימה טובה.

בכבוד רב,

קסלמן וקסלמן
PwC ישראל

אגרת זו נועדה למסירת מידע בלבד, ואין לראות בתוכנה מתן יעוץ או חוות דעת מקצועית. דברי החקיקה המופיעים באגרת אינם נוסח רשמי. רק הנוסח הרשמי של החקיקה מחייב.

תוכן העניינים

עמוד

פרק א' – חידושים בכללי חשבונאות ודיווח כספי

תקינה חשבונאית בינלאומית

פרויקט השיפורים (Improvements) השנתי לתקני הדיווח הכספי הבינלאומיים -

11אפריל 2009

18IFRIC 18 – "העברות של נכסים מלקוחות"

תיקונים ל- IFRIC 9 - "בחינה מחדש של נגזרים משובצים" ול- IAS 39 "מכשירים

23פיננסיים: הכרה ומדידה"

פרסומים של רשות ניירות ערך

FAQ 18: הטיפול החשבונאי בהסדרי חוב הכוללים החלפת חוב במניות או

26מכשירים הוניים אחרים של התאגיד

גילוי בעת החלטה על חלוקת דיבידנד – הנחיה לפי סעיף 36א(ב) לחוק ניירות ערך,

28התשכ"ח – 1968

תקינה חשבונאית אמריקנית

30FAS 165 - "אירועים לאחר תאריך המאזן"

FAS 168 - קודיפיקציה של תקני החשבונאות של ה- FASB וההיררכיה של כללי

33חשבונאות מקובלים - ביטול FAS 162

FSP No. FAS 107-1 and APB 28-1 - גילוי בתקופות ביניים בדבר שוויים

37ההוגן של מכשירים פיננסיים

מודל חשבונאי חדש עבור ירידות ערך של מכשירי חוב; FSP No. FAS 115-2

38and FAS 124-2 - הכרה והצגה של ירידות ערך שאינן זמניות

FSP No. FAS 157-4 - קביעת שווי הוגן כאשר ההיקף ונפח הפעילות של נכס או

43התחייבות פחתו משמעותית, וזיהוי עסקות אשר "אינן רגילות"

פרק ב' – חידושי מיסים וחוקים נלווים

מיסוי ישראלי

פסקי דין

מיסוי הכנסה ממימוש אופציות למניות נסחרות בידי עובדים לפי סעיף 102 לפקודת

49מס הכנסה, ערב תיקונו

52השפעת השינויים בשער חליפין על שווי זכויות במקרקעין לאחר יום העסקה

איסור ניכוי מס תשומות בשל עסקאות שאינן חייבות במע"מ שבוצעו על ידי חברות

55בנות

57סיווג הכנסה ממסחר בניירות ערך כהכנסה פירותית

הוצאות טיפול בילדים - פסק דין בית המשפט העליון ותיקון 170 לפקודת מס

60הכנסה

תיקוני חקיקה

- 63העלאת שיעור מס ערך מוסף החל מיום 1 ביולי 2009
חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התוכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-
652010), התשס"ט – 2009

מיסוי בינלאומי

- 70רפורמות, שינויי חקיקה ועדכון אמנת המס עם אנגליה

פרק ג' – ניהול סיכונים

- 77פיקוח על התקני אחסון ניידים – דווקא בעיתות משבר
84הקלות הבלתי נסבלת של מעילות והונאות בתקופת משבר כלכלי

פרק ד' – ביקורת פנימית ו-SOX

- 95ביקורת מערכת הסיכונים בתרבות הארגונית (Risk culture), מדוע היא חיונית
וכיצד היא מבוצעת?
101SOX ישראלי – עדכון בעקבות פרסום מסמך של רשות ניירות ערך בנושא

פרק ה' – ממשל תאגידי

- 107תגמול בכירים בישראל - בדרך לשינוי?

פרק ו' – ממשבר להזדמנות - מבט על חברות פרטיות

- 113אסטרטגיות הישרדות – והצלחה

פרק ז' – מחקרים

- 121היקף ההשקעות בהיי-טק בישראל מוסיף לצנוח לרמת ההשקעות הנמוכה ביותר
מאז השפל הגדול של 2003 - מתוך דוח ה-Money Tree™
סדר כלכלי חדש - מתוך מחקר של "גלובס מחקרים" בשיתוף קסלמן וקסלמן,
124PwC Israel
"חוב וסדר" - מתוך מחקר של "גלובס מחקרים" בשיתוף קסלמן וקסלמן,
129PwC Israel

פרק ח' – דיני תאגידים

- 135השעיית זכות הפירעון של בעלי מניות לפירעון חובם מהחברה במקרים של מימון
דק

- 141פרק ט' – פרסומים חדשים של רשת PwC

פרק א' חידושים בכללי חשבונאות ודיווח כספי

כותבים:

בני ספירשטיין (שותף)
ירון לוי (שותף)
אבי דנוס (מנהל בכיר)
שלמה גולדפרב (מנהל)
ארז רזנברג (מנהל)
מייקל סיט
דנית מאיר
שירי לסטני

המחלקה המקצועית

תקינה חשבונאית בינלאומית

פרויקט השיפורים (Improvements) השנתי לתקני הדיווח הכספי הבינלאומיים- אפריל 2009

רקע

בשנת 2006, יזם המוסד הבינלאומי לתקינה בחשבונאות ("ה- IASB") פרויקט שיפורים (Improvements) שנתי לתקני הדיווח הכספי הבינלאומיים ("תקני ה- IFRS"), ככלי לביצוע תיקונים הכרחיים, אך לא דחופים, בתקני ה- IFRS, שלא יכללו כחלק מפרויקט אחר ("פרויקט השיפורים"). פרויקט השיפורים נועד להקל את הנטל הכרוך בתהליך התקינה החשבונאית, באמצעות ריכוז תיקונים הכרחיים שאינם דחופים (שבעיקרם מיועדים לביטול חוסר עקביות בין תקני IFRS שונים ולהבהרת מלל בהם) במסגרת מסמך שנתי מרוכז, חלף פרסום כל אחד מהם בנפרד. בחודש מאי 2008, פורסם המסמך השנתי הראשון במסגרת פרויקט השיפורים, אליו התייחסו באגרת פברואר 2009. בחודש אפריל 2009, פורסם מסמך השיפורים השנתי השני במסגרת פרויקט השיפורים ("מסמך השיפורים" או "המסמך"), אליו נתייחס להלן.

להלן יובאו עיקרי מבחן תיקונים לתקני ה- IFRS הכלולים במסמך (יודגש כי המסמך כולל תיקונים נוספים שלא נכללים בהתייחסות להלן).

יצוין, כי בהתאם לסעיף 19 לתקן חשבונאות בינלאומי 8 - "מדיניות חשבונאית, שינויים באומדנים חשבונאיים וטעויות" ("IAS 8"), ככלל, למעט חריגים המפורטים ב- IAS 8:

"... (א) ישות תטפל בשינוי במדיניות חשבונאית, הנובע מיישום לראשונה של תקן או פרשנות, בהתאם להוראות המעבר הספציפיות, במידה וקיימות, באותו תקן או באותה פרשנות; ואילו (ב) כאשר ישות משנה מדיניות חשבונאית, בעת ישום לראשונה של תקן או פרשנות, אשר אינו כולל הוראות מעבר ספציפיות החלות על שינוי זה, או משנה באופן יזום מדיניות חשבונאית, על הישות ליישם את השינוי בדרך של ישום למפרע."

תיקון לתקן דיווח כספי בינלאומי 8 - "מגזרי פעילות" ("IFRS 8"):

נושא התיקון:

גילוי בדבר נכסי המגזר

הרקע לתיקון:

הוראות IFRS 8 טרם התיקון, שדרשו גילוי בדבר נכסי המגזר, גם אם מידע אודותם אינו מסופק באופן סדיר למקבל ההחלטות התפעוליות הראשי, יצרו סתירה בלתי מכוונת ביחס לפרשנויות ופרקטיקה בנוגע ליישום התקן האמריקני המקביל לעניין זה (FAS 131).

עיקרי התיקון:

סעיף 23 ל- IFRS 8 תוקן. בהתאם לסעיף המתוקן, גילוי בדבר נכסי המגזר יינתן רק אם מידע בדבר נכסי המגזר מסופק באופן סדיר למקבל ההחלטות התפעוליות הראשי.

תחילה:

התיקון ייושם לגבי תקופות דיווח שנתיות המתחילות ביום 1 בינואר 2010 או לאחריו. יישום מוקדם הינו אפשרי. במקרה של יישום מוקדם, יש לתת גילוי לעובדה זו.

תיקון לתקן חשבונאות בינלאומי 1 (מתוקן) - "הצגת דוחות כספיים" ("IAS 1R"):

נושא התיקון:

סיווג רכיב ההתחייבות של מכשיר פיננסי המיר כהתחייבות שוטפת או כהתחייבות שאינה שוטפת.

הרקע לתיקון:

בהתאם לסעיף 69(d) ל- IAS 1R, כאשר לישות אין זכות בלתי מותנית לדחות יישוב של התחייבות לתקופה של לפחות 12 חודשים לאחר תקופת הדיווח, ההתחייבות תסווג כהתחייבות שוטפת. בנוסף, בהתאם למסגרת המושגית להכנת דוחות כספיים ולהצגתם של תקני ה- IFRS ("המסגרת המושגית"), המרת התחייבות להון הינה אחת הדרכים ליישוב התחייבות. התוצאה הנובעת מיישום הדרישות האמורות לעיל הינה שבמידה שאופציית ההמרה של מכשיר פיננסי המיר ניתנת למימוש בכל עת על ידי המחזיק, רכיב ההתחייבות יסווג כשוטף. סיווג זה יידרש גם אם הישות לא תידרש ליישב מכשירים המירים, שטרם הומרו, באמצעות מזומן או נכסים אחרים במשך תקופה של למעלה מ- 12 חודשים לאחר תקופת הדיווח.

מנגד, IAS 1R והמסגרת המושגית קובעים, שמידע לגבי נזילות וכושר הפירעון של ישות הינו שימושי לקוראי הדוחות. המונחים "נזילות" ו"כושר פירעון" מתייחסים לזמינות של מזומנים לישות, ואילו הנפקת הון אינה מלווה ביציאה של מזומנים או נכסים אחרים מהישות. לפיכך, הגיע ה- IASB למסקנה, שסיווג התחייבות על בסיס מועד הדרישה להעברת מזומן או נכסים אחרים, ולא על בסיס מועד היישוב שלה, משקף באופן טוב יותר את הנזילות וכושר הפירעון של הישות, ולכן הוחלט על תיקונו של IAS 1R.

עיקרי התיקון:

סעיף 69(d) ל- IAS 1R, הדן בסיווג התחייבות כהתחייבות שוטפת או כהתחייבות שאינה שוטפת, תוקן. בהתאם לסעיף המתוקן, תנאים בהתחייבות, המאפשרים לצד שכנגד לחייב את הישות לסלק את ההתחייבות על-ידי הנפקת מכשירי הון, לא ישפיעו על סיווג ההתחייבות.

בשולי הדברים נציין, כי בעקבות פרסום תיקון זה, עדכן המוסד הישראלי לתקינה בחשבונאות פרסום קודם שלו הדן בנושא זה ("תקן חשבונאות בינלאומי 1 הצגת דוחות כספיים – סיווג רכיב ההתחייבות של אג"ח להמרה").

תחילה:

התיקון ייושם לגבי תקופות דיווח שנתיים, המתחילות ביום 1 בינואר 2010 או לאחריו. יישום מוקדם אפשרי. במקרה של יישום מוקדם, יש לתת גילוי לעובדה זו.

תיקון לתקן חשבונאות בינלאומי 7 - "דוחות תזרים מזומנים" ("IAS 7"):

נושא התיקון:

תזרימי מזומנים המשמשים לפעילות השקעה

הרקע לתיקון:

קיומה של פרקטיקה מגוונת בנוגע לסיווג תזרימי מזומנים בגין יציאות, שהתהוו במטרה להשיג משאב המיועד להפקת תזרימי מזומנים עתידיים, כאשר המשאב עצמו אינו מוכר כנכס בהתאם לתקני ה- IFRS (לדוגמא: יציאות בגין מחקר ופיתוח, פרסום ושיווק והכשרת עובדים). ישויות מסוימות נהגו לסווג תזרימי מזומנים כאמור במסגרת פעילות שוטפת, ואחרות נהגו לסווג תזרימים אלו במסגרת פעילות השקעה. ה- IASB הגיע למסקנה, שהניסוח בסעיפים השונים ב- IAS 7 בעניין זה אינו חד משמעי; מה שמביא לפרשנות מוטעית של חלק מהישויות, שסיווג זה נתון לבחירה של מדיניות חשבונאית.

עיקרי התיקון:

התווספה פסקה לסעיף 16 ל- IAS 7, הקובעת באופן חד משמעי, שרק יציאות שבעקבותיהן מוכר נכס בדוח על המצב הכספי, תהינה כשירות לסיווג בדוח תזרים המזומנים במסגרת תזרימי מזומנים המשמשים לפעילות השקעה.

תחילה:

התיקון ייושם לגבי תקופות דיווח שנתיים המתחילות ביום 1 בינואר 2010 או לאחריו. יישום מוקדם אפשרי. במקרה של יישום מוקדם, יש לתת גילוי לעובדה זו.

תיקון לתקן חשבונאות בינלאומי 17 - "חכירות" ("IAS 17"):

נושא התיקון:

רכיב הקרקע בחכירות ארוכות טווח.

הרקע לתיקון:

חוסר עקביות לכאורה, בין הקריטריונים הכלליים לסיווג חכירה כמימונית או כתפעולית, הנכללים במסגרת סעיפים 13-7 ל- IAS 17, לבין הקריטריונים הספציפיים המתייחסים לסיווג חכירות קרקע ומבנים לזמן ארוך, הנכללים במסגרת סעיפים 14 ו- 15 ל- IAS 17, שעלול להביא לסיווג חכירת קרקע שלא בהתאם למהות העסקה. כאמור, סעיפים 13-7 ל- IAS 17 דנים בעקרונות ובקריטריונים הכלליים לסיווג חכירה כחכירה תפעולית או כחכירה מימונית. העיקרון המנחה בסעיף 8 הינו ש"חכירה מסווגת כחכירה מימונית, אם היא מעבירה באופן מהותי את כל הסיכונים וההטבות הנלווים לבעלות. חכירה מסווגת כחכירה תפעולית אם היא אינה מעבירה באופן מהותי את כל הסיכונים וההטבות הנלווים לבעלות."

מנגד, בסעיף 14 נאמר, בין היתר: "מאפיין של קרקע הוא שבדרך כלל, לקרקע יש אורך חיים כלכליים בלתי מוגדר, ואם הזכות הקניינית אינה חזויה לעבור לחוכר בתום תקופת החכירה, החוכר אינו מקבל באופן מהותי את כל הסיכונים וההטבות הנלווים לבעלות. במקרה זה, חכירת הקרקע תסווג כחכירה תפעולית." בדומה, בסעיף 15 נאמר, בין היתר: "כאשר לקרקע יש אורך חיים כלכליים בלתי מוגדר, רכיב הקרקע, בדרך כלל, מסווג כחכירה תפעולית, אלא אם הזכות הקניינית חזויה לעבור לחוכר בתום תקופת החכירה, בהתאם לסעיף 14. רכיב המבנים מסווג כחכירה מימונית או תפעולית, בהתאם לסעיפים 13-7."

ה- IASB מציין, במסגרת פרק הבסיס למסקנות של IAS 17 (במסגרת סעיפים שהתווספו בתיקון), שהוא הגיע למסקנה, שהקריטריונים האמורים בסעיפים 14 ו- 15 עלולים להוביל לסיווג חכירות של קרקע שאינו משקף את מהות העסקה. לדוגמא, בחכירה של קרקע ומבנים לתקופה של 999 שנים, הסיכונים והתשואות המשמעותיים, המתייחסים לקרקע במהלך תקופת החכירה, עברו לחוכר, גם אם הבעלות על הקרקע לא עברה אליו. עוד מציין ה- IASB, שככלל, מבחינה כלכלית, מצבו של חוכר בחכירות מהסוג האמור דומה למצבו של רוכש הקרקע והמבנים. זאת ועוד, הערך הנוכחי של ערך השייר של המקרקעין בחכירה לתקופה של מספר עשורים עתיד להיות זניח. לפיכך, הגיע ה- IASB למסקנה, שבמקרים אלה, טיפול חשבונאי ברכיב הקרקע כבחכירה מימונית יהיה עקבי עם מצבו הכלכלי של החוכר.

עיקרי התיקון:

סעיפים 14 ו- 15 ל- IAS 17 בוטלו. מנגד, הוספו סעיפים 15A (המתקן את ההוראות שהיו בסעיפים שבוטלו) ו- 68A ו- 69A (הדנים בתחילה ובהוראות מעבר – ראה/י להלן).

בהתאם לסעיף 15A:

כאשר חכירה כוללת הן רכיב של קרקע והן רכיב של מבנים, על הישות להעריך את הסיווג של כל רכיב כחכירה מימונית או כחכירה תפעולית, בנפרד, בהתאם לאמור בסעיפים 13-7. שיקול חשוב

בקביעה האם חכירת רכיב הקרקע מהווה חכירה תפעולית או מימונית, הינו שלקרקע יש בדרך כלל אורך חיים אין-סופי.

תחילה והוראות מעבר:

התיקון ייושם לגבי תקופות דיווח שנתיות, המתחילות ביום 1 בינואר 2010 או לאחריו. יישום מוקדם אפשרי. במקרה של יישום מוקדם, יש לתת גילוי לעובדה זו.

בהתאם לסעיף 68A, הדן בהוראות המעבר ליישום התיקון:

על ישות להעריך מחדש את הסיווג של רכיבי קרקע במסגרת חכירות שטרם פקעו, בתאריך שבו היא מאמצת את התיקון, על בסיס המידע שהיה קיים במועד תחילתן של אותן חכירות. סיווג מחדש של חכירה כחכירה מימונית על ידי הישות ייושם למפרע, בהתאם להוראות IAS 8. עם זאת, אם לישות אין את המידע הנדרש לשם יישום למפרע של התיקון, עליה:

- א) ליישם את התיקון לגבי אותן חכירות על בסיס העובדות והנסיבות הקיימות בתאריך שבו היא מאמצת את התיקון; וכן
- ב) להכיר בנכס ובהחייבות המתייחסים לחכירת קרקע, שסווגה מחדש, כחכירה מימונית, בהתאם לשווים ההוגן לאותו תאריך; הפרש כלשהו בין שווים הוגנים אלה יוכר במסגרת יתרת העודפים.

בשולי הדברים, נציין כי בעקבות התיקון האמור, עדכן המוסד הישראלי לתקינה בחשבונאות פרסום קודם שלו הדן בנושא זה ("הטיפול החשבונאי בחכירות קרקע ממינהל מקרקעי ישראל").

תיקון לתקן חשבונאות בינלאומי 18 - "הכנסות" ("IAS 18"):

נושא התיקון:

קביעה האם ישות פועלת כספק העיקרי או כסוכן, ובהתאם, האם ההכנסה תוכר על בסיס "ברוטו" או על בסיס "נטו".

הרקע לתיקון:

סעיף 8 ל- IAS 18 קובע, בין היתר, כדלקמן:

"ביחסי סוכנות, התזרים החיובי ברוטו של הטבות כלכליות כולל סכומים שנגבו עבור הספק העיקרי (principal), וכתוצאה מהם אין גידול בהון העצמי של הישות. הסכומים הנגבים עבור הספק העיקרי אינם נחשבים כהכנסות, וההכנסות הן סכום העמלה בלבד."

עם זאת, IAS 18 אינו מפרט מאפיינים לקביעה האם ישות פועלת כספק העיקרי או כסוכן.

עיקרי התיקון:

נוסף סעיף 21 לנספח ל- IAS 18, המפרט מאפיינים לקביעה האם ישות פועלת כספק העיקרי או כסוכן (ובהתאם, האם ההכנסה מהעסקה תוכר על בסיס "ברוטו" או על בסיס "נטו").
יצוין כי הנספח ל- IAS 18 הינו נלווה ל- IAS 18 אך אינו מהווה חלק ממנו.

בהתאם לסעיף 21:

הקביעה האם ישות פועלת כספק העיקרי או כסוכן, דורשת שיקול דעת והתחשבות בכל העובדות והנסיבות הרלוונטיות.

הישות פועלת כספק העיקרי, כאשר היא חשופה לסיכונים ולתשואות המשמעותיים הנלווים למכירת המוצרים או למתן השירותים. מאפיינים המצביעים על כך שהישות פועלת כספק העיקרי כוללים:

1. הישות נושאת באחריות העיקרית להספקת הטובין או השירותים ללקוח או למילוי ההזמנה, לדוגמא, על ידי היותה אחראית להתקבלותם על ידי הלקוח של המוצרים או השירותים שהוזמנו או נרכשו על ידיו;
2. הישות נושאת בסיכון המלאי לפני או אחרי ההזמנה של הלקוח, במהלך המשלוח או בעת ההחזרה;
3. לישות יש מרחב פעולה בקביעת מחירים, באופן ישיר או עקיף, לדוגמא, באמצעות אספקת מוצרים או שירותים נוספים; וכן
4. הישות נושאת בסיכון האשראי של הלקוח, המתייחס לחובו של הלקוח.

הישות פועלת כסוכן, כאשר היא אינה חשופה לסיכונים ולתשואות המשמעותיים הנלווים למכירת המוצרים או למתן השירותים. מאפיין אחד המצביע על כך שהישות פועלת כסוכן הוא שהסכום שהישות מרוויחה נקבע מראש, בין כעמלה בסכום קבוע לכל עסקה ובין כשיעור קבוע מהסכום בו חויב הלקוח.

תיקון לתקן חשבונאות בינלאומי 36 - "ירידת ערך נכסים" ("IAS 36"):

נושא התיקון:

הקצאת מוניטין ליחידות מניבות-מזומנים.

הרקע לתיקון:

סעיף 80 ל- IAS 36 קובע כדלקמן:

"לצורך בחינה לירידת ערך, מוניטין שנרכש בצירוף עסקים, יוקצה ממועד הרכישה לכל אחת מהיחידות המניבות-מזומנים או קבוצות של היחידות המניבות-מזומנים של הרוכש, אשר חזויות ליהנות מהסינרגיות של הצירוף, ללא קשר אם נכסים אחרים או התחייבויות אחרות של הגוף שנרכש שויכו ליחידות או קבוצות של יחידות אלה.

כל יחידה או קבוצה של יחידות, אליהן הוקצה מוניטין כאמור לעיל:

- (א) תייצג את הרמה הנמוכה ביותר בישות שבה קיים מעקב על המוניטין לצרכי הנהלה פנימיים; וכן
- (ב) לא תהיה גדולה ממגזר פעילות שנקבע בהתאם לתקן דיווח כספי בינלאומי 8, מגזרי פעילות."

סעיף 12 ל- IFRS 8 קובע, בין היתר, כדלקמן:

"ניתן לקבץ שני מגזרי פעילות, או יותר, למגזר פעילות אחד, אם הקיבוץ הוא עקבי לעיקרון המרכזי של תקן זה, למגזרים יש מאפיינים כלכליים דומים, והמגזרים דומים בכל אחד מהנושאים הבאים:

ל- IASB נודע שהתפתחו עמדות שונות לגבי הקביעה מהי היחידה מניבת-מזומנים (או קבוצה של יחידות מניבות-מזומנים) הגדולה ביותר אליה ניתן, לפי IAS 36, להקצות מוניטין, לשם בחינה של ירידה בערכו, כאמור לעיל. עמדה אחת הייתה שהיחידה האמורה לא תהיה גדולה ממגזר פעילות, **לפני** קיבוץ מגזרי פעילות, המתאפשר בהתאם לסעיף 12 ל- IFRS 8, כאמור לעיל. עמדה שניה גרסה שהיחידה האמורה לא תהיה גדולה ממגזר פעילות, **לאחר** קיבוץ מגזרי פעילות, המתאפשר כאמור. ה- IASB מציין במסגרת הבסיס להחלטות בתיקון, בין היתר, כי הרמה הנמוכה ביותר בישות, שבה קיים מעקב של ההנהלה על המוניטין, כנדרש בסעיף 80 (א) לעיל, הינה זהה לרמה הנמוכה ביותר של מגזרי פעילות, אשר בה סוקר מקבל ההחלטות התפעוליות הראשי את התוצאות התפעוליות באופן סדיר, בהתאם ל- IFRS 8. בנוסף, מציין ה- IASB, בין היתר, שעמידה בקריטריונים לקיבוץ של מאפיינים כלכליים דומים, כמתאפשר ב- IFRS 8, אינה מביאה באופן אוטומטי לקבוצות של יחידות מניבות-מזומנים, החזויות ליהנות מהסינרגיות של המוניטין המיוחס.

עיקרי התיקון:

תת-סעיף (ב), המצויין לעיל, לסעיף 80 של IAS 36 תוקן. בהתאם לתת-הסעיף האמור המתוקן, כל יחידה מניבת-מזומנים או קבוצה של יחידות מניבות-מזומנים, אליהן הוקצה מוניטין, לא תהיה גדולה ממגזר פעילות (כפי שמוגדר בסעיף 5 ל- IFRS 8) **לפני** קיבוץ של מגזרי פעילות (המתאפשר לפי סעיף 12 ל- IFRS 8, כאמור לעיל).

תחילה והראות מעבר:

התיקון ייושם, **באופן פרוספקטיבי** ("מכאן ואילך"), לגבי תקופות דיווח שנתיות, המתחילות ביום 1 בינואר 2010 או לאחריו. יישום מוקדם אפשרי. במקרה של יישום מוקדם, יש לתת גילוי לעובדה זו.

פרשנות מספר 18 של הוועדה לפרשנויות של דיווח כספי בינלאומי – "העברות של נכסים מלקוחות" (IFRIC Interpretation 18 – (Transfers of Assets from Customers) ("IFRIC 18")

בחודש ינואר 2009 פרסמה הוועדה לפרשנויות של דיווח כספי בינלאומי את IFRIC 18. להלן מובאים עיקרי IFRIC 18:

רקע ותחולה

ישויות, המספקות שירותים לציבור, עשויות לקבל מלקוחותיהן פריטי רכוש קבוע, הנדרשים לצורך חיבור הלקוחות לרשת, לשם קבלת גישה מתמשכת לאספקת מצרכים, כגון חשמל, גז או מים. לחילופין, ישויות עשויות לקבל מזומנים מלקוחות, לצורך רכישה או הקמה של פריטי רכוש קבוע למטרות אלו. מאפיין נוסף להתקשרויות כאמור הוא בכך שהלקוחות מחויבים, בדרך כלל, בתשלומים נוספים בגין רכישת הסחורות או השירותים, בהתבסס על היקף השימוש.

העברות של נכסים מלקוחות עשויות להתרחש גם בתעשיות אחרות. לדוגמה, ישות המעבירה את תחום מערכות המידע ("IT") שלה למיקור חוץ, עשויה להעביר את פריטי הרכוש הקבוע ששימשו אותה קודם לכן לעניין זה לידי ספק מיקור החוץ. לעתים, מעביר הנכס בפועל אינו הישות לה תוקנה הגישה הנמשכת לאספקת הסחורות או השירותים ואינו הישות לה הם יסופקו. עם זאת, מטעמי נוחות, IFRIC 18 מתייחסת אל מעביר הנכס כאל הלקוח.

IFRIC 18 חלה על הטיפול החשבונאי בהעברות של פריטי רכוש קבוע בדוחות כספיים של ישויות, שמקבלות פריטים כאמור מלקוחותיהן. במסגרת הסכמים, הנמצאים בתחולת IFRIC 18, ישות מקבלת פריט רכוש קבוע מלקוח שלה, אשר בו היא חייבת לעשות שימוש לצורך חיבור הלקוח לרשת, או לצורך מתן גישה מתמשכת ללקוח לאספקת סחורות או שירותים, או לצורך שתי הפעולות הנ"ל. בנוסף, IFRIC 18 חלה על הסכמים, בהם הישות מקבלת מזומן מלקוח, בו היא חייבת לעשות שימוש לצורך רכישה או הקמה של פריט רכוש קבוע, שישמש לצרכים האמורים.

IFRIC 18 אינה חלה על הסכמים, בהם העברת הנכסים מהווה:

- מענק ממשלתי כהגדרתו בתקן חשבונאות בינלאומי 20 - "הטיפול החשבונאי במענקים ממשלתיים וגילוי לגבי סיוע ממשלתי"; או
- תשתית המשמשת בהסדרי זיכיון למתן שירות, אשר בתחולת פרשנות מספר 12 של הוועדה לפרשנויות של דיווח כספי בינלאומי - "הסדרי זיכיון למתן שירות".

הסוגיות בהן עוסקת IFRIC 18, בהקשר להסכמים בתחולתה:

1. האם הגדרת "נכס" מתקיימת?
2. אם הגדרת "נכס" מתקיימת, כיצד יש למדוד את פריט הרכוש הקבוע המועבר האמור במועד ההכרה בו לראשונה?
3. אם מדידת פריט הרכוש הקבוע המועבר כאמור במועד ההכרה בו לראשונה היא בשווי הוגן, כיצד יטופל הסכום בזכות, שכנגדו ירשם הפריט בדוחות הכספיים?
4. כיצד על הישות לטפל בהעברת מזומן מהלקוח?

עיקרי הדין ב- IFRIC 18:

1. האם הגדרת "נכס" מתקיימת?

כאשר ישות מקבלת פריט רכוש קבוע, המועבר אליה מלקוח, עליה לבחון האם הפריט האמור מקיים את הגדרת "נכס", כפי שנקבעה במסגרת המושגית להכנת דוחות כספיים ולהצגתם ("המסגרת המושגית"). בסעיף 49(a) למסגרת המושגית נאמר: "נכס הוא משאב הנשלט על ידי הישות כתוצאה מאירועי עבר, אשר ממנו חוזה (expected) הישות להפיק הטבות כלכליות עתידיות". במרבית המקרים, הישות מקבלת לידיה את זכות הבעלות על הפריט המועבר. עם זאת, בעת הקביעה האם הפריט מקיים את הגדרת "נכס", ההעברה של זכות הבעלות על הפריט אינה חיונית. כך, אם הלקוח ממשיך לשלוט בפריט המועבר, הגדרת "נכס" לא תתקיים לגבי הפריט האמור, גם אם הבעלות עליו הועברה לידי הישות.

בדרך כלל, ישות השולטת בנכס, יכולה לעשות בו כרצונה. לדוגמא, היא יכולה: להחליפו בנכס אחר, להשתמש בו לשם ייצור סחורות או שירותים, לגבות כספים מאחרים המשתמשים בו, להשתמש בו לשם סילוק התחייבויות, להחזיק בו או לחלקו לבעליה. לשם הערכת השליטה בפריט רכוש קבוע שהתקבל מלקוח, על הישות שמקבלת את הפריט להתחשב בכל העובדות והנסיבות הרלבנטיות. כך לדוגמא, למרות מחויבותה של הישות לעשות שימוש בפריט הרכוש הקבוע שהועבר מהלקוח לשם אספקת שירות אחד או יותר ללקוח, עשויה להיות לה היכולת להחליט כיצד הפריט האמור יופעל ויתוחזק, ומתי יוחלף. במקרה כאמור, הישות בדרך כלל תסיק שהיא שולטת בפריט הרכוש הקבוע שהועבר אליה.

2. כיצד יש למדוד את פריט הרכוש הקבוע המועבר במועד ההכרה בו לראשונה?

אם הישות מגיעה למסקנה, שהגדרת "נכס" מתקיימת לגבי פריט הרכוש הקבוע שהועבר אליה, הפריט יוכר על ידיה כפריט רכוש קבוע, לפי תקן חשבונאות בינלאומי 16 - "רכוש קבוע" ("IAS 16"), ועלותו במועד ההכרה בו לראשונה תימדד, בהתאם לסעיף 24 ל- IAS 16, לפי שוויו ההוגן.

3. כיצד יטופל הסכום בזכות, שכנגדו ירשם פריט הרכוש הקבוע בדוחות הכספיים?

הדיון להלן מניח כי הישות שקיבלה את פריט הרכוש הקבוע מהלקוח הגיעה למסקנה שהפריט המועבר יוכר ויימדד בהתאם לאמור ב-1 ו-2 לעיל.

סעיף 12 לתקן חשבונאות בינלאומי 18 - "הכנסות" ("IAS 18") קובע, כי "כאשר סחורות נמכרות או שירותים סופקו כנגד החלפת סחורות או שירותים שאינם דומים, ההחלפה נחשבת כעסקה המניבה הכנסות". בהתאם לתנאי ההסכמים שבתחולת IFRIC 18, העברת פריט רכוש קבוע תיחשב כהחלפה של סחורות או שירותים שאינם דומים. לפיכך, במקרים אלה, על הישות להכיר בהכנסות בהתאם ל- IAS 18.

ישות עשויה להסכים לספק שירות אחד או יותר בתמורה לפריט הרכוש הקבוע שמועבר אליה מהלקוח, כגון: חיבור הלקוח לרשת, מתן גישה מתמשכת ללקוח לאספקת סחורות או שירותים, או שניהם. בהתאם לסעיף 13 ל- IAS 18, הישות נדרשת לזהות את השירותים הניתנים לזיהוי בנפרד, הכלולים בהסכם.

מאפיינים, המצביעים על כך שחיבור הלקוח לרשת מהווה רכיב שירות הניתן לזיהוי בנפרד, כוללים:

- חיבור לשירות ניתן ללקוח, ומייצג ערך העומד בפני עצמו ("stand-alone") עבור אותו לקוח;
- ניתן לאמוד באופן מהימן את השווי ההוגן של החיבור לשירות.

מאפיין, המצביע על כך שמתן גישה מתמשכת ללקוח לאספקת סחורות או שירותים מהווה רכיב שירות הניתן לזיהוי בנפרד הנו שבעתיד, הלקוח, שביצע את העברת פריט הרכוש הקבוע לישות, יקבל את הגישה המתמשכת לאספקת הסחורות או השירותים, את הסחורות או השירותים, או את שניהם, במחיר נמוך יותר מאשר זה שיירש מלקוחות אחרים שלא ביצעו העברה שכזו.

מאפיין המצביע על כך שהמחויבות למתן גישה מתמשכת ללקוח לאספקת סחורות או שירותים נובעת מתנאי רישיון התפעול שניתן לישות או מכוח רגולציה אחרת, ולא מכוח ההסכם המתייחס להעברת פריט הרכוש הקבוע לישות (ולכן אינו מהווה רכיב שירות הניתן לזיהוי בנפרד) הנו שלקוחות שהעבירו פריט כאמור ישלמו עבור קבלת הגישה המתמשכת לאספקת הסחורות או שירותים, עבור הסחורות או השירותים או עבור שניהם, את אותו המחיר שישלמו לקוחות שלא ביצעו העברה כאמור.

אם רק שירות אחד זוהה בנפרד בהקשר עם העברת פריט רכוש קבוע מהלקוח, הישות תכיר בהכנסה מביצוע אותו שירות בעת מתן השירות, בהתאם לסעיף 20 ל- IAS 18. אם זוהה יותר משירות אחד, הניתן לזיהוי בנפרד בהקשר עם העברת פריט רכוש קבוע מהלקוח, סעיף 13 ל- IAS 18 דורש, שהשווי ההוגן של התמורה הכוללת שהתקבלה או שיש זכות לקבלה בגין ההסכם, יוקצה לכל אחד מהשירותים, ואז ייושמו לגבי כל אחד מהשירותים האמורים הקריטריונים להכרה בהכנסה, האמורים ב- IAS 18. אם שירות מתמשך זוהה כחלק מההסכם, התקופה שלאורכה יוכרו ההכנסות בגין שירות זה נקבעת לרוב על פי תנאי ההסכם עם הלקוח. אם ההסכם אינו מציין תקופה, ההכנסות יוכרו על פני תקופה שלא תעלה על אורך החיים השימושי של פריט הרכוש הקבוע שהועבר מהלקוח, ושוב נעשה שימוש לשם אספקת השירות המתמשך.

4. כיצד על הישות לטפל בהעברת מזומן מהלקוח?

כאשר ישות מקבלת העברת מזומן מלקוח, עליה להעריך האם ההסכם הינו בתחולת IFRIC 18 (ראה/י לעיל). באם ההסכם הינו בתחולת IFRIC 18, על הישות להעריך, האם פריט הרכוש הקבוע שהוקם או נרכש עונה להגדרת "נכס" (כאמור ב- (1) לעיל). באם הגדרת "נכס" מתקיימת לגבי הפריט האמור, הוא יוכר כרכוש קבוע לפי עלותו, בהתאם להוראות IAS 16, והכנסה בגובה סכום המזומן שהתקבל תוכר בהתאם לעקרונות שפורטו ב- (3) לעיל.

תחילה והוראות מעבר

IFRIC 18 חלה באופן פרוספקטיבי (מכאן ולהבא) על העברות של נכסים מלקוחות, שהתקבלו ביום 1 ביולי 2009 או לאחר מכן. ניתן לבצע אימוץ מוקדם, זאת במידה שהערכות השווי של הנכסים ויתר המידע, הנדרשים לשם יישום IFRIC 18 לגבי העברות נכסים שבוצעו בעבר, הושגו במועדי הביצוע של אותן העברות.

על ישות לתת גילוי בדבר התאריך שממנו היא מיישמת את IFRIC 18.

תיקונים לתקן דיווח כספי בינלאומי 1 – "אימוץ לראשונה של תקני דיווח כספי בינלאומיים" (IFRS 1)

בנוסף להוראות הנ"ל, IFRIC 18 כוללת נספח תיקונים ל-IFRS 1. בהתאם לתיקונים אלה, בין היתר:

- מאמץ לראשונה של תקני ה-IFRS יכול ליישם את הוראות המעבר של IFRIC 18 האמורות לעיל, ובמקרה זה מועד התחילה עבורו יהיה ה-1 ביולי 2009 או מועד המעבר שלו ל-IFRS, כמאוחר שבהם.
- מאמץ לראשונה של תקני ה-IFRS יכול לקבוע כל תאריך בו יבחר שקדם למועד המעבר שלו ל-IFRS, וליישם את IFRIC 18 לגבי כל ההעברות של נכסים מלקוחות, שהתקבלו החל מאותו תאריך ואילך.

דוגמאות להמחשה

להלן עיקרי 3 דוגמאות הנלוות ל-IFRIC 18, אך אינן מהוות חלק ממנה:

1. חברת נדל"ן בונה פרויקט למגורים באזור שאינו מחובר לרשת החשמל. לצורך חיבור הפרויקט לרשת החשמל, נדרשת חברת הנדל"ן להקים תחנת משנה אשר לאחר מכן מועברת לידי חברת החשמל, האחראית לאספקת החשמל לדירות הפרויקט ("חברת החשמל"). בדוגמא זו, ההנחה היא שחברת החשמל הגיעה למסקנה, שתחנת המשנה שהועברה אליה עונה להגדרת "נכס". חברת החשמל עושה שימוש בתחנת המשנה לשם חיבור כל אחת מהדירות בפרויקט המגורים לרשת החשמל שלה. במקרה זה, בעלי הדירות הם אלו שיעשו לבסוף שימוש ברשת החשמל לשם קבלת גישה לאספקת חשמל, זאת למרות שלא הם העבירו את תחנת המשנה לחברת החשמל. בהתאם לרגולציה, על חברת החשמל לספק גישה מתמשכת לרשת החשמל לכל המשתמשים ברשת החשמל באותו מחיר, מבלי להתחשב בשאלה האם הם העבירו אליה נכס או לא. לפיכך, משתמשים ברשת החשמל שמעבירים נכס לחברת החשמל משלמים את אותו תעריף כמו משתמשים אחרים שלא עשו כן. משתמשים ברשת החשמל רשאים לבחור לרכוש את החשמל המשמש אותם ממפיצי חשמל שאינם חברת החשמל, עם זאת, הם חייבים לעשות שימוש ברשת החשמל של חברת החשמל לצורך קבלת גישה לאספקת חשמל.

לחילופין, חברת החשמל יכולה הייתה להקים את תחנת המשנה בעצמה ולקבל סכום של מזומן מחברת הנדל"ן, שבו היא הייתה מחויבת להשתמש אך ורק לשם הקמת תחנת המשנה. סכום המזומן המועבר מחברת הנדל"ן לחברת החשמל לא יהיה בהכרח שווה למלוא עלות ההקמה של תחנת המשנה. גם במקרה זה ההנחה היא שתחנת המשנה ממשיכה לענות על הגדרת "נכס" של חברת החשמל.

בדוגמא זו, IFRIC 18 חלה על חברת החשמל, שמקבלת את תחנת המשנה מחברת הנדל"ן. חברת החשמל תכיר בתחנת המשנה כפריט רכוש קבוע, שעלותו תימדד במועד ההכרה בו לראשונה לפי שווי ההוגן (או בהתאם לעלות ההקמה שלו, במקרה בו היא מקבלת מזומן מחברת הנדל"ן ומקימה את תחנת המשנה בעצמה) בהתאם להוראות IAS 16. העובדה שהתעריפים בגין השימוש ברשת, שמשלמים משתמשים ברשת שהעבירו

נכס לחברת החשמל, זהים לתעריפים שמשלמים משתמשים אחרים ברשת החשמל, מצביעה על כך שהמחויבות של חברת החשמל לתת גישה מתמשכת לרשת החשמל אינה מהווה רכיב שירות של העסקה הניתן לזיהוי בנפרד. לכן, חיבור הדירות לרשת החשמל הוא השירות היחיד שעל חברת החשמל לספק בתמורה לקבלת תחנת המשנה. בהתאם, על חברת החשמל להכיר בהכנסה מעסקת החליפין לפי השווי ההוגן של תחנת המשנה (ולחילופין, לפי סך המזומן שהתקבל, במקרה בו היא מקבלת מזומן מחברת הנדל"ן ומקימה את תחנת המשנה בעצמה), וזאת בעת החיבור של הדירות האמורות לרשת החשמל, בהתאם לסעיף 20 ל- IAS 18.

2. קבלן בונה מקים בית באתר שפותח מחדש בעיר גדולה. כחלק מההקמה, הוא מתקין צינור מים, המחבר את הבית לקו אספקת המים הראשי. מאחר שהצינור נמצא בשטח הבית, הבעלים של הבית יכול להגביל את הגישה לצינור. בנוסף, הבעלים אחראי לתחזוקת הצינור. בדוגמה זו, העובדות מצביעות על כך שמנקודת מבטה של חברת המים, הצינור אינו מקיים את הגדרת "נכס".

לחילופין, הקבלן הבונה מקים מספר בתים, ומתקין צינור מים על שטח אדמה הנמצא בבעלות משותפת של בעלי הבתים או על שטח אדמה ציבורי, המחבר את הבתים לקו אספקת המים הראשי. הקבלן הבונה מעביר את הבעלות על הצינור לחברת המים, אשר תהיה אחראית לתחזוקת הצינור. בדוגמה זו, העובדות מצביעות על כך שחברת המים שולטת על הצינור, ולכן עליה להכיר בו כנכס בספריה.

3. ישות מתקשרת עם לקוח בהסכם למיקור חוץ של פעילות ה- IT של הלקוח ("ההסכם"). כחלק מההסכם, הלקוח מעביר לידי הישות את הבעלות על ציוד ה- IT הנוכחי שלו ("הציוד המועבר"). בשלב ההתחלתי, על הישות להשתמש בציוד המועבר לשם אספקת השירות הנדרש בהתאם להסכם. הישות היא האחראית לתחזוקת הציוד המועבר ולהחלפתו, בהתאם לשיקול דעתה. אורך החיים השימושי של הציוד המועבר נאמד ב- 3 שנים. בהתאם להסכם, נדרש מתן שירות לאורך תקופה של 10 שנים, בתמורה לסכום קבוע, שהנו נמוך מהסכום שהישות הייתה דורשת, לולא הועבר לידיה הציוד המועבר.

בדוגמה זו, העובדות מצביעות על כך שהציוד המועבר מהווה נכס של הישות. לפיכך, על הישות להכיר בציוד המועבר בספריה ולמדוד את עלותו במועד ההכרה הראשונית בו, בשווי ההוגן, בהתאם לסעיף 24 ל- IAS 16. העובדה שהמחיר אותו גובה הישות עבור השירות בהתאם להסכם הנו נמוך מהמחיר שהייתה גובה לולא הועבר לידיה הציוד המועבר, מצביעה על כך שהשירות האמור הינו רכיב שירות במסגרת ההסכם, הניתן לזיהוי בנפרד. העובדות גם מצביעות על כך שזהו השירות היחיד שיוספק בתמורה להעברת הציוד המועבר. לפיכך, על הישות להכיר בהכנסות הנובעות מעסקת החליפין, כאשר מסופק השירות, כלומר, לאורך התקופה של 10 שנות ההסכם.

לחילופין, נניח שהסכם מיקור החוץ קבוע, כי בתום 3 השנים הראשונות, המחיר שנגבה על ידי הישות בגין השירות בהתאם להסכם יעלה, בכדי לשקף את העובדה שבאותה עת הישות תחליף את הציוד המועבר. במקרה זה, המחיר המופחת עבור השירות המסופק בהתאם להסכם, משקף את אורך החיים השימושי של הציוד המועבר. בשל כך, על הישות יהיה להכיר בהכנסה מעסקת החליפין על פני 3 השנים הראשונות של ההסכם.

תיקונים לפרשנות מספר 9 של הוועדה לפרשנויות של דיווח כספי בינלאומי - "בחינה מחדש של נגזרים משובצים" ולתקן חשבונאות בינלאומי 39 - "מכשירים פיננסיים: הכרה ומדידה"

רקע

בעקבות פרסום התיקונים לתקן חשבונאות בינלאומי 39 - "מכשירים פיננסיים: הכרה ומדידה" ("IAS 39") ולתקן דיווח כספי בינלאומי 7 - "מכשירים פיננסיים: גילויים" ("IFRS 7"), באוקטובר 2008 ("התיקונים מ-2008")¹, דווח למוסד הבינלאומי לתקינה בחשבונאות (ה- IASB) על חוסר בהירות בנוגע להשלכות התיקונים מ-2008 על יישום הוראות פרשנות מספר 9 של הוועדה לפרשנויות של דיווח כספי בינלאומי - "בחינה מחדש של נגזרים משובצים" ("IFRIC 9"). עניין זה אף הועלה על ידי חלק מהמשתתפים בפגישות "השולחן העגול", שנערכו בנובמבר ובדצמבר 2008 על ידי ה- IASB והמוסד האמריקני לתקינה בחשבונאות, בתגובה למשבר הפיננסי הגלובלי.

כזכור, בהתאם לתיקונים מ-2008, החל מיום 1 ביולי 2008, ניתן, במקרים מסוימים, לסווג מחדש נכס פיננסי שאינו נגזר, מתוך קטגוריית "שווי הוגן דרך רווח או הפסד" (Fair Value) (through Profit or Loss – FVTPL), כפי שמוגדרת ב- IAS 39, בתנאי שהוא לא יועד על ידי הישות לקטגוריה זו בעת ההכרה בו לראשונה (קרי, בתנאי שהנכס נכנס לקטגוריה זו מתוקף היותו מסווג כ"מוחזק למסחר"), ובתנאי שאינו מוחזק עוד על ידי הישות לשם מכירתו או רכישתו מחדש בתקופה הקרובה.

במסגרת הפניות האמורות ל- IASB בעניין זה, התבקש ה- IASB לשקול תיקונים נוספים לתקני ה- IFRS, בכדי למנוע התפתחות של פרקטיקה, לפיה, עקב שינוי סיווג כאמור, לא יבוצעו הפרדה וטיפול בנפרד לנגזר המשובץ בנכס פיננסי, שהיה אמור להיות מופרד מהחוצה המארח ומטופל בנפרד.

בהתאם לסעיף 7 ב- IFRIC 9, על ישות להעריך, האם נדרשת הפרדה של נגזר משובץ מהחוצה המארח, לשם טיפול בו בנפרד כנגזר, במועד בו לראשונה הישות הופכת להיות צד לחוצה. הערכת הצורך בהפרדת נגזר משובץ כאמור, לאחר המועד בו לראשונה הישות הופכת להיות צד לחוצה, הנה אסורה, אלא אם חל שינוי בתנאי החוצה, המשנה מהותית את תזרימי המזומנים ביחס לתזרימי המזומנים שהיו נדרשים אלמלא השינוי.

ה- IASB דווח על-ידי חברים בו, כי הוראה זו עשויה להיות מפורשת כאוסרת הפרדה של נגזר משובץ הטבוע בחוצה מעורב (משולב) [Hybrid (combined)], אשר סווג מחדש מתוך קטגוריית FVTPL, כל עוד לא חל שינוי בתנאי החוצה.

בהתייחסו לעניין, מצין ה- IASB, כי בעת פרסום IFRIC 9, סיווג מחדש מקטגוריית FVTPL היה אסור, ועל כן IFRIC 9 לא התייחס לאפשרות זו. עם זאת, מבחיר ה- IASB, כי לא התכוון לכך שהדרישה להפרדת נגזר משובץ מתוך מכשיר פיננסי מעורב (משולב) לא תבוצע כתוצאה מיישום התיקונים מ-2008. לכן, החליט ה- IASB להבהיר את הוראות IFRIC 9, בדרך של תיקון סעיף 7 ל- IFRIC 9 ("תיקון IFRIC 9"), שפורסם בחודש מרס 2009, יחד עם תיקון מתאים ל- IAS 39 ("תיקון IAS 39").

1 ראה/י מאמר באגרת פברואר 2009.

לדעת ה- IASB, אילולא נדרשה בחינת הצורך בהפרדה של נגזר משובץ בעת סיווג מחדש של נכס פיננסי מעורב (משולב) מתוך קטגוריית FVTPL, היו נוצרות "הזדמנויות להנדסה" של מכשירים פיננסיים, אשר אותן נועדו למנוע ההוראות השונות המפורטות ב- IAS 39 בנוגע לנגזרים משובצים; דוגמא ל"הזדמנות" כאמור הינה: סיווג של המכשיר הפיננסי המעורב (משולב) לקטגוריית FVTPL בעת ההכרה בו לראשונה, ולאחר מכן סיווגו מחדש לקטגוריה אחרת (כמתאפשר בהתאם לתיקונים מ- 2008) זאת מבלי להפריד את הנגזר המשובץ מהמכשיר המעורב ומבלי לטפל בו בנפרד, למרות שהפרדה וטיפול נפרד כאמור היו נדרשים, אילו נערכה בחינה של עניין זה במועד הסיווג מחדש (המשמעות: הנגזר המשובץ האמור יטופל ביחד עם החוזה המארח במסגרת קטגוריה שאינה FVTPL). בהקשר זה, מצוין במסגרת הבסיס להחלטות ("Basis for Conclusions") שנכלל בתיקון IFRIC 9, כי הטיפול החשבונאי הנאות היחיד באשר למכשיר נגזר הוא לכלול אותו בקטגוריית FVTPL.

בנוסף, ה- IASB החליט להבהיר, כי הבחינה בעת הסיווג מחדש תהיה על בסיס הנסיבות שהיו קיימות במועד בו לראשונה הפכה להיות צד לחוזה, או, אם אירע מאוחר יותר - המועד בו חל שינוי בתנאי החוזה, המשנה מהותית את תזרימי המזומנים שהיו נדרשים בהתאם לחוזה אלמלא השינוי. זאת, בין השאר, משום שבאין שינוי בתנאי הנגזר המשובץ במכשיר הפיננסי המעורב (משולב), אין סיבה לקבלת תוצאה שונה באשר לצורך בהפרדת נגזר משובץ, בהשוואה לתוצאה שהייתה מתקבלת במועד ההכרה לראשונה בחוזה המעורב (משולב). בנוסף, מבהיר ה- IASB, כי אין ליישם את הוראות סעיף 11(ג) ל- IAS 39 (האוסר על הפרדת נגזר המשובץ בנכס פיננסי הנמדד ב- FVTPL), בעת בחינת הצורך בהפרדת נגזר משובץ, בהתאם לתיקון IFRIC 9, בעקבות סיווג מחדש מקטגוריית FVTPL.

התיקונים ל- IFRIC 9

- נוספה הוראה לסעיף 7, המחייבת לבחון את הצורך בהפרדת נגזר משובץ מהחוזה המארח, וטיפול בו כנגזר, גם בעת סיווג מחדש של נכס פיננסי מתוך קטגוריית FVTPL.
- נוסף סעיף 7A, בו נקבע, בין היתר, כדלקמן:
 - בחינת הצורך בהפרדת נגזר משובץ, בעת סיווג מחדש של נכס פיננסי מתוך קטגוריית FVTPL, תהיה בהתאם לנסיבות שהיו קיימות במועד בו הישות הפכה לצד לחוזה, או במועד בו חל שינוי בתנאי החוזה, המשנה משמעותית את תזרימי המזומנים ביחס לנדרש אלמלא השינוי, לפי המאוחר.
 - לצורך בחינת הצורך בהפרדת נגזר משובץ, בעת סיווג מחדש של נכס פיננסי מתוך קטגוריית FVTPL, אין ליישם את סעיף 11(ג) ל- IAS 39 (כלומר, יש להתעלם מכך שהחוזה המעורב (משולב) נמדד, עד למועד סיווגו מחדש, בקטגוריית FVTPL).
 - אם ישות אינה יכולה לקבוע, האם נדרשת הפרדת נגזר משובץ ממכשיר פיננסי מעורב (משולב), שסווג מחדש, בעת סיווג מחדש של נכס פיננסי מתוך קטגוריית FVTPL, אזי ביצוע הסיווג מחדש הנו אסור, קרי, המכשיר הפיננסי המעורב (משולב) במלואו ימשיך להיכלל בקטגוריית FVTPL.

התיקון ל- IAS 39

לסעיף 12 נוספה הקביעה, לפיה נאסר על ישות לבצע סיווג מחדש של נכס פיננסי מתוך קטגוריית FVTPL, אם אינה יכולה למדוד במועד זה בנפרד נגזר משובץ, שאחרת צריך היה צריך להיות מופרד במועד סיווג מחדש זה. במצב כאמור, החוזה המעורב (משולב) במלואו ימשיך להיות מסווג לקטגוריית FVTPL.

תחילה

התיקונים האמורים לעיל יחולו בדוחות הכספיים לתקופות שנתיות המסתיימות ביום 30 ביוני 2009 או לאחר מכן.

פרסומים של רשות ניירות ערך

מסמך מענה לשאלות שכיחות (FAQ 18): הטיפול החשבונאי בהסדרי חוב הכוללים החלפת חוב במניות או מכשירים הוניים אחרים של התאגיד

בחודש אוגוסט 2009, פרסמה רשות ניירות ערך ("הרשות") את מסמך מענה לשאלות שכיחות מספר 18 (FAQ 18): הטיפול החשבונאי בהסדרי חוב הכוללים החלפת חוב במניות או מכשירים הוניים אחרים של התאגיד ("FAQ 18").

להלן עיקרי FAQ 18:

רקע

המשבר הכלכלי הוביל תאגידים רבים לביצוע הסדרי חוב עם נושיהם, במסגרתם מסלק התאגיד חוב (או חלק ממנו) בדרך של הנפקת מניות או מכשירים הוניים אחרים של התאגיד, מקום בו זכות המרה למניות או למכשירים ההוניים לא היתה קיימת בתנאיו המקוריים של החוב.

השאלות שנדונו

FAQ 18 דן בשאלות לעניין הטיפול החשבונאי בהסדרי החוב המתוארים לעיל ("הסדרי המרה"), ובפרט, האם יש להכיר ברווח או בהפסד בעת סילוק החוב וכיצד יש למדוד לראשונה את ההון המונפק במסגרת הסדר ההמרה.

תשובות

תקן חשבונאות בינלאומי 39 – "מכשירים פיננסיים: הכרה ומדידה" ("IAS 39") קובע, בסעיף 39, כי ישות תגרע מספריה התחייבות פיננסית כאשר ורק כאשר המחויבות שהוגדרה בחוזה נפרעת, מבוטלת או פוקעת. בנוסף, סעיף 41 ל- IAS 39 קובע כי בעת סילוק התחייבות פיננסית, יוכר ההפרש שבין התמורה ששולמה לבין ערך ההתחייבות הרשומה בספרים ברווח או הפסד.

במקרה הנדון, לדעת סגל הרשות, הסדרי המרה כאמור מביאים לסילוקן של ההתחייבויות נשוא ההסדר, ולפיכך על הישות לגרוע את ההתחייבות מספריה.

בנוסף, סבור סגל הרשות, כי במקרה של סילוק ההתחייבויות באמצעות הנפקת מניות במסגרת הסדר חוב, מקום בו התנאים המקוריים של ההתחייבות לא כללו אפשרות המרה למניות, מהוות המניות המונפקות את התמורה ששולמה.

לדעת סגל הרשות, המכשירים ההוניים שמונפקים בהסדר חוב כאמור יוכרו וימדדו בגובה השווי ההוגן של ההתחייבות שסולקה או השווי ההוגן של מכשירי ההון המונפקים, נכון ליום ההסדר, בהתאם לשווי המכשיר אשר ניתן למדידה מהימנה יותר ("whichever is more reliably determinable")¹.

בהקשר זה, הדגיש סגל הרשות, כי אף-על-פי שבחינת הקריטריון של "מדידה מהימנה יותר" נתונה לשיקול דעת התאגיד, סגל הרשות ימצא לנכון להתערב בשיקול הדעת, במקרה בו החלופה שנבחרה אינה סבירה, כגון במקרים בהם קיימות ראיות, המעידות כי בחירה בחלופה האחרת הינה בחירה מהימנה יותר, ומשך גם מהווה טיפול חשבונאי נאות יותר.

כמו כן, קבע סגל הרשות כי מקום בו ביצע התאגיד הסדר כאמור, נדרש התאגיד לכלול במסגרת דוחותיו הכספיים גילוי מפורט בדבר ההסדר שנערך והטיפול החשבונאי שיושם בקשר עם הסדר זה, לרבות גילוי בדבר אופן קביעת שווי התמורה בהסדר וחישוב הרווח או ההפסד שנתהוו לתאגיד אגב ההסדר.

1 עמדה זו נסמכת על עמדת הוועדה לפרשנויות של דיווח כספי בינלאומי (IFRIC) בנושא, כפי שהובעה בישיבתה מיום 9 ביולי 2009. סגל הרשות סבור, כי הטיפול החשבונאי המתואר לעיל הנו הטיפול החשבונאי הנאות בהסדרים כאמור, בהתאם לתקני IFRS, וזאת כל עוד לא פורסמו תקן או פרשנות על ידי המוסד הבינלאומי לתקינה בחשבונאות (IASB), אשר משנים קביעה זו.

גילוי בעת החלטה על חלוקת דיבידנד – הנחיה לפי סעיף 36א(ב) לחוק ניירות ערך, התשכ"ח – 1968

ביום 6 באוגוסט 2009, פרסמה רשות ניירות ערך הנחיה הדורשת גילוי פרטים מסוימים במסגרת הדוח המידי אודות החלטה בדבר חלוקת דיבידנד (הנדרש לפי תקנה 37(א)(1) לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל – 1970) ("ההנחיה").

להלן עיקרי ההנחיה:

ההנחיה דורשת מתאגיד מדווח שהינו חברה, גילוי בדוח המידי, המפורסם אודות החלטה על חלוקת דיבידנד, בנוגע לפרטים בדבר הבחינה שערך דירקטוריון התאגיד בעת קבלת ההחלטה על החלוקה¹, בקשר עם עמידתה של החברה במבחני החלוקה האמורים בחוק החברות, ובכלל זה:

א. אישור הדירקטוריון בדבר עמידת החברה במבחני החלוקה.

ב. מהות, אופי וטיב המידע שבחן הדירקטוריון בבואו לאשר את החלוקה, לרבות הפרמטרים שנבחנו בקשר עם עמידת החברה במבחני החלוקה, ובפרט במבחן יכולת הפירעון (כמשמעותו בסעיף 302(א) לחוק החברות).

ג. נימוקי הדירקטוריון לאישור החלוקה, ופרטים בדבר הבחינה שערך הדירקטוריון בקשר עם השפעת החלוקה על מצבה הכספי של החברה, לרבות מבנה ההון ורמת המינוף שלה, עמידתה בדרישות פיננסיות ומגבלות המוטלות עליה ומצב נזילותה, וכן השלכותיה של החלוקה על פעילותה של החברה במתכונתה הקיימת, לרבות השפעתה על תכניות השקעה של החברה, לגביהן ניתן דיווח לציבור בעבר.

ד. במידה שדירקטוריון החברה הסתמך על יכולת החברה לממש נכסים או על מקורות כספיים, הנובעים מחברות המוחזקות על ידי החברה, תובא התייחסות נפרדת ליכולת זו ולמקורות שהובאו בחשבון, תוך הבחנה בין נכסי התאגיד לבין מקורות כספיים הנובעים מחברות מוחזקות.

בהקשר למבחן יכולת הפירעון, מצוין בדברי ההסבר להנחיה, כי מבחן זה הינו מבחן כלכלי, הבוחן את מצבה הפיננסי ויכולתה הפיננסית של החברה. על מנת לוודא את התקיימותו של מבחן יכולת הפירעון, על דירקטוריון החברה לבחון את מצבה הכספי של החברה, מקורותיה והתחייבויותיה הכלכליים, להבדיל מביצועיה "חשבונאיים", וחשיבותו מתחדדת בפרט לאור העובדה כי לא קיימת הקבלה בין ההכרה החשבונאית ברווחים לבין עיתוי מימושם וקבלת תזרימי המזומנים בגינם.

עוד מצוין בדברי ההסבר להנחיה, כי בבואו לבחון את עמידתה של החברה במבחן יכולת הפירעון, הציפיה מדירקטוריון החברה הינה שישקול, יבחן וינתח, בין היתר, את האמור

1 כהגדרתה בחוק החברות, התשנ"ט – 1999 ("חוק החברות"), קרי, מתן דיבידנד או רכישה עצמית של מניות או ניירות ערך המירים למניות.

להלן. זאת כמובן, מבלי לגרוע מחובת הדירקטוריון להביא בחשבון, במסגרת ההחלטה, כל עובדה ופרט נוסף הרלוונטיים לחברה ולמצבה:

- (א) מקורות המימון העומדים לרשות החברה לצורך פירעון כל חובותיה והתחייבויותיה ולמימון החלוקה המתוכננת, וההשפעה האפשרית של החלוקה על המשך פעילותה של החברה כ"עסק חי".
- (ב) תזרימי המזומנים הצפויים של החברה, ואפשרות מימוש של רווחים שהוכרו.
- (ג) השלכות החלוקה על פעילותה של החברה במתכונתה הקיימת, לרבות השפעתה על תוכניות השקעה של החברה, לגביהן ניתן בעבר דיווח לציבור.

בדברי ההסבר להנחיה מצוינת דוגמא של חלוקת דיבידנד מתוך רווחים הנובעים משערוך שוויו ההוגן של נדל"ן מניב ("רווחי שיערוך"), שווי המתבסס על היוון תזרימי מזומנים עתידיים הצפויים מהנכס המשוערך. חלוקה זו נעשית עוד טרם קבלת התזרימים הצפויים מהנכס המשוערך. משכך, במקרה כגון זה, במסגרת בחינת יכולת הפירעון, על החברה לבחון את תזרימי המזומנים שינבעו לה מהנכס המניב וממקורות אחרים, כמו גם את מידת היתכנות מימוש רווחי השערוך שהוכרו בגין הנכס לכדי תזרים, ועד כמה התזרים הצפוי יאפשר לה לפרוע את התחייבויותיה הקיימות והצפויים גם לאחר החלוקה.

ההנחיה הנה בתוקף מייד, ממועד פרסומה.

בדברי ההסבר להנחיה מובהר, כי לעניין שימוש במידע צופה פני עתיד בקשר עם הגילוי אודות עמידה במבחן יכולת הפירעון, במקרה בו דיווח מייד אודות חלוקת דיבידנד כולל מידע צופה פני עתיד, כמשמעותו בסעיף 32 א' לחוק ניירות ערך, התשכ"ח – 1968, הרי שלשם קבלת הפטור מאחריות לנזק בגין פרטים מטעים, כאשר נעשה שימוש במידע צופה פני עתיד, ומידע זה לא התממש, או התממש באופן שונה מכפי שנצפה, על התאגיד לעמוד בכל התנאים לקבלת הפטור המפורט בסעיף הנ"ל, לרבות ציון מפורש לצד המידע הספציפי המהווה מידע צופה פני עתיד את היותו כזה, פירוט העובדות והנתונים העיקריים ששימשו בבסיס המידע והדגשת הגורמים העיקריים שיכולים להוביל לאי התממשות המידע.

תקינה חשבונאית אמריקנית

תקן חשבונאות אמריקני 165 (FAS 165) – "אירועים לאחר תאריך המאזן"

בחודש מאי 2009, פרסם המוסד האמריקני לתקינה בחשבונאות (FASB) את תקן חשבונאות אמריקני 165, אירועים לאחר תאריך המאזן ("FAS 165" או "התקן"). FAS 165 מגדיר את הטיפול החשבונאי ואת דרישות הגילוי בנוגע לאירועים, המתרחשים לאחר תאריך המאזן ולפני מועד פרסום הדוחות הכספיים, או המועד שבו הדוחות הכספיים זמינים לפרסום, למעט אירועים כאמור, שנקבעו לגביהם הוראות בתקני חשבונאות אחרים.

התקן פורסם במטרה לכלול נושאים חשבונאיים, שטופלו עד כה בתקני ביקורת אמריקניים (כגון נושא האירועים לאחר תאריך המאזן), במסגרת פרסומי החשבונאיים המקצועיים של ה-FASB, ובשילוב עם תהליך הקודיפיקציה של התקינה החשבונאית האמריקנית¹.

התקן מבוסס על העקרונות, הקיימים טרם פרסומו, במסגרת תקני הביקורת, באשר לטיפול באירועים לאחר תאריך המאזן. אי לכך, למרות שהתקן כולל מינוחים חדשים, הוא אינו גורם לשינויים משמעותיים בדוחות הכספיים בנוגע להכרה ולגילוי של אירועים לאחר תאריך המאזן.

עיקרי התקן:

הכרה באירועים לאחר תאריך המאזן

התקן מגדיר "אירועים לאחר תאריך המאזן" (Subsequent events) כאירועים או עסקות המתרחשים לאחר תאריך המאזן, אך לפני "פרסום הדוחות הכספיים" או לפני המועד שבו "הדוחות הכספיים זמינים לפרסום".

1 תהליך הקודיפיקציה, שהסתיים בחודש יולי 2009, מאגד את כלל התקינה החשבונאית האמריקנית, למעט תקינה חשבונאית אמריקנית ממשלתית, במקור אחד, לפי נושאים. ראה/י מאמר נפרד בפרק זה.

דוחות כספיים נחשבים כדוחות שפורסמו (Issued), כאשר הופצו בהיקף נרחב לבעלי מניות ולמשתמשים אחרים בדוחות הכספיים לשימוש והסתמכות כלליים, בצורה ובמבנה העומדים בדרישות כללי חשבונאות מקובלים.

דוחות כספיים נחשבים זמינים לפרסום (Available to be issued), כאשר הם ערוכים בצורה ובמבנה, העומדים בדרישות כללי חשבונאות מקובלים, וכל האישורים ההכרחיים לפרסומם הושגו (לדוגמא, אישורים מההנהלה, מהדירקטוריון ו/או מבעלי מניות משמעותיים).

ישויות, אשר יש להן ציפיות נוכחיות בדבר הפצת הדוחות הכספיים בהיקף נרחב לבעלי מניות ולמשתמשים אחרים (לדוגמא, חברות ציבוריות, כהגדרתן בתקן²), נדרשות להעריך אירועים לאחר תאריך המאזן עד למועד פרסום הדוחות הכספיים. כל הישויות האחרות נדרשות להעריך אירועים לאחר תאריך המאזן, עד למועד בו הדוחות הכספיים זמינים לפרסום.

התקן מתייחס לשני סוגים של אירועים או עסקות, שהתרחשו לאחר תאריך המאזן ולפני מועד פרסום הדוחות הכספיים, או המועד שבו הדוחות הכספיים זמינים לפרסום, כדלהלן:

1. אירועים לאחר תאריך המאזן המוכרים בדוחות הכספיים (Recognized) - אירועים ועסקות המספקים ראייה נוספת לגבי התנאים ששררו בתאריך המאזן, לרבות האומדנים הכרוכים בתהליך הכנת הדוחות הכספיים (אירועים אלה נקראו "Type I events" בתקן הביקורת האמריקני שעסק באירועים לאחר תאריך המאזן).
2. אירועים לאחר תאריך המאזן אשר אינם מוכרים בדוחות הכספיים (Nonrecognized) - אירועים אשר מספקים ראייה לגבי תנאים שלא שררו בתאריך המאזן, אלא נוצרו לאחר תאריך המאזן ולפני שהדוחות הכספיים פורסמו או היו זמינים לפרסום (אירועים אלה נקראו "Type II events" בתקן הביקורת האמריקני שעסק באירועים לאחר תאריך המאזן).

הוראות גילוי

על ישות לתת גילוי אודות הפרטים הבאים:

1. התאריך עד אליו נבחנו אירועים לאחר תאריך המאזן, וכן האם התאריך האמור הינו מועד פרסום הדוחות הכספיים או המועד שבו הדוחות הכספיים זמינים לפרסום.
2. לגבי אירועים מסוימים לאחר תאריך המאזן, שאינם מוכרים בדוחות הכספיים, ואשר מהותם מחייבת מתן גילוי לגביהם, כדי למנוע הטעיה של קוראי הדוחות הכספיים:
 - א. מהות האירוע.
 - ב. אומדן לגבי השפעתו על הדוחות הכספיים, או הצהרה כי לא ניתן לספק אומדן כאמור.

כמו כן, בהתאם למידת המהותיות של האירוע, על הישות לשקול מתן מידע פרופורמה באשר להשפעת האירוע אילו היה מתרחש בתאריך המאזן.

2. חברות אלו כוללות, בין היתר, חברות שניות ערך הוניים או מכשירי חוב שלהן נסחרים בבורסה לניירות ערך- מקומית או זרה- או "מעבר לדלפק", חברות המגישות דוחות לרשות רגולטורית כהכנה לקראת הנפקה לציבור או מחויבות להגיש דוחות כספיים לרשות ניירות ערך בארה"ב (SEC), וחברות בשליטת החברות המתוארות לעיל.

3. במידה שהדוחות הכספיים מפורסמים מחדש (בדיווחים ל- SEC או לרשות רגולטורית אחרת), ישות עשויה להידרש לתת גילוי בדבר אירועים או עסקות שהתרחשו לאחר פרסום הדוחות הכספיים המקוריים. ישות לא תכיר באירועים אשר התרחשו בין המועד בו הדוחות הכספיים המקוריים אושרו לפרסום או היו זמינים לפרסום, למועד בו פורסמו מחדש (אלא אם נדרש אחרת על פי כללי חשבונאות מקובלים או על ידי רשויות רגולטוריות). באופן דומה, אירועים כאמור לא יוכרו גם בדוחות כספיים בגין תקופות עוקבות, בהם הדוחות שפורסמו מחדש נכללים במסגרת מספרי השוואה, אלא אם נדרש אחרת, כאמור לעיל.

במקרים כאמור, ישות נדרשת לתת גילוי בדבר התאריך האחרון עד אליו נבחנו אירועים לאחר תאריך המאזן בדוחות הכספיים המקוריים ובדוחות הכספיים שפורסמו מחדש.

מועד תחילה והוראות מעבר

התקן חל באופן פרוספקטיבי על תקופות דיווח שנתיות ותקופות דיווח ביניים, המסתיימות לאחר ה- 15 ביוני 2009. בהתאם, חברות ציבוריות, אשר תאריך המאזן שלהן הנו ה- 31 בדצמבר, נדרשות לעמוד בדרישות הגילוי המצוינות לעיל, במסגרת דוחות הביניים לרבעון השני של שנת 2009.

תקן חשבונאות אמריקני 168 (FAS 168) - קודיפיקציה של תקני החשבונאות של ה-FASB (The FASB Accounting Standards codification™) וההיררכיה של כללי חשבונאות מקובלים - ביטול FAS 162

רקע ומטרות

התקינה החשבונאית האמריקנית התפתחה לאורך שנים למערכת הכוללת אלפי פרסומים - תקנים, הבהרות לתקנים, ניירות עמדה, פרשנויות ועוד – שפורסמו בצורות שונות ועל-ידי מוסדות תקינה שונים. בנוסף לעצם היותו של מצב זה מכביד על המשתמשים בתקינה החשבונאית, הוא האריך פעמים רבות את משך איתור הנחיות החשבונאיות הספציפיות עבור פריט או עסקה מסויימים.

מספרם הרב של הפרסומים, שהקנה לתקינה החשבונאית האמריקנית את הכינוי "Rule-based accounting", בשילוב עם השערוריות החשבונאיות שאירעו בארה"ב בתחילת העשור וחוק Sarbanes-Oxley האמריקני, שחוקק בעקבותיהן, הובילו את הרשות לניירות ערך האמריקנית (ה- SEC) לפרסם בשנת 2003 מחקר בנוגע לפישוט מערכת התקינה החשבונאית האמריקנית ואימוץ תקינה מבוססת עקרונות ("Principle-based").

באופן עקבי להמלצות המחקר, נקט המוסד האמריקני לתקינה חשבונאית (ה- FASB) במספר יוזמות, במטרה לשפר את איכות התקינה ותהליכיה. בין השאר, כללו יוזמות אלו שיפור של המסגרת המושגית החשבונאית, פרויקט האחדה של התקינה החשבונאית האמריקנית עם התקינה החשבונאית הבינלאומית, וכן פרויקט קודיפיקציה (codification) - קרי, סידור וקידוד - של התקינה החשבונאית האמריקנית הקיימת.

פרויקט הקודיפיקציה, שנמשך 5 שנים, הוביל לרישום המאגר כסימן רשום של ה- FASB, ולפרסום תקן חשבונאות אמריקני 168, קודיפיקציה של תקני החשבונאות של ה- FASB (The FASB Accounting Standards codification™) וההיררכיה של כללי חשבונאות מקובלים – ביטול FAS 162¹ ("FAS 168" או "התקן") על-ידי ה- FASB בחודש יוני 2009.

התקן, כמו גם הפרויקט בעקבותיו פורסם, נועד לכונן מקור יחיד של כללי חשבונאות אמריקנים ברי-סמכא (authoritative) עבור גופים שאינם כפופים לכללי חשבונאות ממשלתית. התקן לא נועד לשנות את כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב, אלא לבצע, כאמור, קודיפיקציה של התקינה החשבונאית האמריקנית, על שלל פרסומיה השונים, לפי כ- 90 נושאים חשבונאיים. קודיפיקציה זו אינה צעד קוסמטי בלבד, אלא מטרתה, בין היתר, להפחית את הזמן והמאמץ המושקעים במחקר חשבונאי, ולאפשר איתור יעיל של הנחיות חשבונאיות הרלוונטיות לסוגיה או עסקה ספציפית.

1 תקן חשבונאות אמריקני 162, "ההיררכיה של כללי חשבונאות מקובלים" (FAS 162), שנכנס לתוקף בחודש נובמבר 2008, והתבסס על תקן ביקורת מספר 69 של לשכת רואי החשבון האמריקנית (ה- AICPA), משמעות הצגה נאותה, בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים (SAS 69), זיהה את מקורות כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב עבור חברות שאינן מיישמות כללי חשבונאות ממשלתית, וארגן אותם בהתאם להיררכיה, המייצגת את מדרג מעמדם.

תוכן הקודיפיקציה

הקודיפיקציה כוללת את כל הפרסומים, הנכללים במסגרת רמות A עד D בהיררכיה החשבונאית, כפי שהוגדרו ב-FAS 162, כדלקמן:

- פרסומי ה-FASB: תקנים, הבהרות, פרסומים טכניים (Technical Bulletins), ניירות עמדה (Staff Positions) ומדריכי יישום (Staff Implementation Guides).
- פרסומי צוות המשימה של ה-FASB (ה-EITF): תקצירים (Abstracts) ומסמכי Topic D.
- פרסומי קבוצת יישום חשבונאות הנגזרים - Derivative Implementation Group (DIG) Issues.
- פרסומי המוסד לעקרונות חשבונאיים - Accounting Principles Board (APB) Opinions.
- ניירות מחקר חשבונאי - Accounting Research Bulletins (ARB).
- פרשנויות חשבונאיות - Accounting Interpretations (AIN).
- פרסומי ה-AICPA :
- ניירות עמדה - Statements of Position (SOP).
- מדריכי ביקורת וחשבונאות (הנחיות חשבונאיות שיש בהן תוספת בלבד להנחיות הקיימות) - Audit and Accounting Guides (AAG).
- מסמכי פרקטיקה - Practice Bulletins (PB).
- מסמכי שו"ת טכניות (רק אלה הנוגעים להכרה בהכנסה מתוכנה) - Technical Inquiry Service (TIS).

התוכן הנכלל בקודיפיקציה מוגדר כבר-סמכא (authoritative) באותה מידה (גם אם נכלל בעבר בחלק "הבסיס למסקנות" בתקן חשבונאות, שמעמדו נחשב בעבר לנחות יותר מאשר הוראות התקן עצמן). בהתאם, יוותרו שתי רמות של תקינה חשבונאית אמריקנית: תקינה בר-סמכא ותקינה שאינה בר-סמכא (non-authoritative).

פרסומי ה-SEC אינם נכללים במסגרת הפרסומים החשבונאיים המפורטים לעיל, אולם נכללים במסגרת הקודיפיקציה לשם נוחות, ומתייחסים לחברות הכפופות להוראות ה-SEC. הוראות ופרסומי פרשנויות של ה-SEC ממשיכים להוות, אף הם, מקור לכללי חשבונאות ברי-סמכא עבור חברות אלו. פרסומים אלה אינם נכללים במסגרת הקודיפיקציה לפי נוסחם המחייב ואינם מהווים את המכלול המלא של הוראות ה-SEC (לדוגמא, הקודיפיקציה אינה כוללת תוכן של ה-SEC המתייחס לנושאים, הקשורים במידע נלווה לדוחות הכספיים, כגון דוח הדירקטוריון). יש לציין, כי בדומה לאמור לעיל, תהליך הקודיפיקציה אינו משנה ואינו מחליף הנחיות שפורסמו על ידי ה-SEC.

הקודיפיקציה אינה כוללת תוכן המתייחס לתקינה חשבונאית שהוחלפה, אך עדיין אפשרית ליישום במקרים חריגים, שהוגדרו בתקנים המחליפים. תוכן זה יחשב בר-סמכא עבור מקרים חריגים אלה בלבד, ויכלול בתקנים המקוריים.

במידה שההנחיות לטיפול באירוע או בעסקה אינן קיימות במסגרת כללי החשבונאות ברי-סמכא, קובע התקן, כי ישות תשקול תחילה עקרונות חשבונאיים עבור עסקות או אירועים דומים, במסגרת מקורות של כללי החשבונאות ברי-סמכא עבור אותה ישות. עם זאת, אין ליישם טיפול חשבונאי שמפורט במסגרת הנחיה חשבונאית, הרלוונטי לעסקה או לאירוע דומה, במידה

שההנחיה אוסרת על יישומו עבור העסקה או האירוע הספציפיים, או במידה שמצוין, כי אין ליישמו בדרך של אנאלוגיה.

רק לאחר הבחינה הנ"ל, על הישות לשקול הנחיות ממקורות שאינם ברי-סמכא (לדוגמא, פרקטיקה נפוצה ומוכרת היטב, באופן כללי או בתעשייה הרלוונטית, מסמכי המסגרת החשבונאית המושגית (Concepts statements) של ה-FASB, ניירות (Issue papers) של ה-AICPA, IFRS פרסומים של ארגונים מקצועיים ורגולטוריים, מבזקים טכניים (Technical Practice Aids) של ה-AICPA, ספרים וכתבי עת חשבונאיים ומאמרים), זאת על בסיס הרלוונטיות שלהן לנסיבות המקרה, מידת הספציפיות של ההנחיה, מידת השימוש בה בפרקטיקה וכיו"ב.

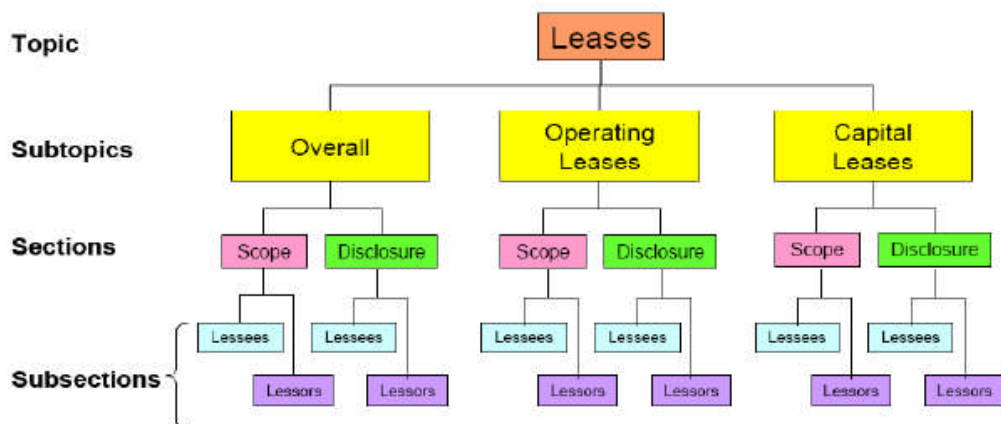
פורמט הקודיפיקציה

הקודיפיקציה מוצגת ב- 4 רמות: נושאים (Topics), תתי נושאים (Sub-topics), חלקים (Sections) ותתי-חלקים (Sub-sections).

הנושאים מאוגדים לפי תחומים חשבונאיים, כלהלן:

- הצגה של דוחות כספיים;
- פריטי הדוחות הכספיים (לדוגמא, נכסים, התחייבויות, הון, הכנסות והוצאות);
- תחום הכולל נושאים כגון מזומנים, חייבים והכרה בהכנסה;
- עסקות נפוצות, כגון צירופי עסקים, נגזרים וחכירות;
- הנחיות ספציפיות למגזרי תעשייה מסוימים, כגון תעופה, בידור ונדל"ן.

התרשים הבא מתאר חלק מהמבנה והמינוחים הנ"ל בנוגע לנושא החכירות ומיועד לצרכי המחשה בלבד:

Note: This is for illustration purposes only and does not include all Topics, Subtopics, Sections and Subsections.

עדכוני הקודיפיקציה

תוכן הקודיפיקציה יעודכן על-ידי ה- FASB באמצעות "הוראות לעדכון הקודיפיקציה" – "Codification Update Instructions" ("CUIs"), שימוספרו באופן כרונולוגי.

תחולה ותחילה

התקן חל על כל הישויות שאינן ממשלתיות, העורכות את דוחותיהן הכספיים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים בארה"ב, והוא יהיה בתוקף עבור דוחות כספיים לתקופות ביניים ולתקופות שנתיות, המסתיימות לאחר 15 בספטמבר 2009 (קרי, דוחות תמציתיים רבעוניים לרבעון השלישי של שנת 2009, עבור חברות שתאריך המאזן שלהן הינו ה- 31 בדצמבר). במועד תחילתה, תחליף הקודיפיקציה את כל פרסומי החשבונאות אשר נכללים במסגרתה (למעט מספר תקנים שפורסמו בסמוך למועד התחילה של פרויקט הקודיפיקציה, אשר יכנסו לפרויקט הקודיפיקציה בשלב מאוחר יותר), ואלה יהפכו, כאמור, לפרסומים שאינם ברי-סמכא (non-authoritative).

סיכום

פרויקט הקודיפיקציה מוביל שינוי חד באופן בו יאותרו הנחיות מקצועיות בתקינה החשבונאית האמריקנית. מעבר להשפעות הקודיפיקציה על המחקר החשבונאי ואיתור ההנחיות בנוגע לפריט או עסקה, הקודיפיקציה עשויה להשפיע על השיח החשבונאי, ובכלל זה על הדרך שבה חברות מתייחסות במסגרת הדוחות הכספיים לכללי חשבונאות מקובלים בארה"ב, באמצעות השימוש במונחים "נושאים", "תתי-נושאים", "חלקים" ו"תתי-חלקים". מומלץ לחברות להכיר את הקודיפיקציה, כדי להתרגל למינוחים ולמבנה החדש של התקינה (יש לציין, כי פסקאות בתקנים קיימים עשויות להיות ממוקמות, בהתאם למהותן, במקומות שונים לרוחב הקודיפיקציה, כך שעל חברות, שהתרגלו להתייחס אליהן כחלק מתהליך הדיווח הכספי, לאתרן במקומות הנ"ל).

באתר הקודיפיקציה של ה- FASB, <http://asc.fasb.org>, ניתן לצפות בנושאים השונים הכלולים בקודיפיקציה ללא תשלום (לאחר רישום לאתר), וליהנות מפונקציות מתקדמות יותר בתשלום.

- FASB Staff Position (FSP) No. FAS 107-1 and APB 28-1 גילוי בתקופות ביניים בדבר שוויים ההוגן של מכשירים פיננסיים

FSP No. FAS 107-1 and APB 28-1, פרסם המוסד האמריקני לתקינה בחשבונאות (FASB) את FSP No. FAS 107-1, גילוי בתקופות ביניים בדבר שוויים ההוגן של מכשירים פיננסיים, נייר עמדה, אשר מהווה תיקון לתקן חשבונאות אמריקני 107, גילויים בדבר שוויים ההוגן של מכשירים פיננסיים (FAS 107) ולפרסום המוסד האמריקני לעקרונות חשבונאיים, דיווח כספי לתקופות ביניים (APB 28). פרסום נייר העמדה האמור נועד לספק מענה מהיר לחששות שהועלו בנוגע לחוסר ההשוואתיות, כתוצאה מהשימוש בשיטות שונות (כגון, שווי הוגן ועלות מופחתת) למדידת ערכם של מכשירים פיננסיים, כפי שהם מוצגים במאזן; וזאת בפרט בעת המשבר הכלכלי הנוכחי.

בהתאם, מגביר נייר העמדה את תדירות הגילויים בנוגע לשווי הוגן בדוחות הכספיים, וקובע, כי בנוסף לגילוי בדבר שוויים ההוגן של מכשירים פיננסיים, הניתן במסגרת דוחות כספיים שנתיים, על **חברות ציבוריות** לתת גילוי, בעת פרסום מידע תמציתי **לתקופות ביניים**, כדלקמן:

- גילוי בדבר השווי ההוגן של כלל המכשירים הפיננסיים, בין אם הוכרו במאזן ובין אם לאו, באופן זהה לגילוי הניתן בדוחות שנתיים, בהתאם ל- FAS 107, במידה שניתן לקבוע את השווי ההוגן באופן מעשי. ניתן לתת את הגילוי בגוף המידע התמציתי לתקופות ביניים או במסגרת הביאורים הנלווים למידע זה.
- מידע בדבר שווי הוגן של מכשירים פיננסיים, הניתן במסגרת הביאורים, יוצג ביחד עם הערך הפנקסני של המכשירים הפיננסיים, באופן שיבהיר האם מדובר בנכסים או בהתחייבויות, וכן כיצד קשור הערך המוצג בביאורים לזה המוצג במאזן.
- השיטות וההנחות המשמעותיות אשר שימשו לאמידת שוויים ההוגן של המכשירים הפיננסיים, ושינויים שחלו בהן במהלך התקופה.

תחילה והוראות מעבר

נייר העמדה חל על תקופות ביניים המסתיימות לאחר 15 ביוני 2009 (כלומר, החל מהרבעון השני של שנת 2009, עבור חברות אשר תאריך המאזן שלהן הינו ה - 31 בדצמבר). ניתן לאמץ מוקדם את הוראות נייר העמדה לגבי תקופות המסתיימות לאחר 15 במרס 2009, אך רק במידה שהחברה בחרה באימוץ מוקדם גם של FSP No. FAS 157-4 ו- FSP No. FAS 124-2 and FAS 115-2 (ראה/י מאמרים נפרדים, העוסקים בפרסומים אלה, בפרק זה).

בעת האימוץ לראשונה לא נדרש מתן גילוי בגין תקופות המוצגות כמספרי השוואה.

בתקופות עוקבות, נדרש גילוי בדבר מספרי השוואה רק בגין תקופות המסתיימות לאחר מועד האימוץ לראשונה.

מודל חשבונאי חדש עבור ירידות ערך של מכשירי חוב - FASB Staff Position (FSP) No. FAS 115-2 and FAS 124-2 הכרה והצגה של ירידות ערך שאינן זמניות

רקע

בהתאם לתקן החשבונאות האמריקני הדין בטיפול החשבונאי בהשקעות מסוימות במכשירי חוב ובמכשירי הון סחירים (FAS 115), ולהוראות רשות ניירות ערך בארה"ב (SEC) - SEC Staff Accounting Bulletin (SAB) Topic 5M - ירידת ערך של השקעה במכשירי חוב סחירים, המסווגת כזמינה למכירה ("AVFS" - Available-for-sale) או כמוחזקת לפדיון ("Held-to-maturity" - HTM), נזקפה בכללותה לדוח רווח והפסד, במקרה בו נחשבה לירידת ערך שאינה זמנית (Other Than Temporary Impairment - OTTI). הקביעה באם ירידת ערך אינה זמנית נבחנה, בין היתר, בהתאם ליכולתה של הישות המחזיקה לטעון, כי היא יכולה ומתכוונת להחזיק בהשקעה במשך תקופה מספקת עד להשבת שווייה ההוגן לרמת עלותה המופחתת (מועד זה עשוי להיות מועד הפדיון).

בנוסף, וללא קשר לכוונת הישות, במידה שהיה צפוי (probable) כי הישות לא תוכל לגבות את כל התשלומים בהתאם לתנאים החוזיים של מכשיר החוב, הרי שגם אז ירידת הערך של ההשקעה במכשיר נחשבה כירידה שאינה זמנית ונזקפה בכללותה לדוח רווח והפסד.

בעקבות המשבר הכלכלי והטלטלה בשוקי ההון, פרסמה ה- SEC בדצמבר 2008 מחקר בנוגע לחשבונאות שווי הוגן, כפי שנדרשה על-ידי חוק היציבות הכלכלית בשעת חירום (Emergency Economic Stabilization Act of 2008). אחת ההמלצות נגעה לבחינה מחודשת על-ידי המוסד האמריקני לתקינה בחשבונאות (FASB) של הטיפול החשבונאי בירידת ערך של מכשירים פיננסיים.

בחודש אפריל 2009, פרסם ה- FASB את FAS 115-2 and FAS 124-2 ("נייר העמדה"), המתווה שיטה חדשה בנוגע להכרה ולמדידה של ירידות ערך שאינן זמניות של השקעות במכשירי חוב סחירים, המסווגות כזמינות למכירה או כמוחזקות לפדיון, כהגדרתם ב-FAS 115. בנוסף, כולל נייר העמדה דרישות הצגה וגילוי נוספות לגבי השקעות במכשירי הון ובמכשירי חוב סחירים.

יתר על כן, פרסמה ה- SEC בחודש אפריל 2009 תיקון ל- SAB 111 - Topic 5M, ירידת ערך שאינה זמנית של השקעות מסוימות במכשירים הוניים, שאינו משנה את הוראות Topic 5M, אך מוציא מכשירי חוב מתחולתו, באופן שיחול רק על ירידת ערך של מכשירים הוניים, המסווגים כזמינים למכירה, בעוד הטיפול בירידת ערך מכשירי חוב מרוכז כולו בנייר העמדה.

עיקרי נייר העמדה

בחינת ירידת ערך שאינה זמנית של מכשירי חוב

במידה שלתאריך המאזן, השווי ההוגן של מכשיר חוב הנו נמוך מעלותו המופחתת, על הישות לבחון האם ירידת הערך אינה זמנית.

לפי נייר העמדה, בוטל "מבחן הכוונה והיכולת" של ישות להחזיק במכשיר חוב עד להשבת שווי ההוגן.

בהתאם, ירידת ערך של השקעה במכשיר חוב תיחשב לירידת ערך שאינה זמנית, בהתקיים אחת מהנסיבות שלהלן:

1. הישות מתכוונת למכור את ההשקעה במכשיר החוב (כלומר, הישות החליטה לגבי מכירת המכשיר).
2. יותר סביר מאשר לא (More likely than not), שהישות תאלץ למכור את ההשקעה טרם השבת העלות המופחתת.
3. הישות אינה צופה להשיב את בסיס העלות המופחתת של ההשקעה.

במסגרת בחינת היכולת להשיב את בסיס העלות המופחתת של ההשקעה, על הישות להשוות את הערך הנוכחי של תזרימי המזומנים הצפויים מהמכשיר לבסיס העלות המופחתת של ההשקעה. העלות המופחתת אינה ניתנת להשבה, במידה שהערך הנוכחי של תזרימי המזומנים הצפויים מהמכשיר נמוך מבסיס העלות המופחתת של ההשקעה. במקרים כאמור קיים הפסד אשראי, ויש להכיר בירידת ערך שאינה זמנית (ראה/י התייחסות לאופן ההכרה בהמשך).

להבדיל מהתקינה הקודמת, לפיה יש להכיר בירידת ערך שאינה זמנית, אם צפוי (probable) כי הישות לא תוכל לגבות את כל התשלומים בהתאם לתנאים החוזיים של מכשיר החוב, בהתאם לנייר העמדה, אין להמתין עד למצב בו קש"י גביה "צפויים" בעיני הישות, כדי להסיק שסביר, כי חלק מתזרימי המזומנים, או כולם, לא ייגבו.

בעת בחינת קיומו של הפסד אשראי, על הישות להשתמש באומדן הטוב ביותר של הערך הנוכחי של תזרימי המזומנים הצפויים מהמכשיר. אחת השיטות לביצוע החישוב האמור הנה היוון תזרימי המזומנים, הצפויים לגביה בגין המכשיר, על-ידי שימוש בשיעור הריבית האפקטיבית, הגלום במכשיר במועד רכישתו, כמתואר בתקן חשבונאות אמריקני 114, הטיפול החשבונאי על-ידי מלווה בירידת ערך הלוואה (FAS 114).

בעת בחינת קיומו של הפסד אשראי והתקופה שלאורכה ישיב מכשיר החוב את ערכו, יש להביא בחשבון כמה גורמים, ובין היתר:

- משך הזמן בו השווי ההוגן של המכשיר נמוך מבסיס העלות המופחתת ומידת הפער בין השניים.
- שינויים שליליים הנוגעים למכשיר, לענף או לאזור הגיאוגרפי המתייחסים (לדוגמא, שינויים במצבו הפיננסי של מנפיק המכשיר, לרבות שינויים טכנולוגיים או הפסקת פעילות, העשויים להשפיע על פוטנציאל הרווחית העתידית של המנפיק).
- תנודתיות בשווי ההוגן של המכשיר.
- מבנה התשלומים של מכשיר החוב; לדוגמא, כאשר התשלומים עולים עם הזמן, קיים סיכון מוגבר שהמנפיק לא יעמוד בהם.
- פיגור בתשלומים החוזיים בגין מכשיר החוב.
- שינויים בדירוג מכשיר החוב.
- השבה או ירידה נוספת בשווי ההוגן לאחר תאריך המאזן.

הכרה בירידת ערך שאינה זמנית

כאשר נוצרת ירידת ערך שאינה זמנית, סכום ירידת הערך, שיוכר במסגרת דוח רווח והפסד, מותנה בנסיבות שהביאו להיווצרותו, כדלקמן:

- במידה שהישות מתכוונת למכור את ההשקעה במכשיר החוב, או יותר סביר מאשר לא שהיא תאלץ למכור את ההשקעה טרם השבת בסיס העלות המופחתת (בניכוי הפסד אשראי שוטף שהוכר), מלוא ההפרש, לתאריך המאזן, בין בסיס העלות המופחתת של ההשקעה ושווייה ההוגן ייזקף לדוח רווח והפסד. בעת ההערכה האם יותר סביר מאשר לא, שהישות תאלץ למכור את ההשקעה טרם השבת בסיס העלות המופחתת, בניכוי הפסד אשראי שוטף שהוכר, על הישות לבחון, בין היתר, את הגורמים הנזכרים לעיל בהקשר לבחינת הפסד אשראי.
- במידה שהנסיבות המתוארות לעיל אינן מתקיימות, ירידת הערך שאינה זמנית תופרד לסכום המשקף את הפסד האשראי וליתרת ירידת הערך, המתייחסת לגורמים אחרים. המרכיב המשקף את הפסד האשראי ייזקף לדוח רווח והפסד, ואילו המרכיב המיוחס לגורמים אחרים ייזקף ל"הכנסה כוללת אחרת" (OCI - other comprehensive income), נטו ממס.

העלות המופחתת של מכשיר חוב, בניכוי ירידת הערך שאינה זמנית, שהוכרה בדוח רווח והפסד, תהפוך לבסיס העלות המופחתת החדש של ההשקעה.

בסוף המאמר מובא תרשים, המסכם את שלבי המודל לבחינת ירידת ערך שאינה זמנית, המתוארים לעיל.

מדידה עוקבת של מכשיר חוב לאחר ההכרה בירידת ערך שאינה זמנית בגינו

המדידה העוקבת של ההשקעה במכשיר חוב, לאחר ההכרה בירידת ערך שאינה זמנית בגינו, מדמה מצב, בו הישות רכשה את המכשיר במועד המדידה של ירידת הערך שאינה זמנית בעלות, השווה לבסיס העלות המופחתת המקורי, בניכוי ירידת הערך שאינה זמנית, שנזקפה לדוח רווח והפסד. בהתאם:

- ההפרש שבין בסיס העלות המופחתת החדש לבין תזרימי המזומנים, הצפויים מהמכשיר, ייזקף על פני יתרת תקופת המכשיר כהכנסות ריבית.
- במידה שבמסגרת הערכה עוקבת ישנו גידול משמעותי (significant) של תזרימי המזומנים הצפויים מהמכשיר, או במידה שתזרימי המזומנים בפועל גבוהים משמעותית מתזרימי המזומנים שהיו צפויים לפני כן, נדרשת התאמה פרוספקטיבית של שיעור הריבית האפקטיבית.
- עלייה או ירידה בשווי ההוגן של מכשירי חוב המסווגים כזמינים למכירה תיזקף ל-OCI, למעט כאשר מדובר בירידת ערך שאינה זמנית.
- עבור מכשירי חוב המסווגים כמחוזקים לפדיון, מרכיב ירידת הערך שאינה זמנית, שנזקף ל-OCI, ייצבר בהדרגה מ-OCI לעלות המופחתת של מכשיר החוב, על-פני אורך החיים הנותר של ההשקעה, על בסיס הסכום והעיתוי של תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים.

הצגה

בתקופות בהן הישות קבעה, כי הירידה בשווי ההוגן של מכשיר החוב מתחת לבסיס העלות המופחתת אינה זמנית, על הישות להציג במסגרת דוח רווח והפסד את כלל ירידת הערך שאינה זמנית, ולהציג כהפחתה מהסכום האמור את סכום ירידת הערך שאינה זמנית, שנזקף ל-OCI.

בנוסף, על הסכומים, המתייחסים למכשירי חוב המסווגים כזמינים למכירה וכמוחזקים לפדיון, שחלק מירידת הערך שאינה זמנית בגינם הוכר בדוח רווח והפסד, להיות מוצגים בנפרד, בדוח הכספי, בו מדווחים מרכיבי ה-Accumulated OCI.

גילוי

נייר העמדה מרחיב את דרישות הגילוי לגבי ירידת ערך שאינה זמנית בגין מכשירי חוב ומכשירי חוב, הנכללות ב-FAS 115 וב-FAS 124-1 and FAS 115-1, העוסק במשמעותה של ירידת ערך שאינה זמנית והשפעותיה על השקעות מסוימות. כמו כן, דורש נייר העמדה, כי דרישות הגילוי בדוחות כספיים שנתיים שניתנו בהתאם להוראות FAS 115 ו-FAS 115-1 and FAS 124-1, יניתנו גם בדוחות כספיים ביניים.

דרישות הגילוי הנוספות, החלות הן על תקופות דיווח שנתיות והן על תקופות דיווח ביניים, כוללות, בין היתר:

- פירוט של בסיס העלות המופחתת של מכשירי חוב המוגדרים כזמינים למכירה וכמוחזקים לפדיון, לפי סוגים עיקריים של מכשירים, שניתן בגינם גילוי לפי FAS 115.
- המתודולוגיה והפרמטרים העיקריים, ששימשו במדידת הסכום המיוחס להפסד האשראי, מתוך סכום ירידת הערך שאינה זמנית, לפי סוגים עיקריים של מכשירים.
- טבלה, המציגה את ההתפתחות, במהלך התקופה, בסכום הפסד האשראי שהוכר בדוח רווח והפסד בגין מכשירי חוב, שלגביהם הוכרה ירידת ערך שאינה זמנית.

בנוסף, נייר העמדה מתקן את FAS 115 ואת FAS 124-1 and FAS 115-1, ודורש, בין היתר, כי זיהוי סוגי ניירות ערך עיקריים על-ידי הישות יבוצע באופן עיקבי לאופן בו הם מנוהלים, בהתבסס על מהותם והסיכונים הגלומים בהם.

תחילה והוראות מעבר

נייר העמדה יחול על תקופות דיווח שנתיות וביניים, המסתיימות לאחר ה-15 ביוני 2009 (כלומר, החל מהרבעון השני של 2009, עבור חברות, אשר תאריך המאזן שלהן הינו ה-31 בדצמבר). אימוץ מוקדם מתאפשר עבור תקופות, המסתיימות לאחר ה-15 במרס 2009, ומתחייב, במידה שהחברה אימצה מוקדם את FAS 157-4, קביעת שווי הוגן כאשר ההיקף ונפח הפעילות של נכס או התחייבות פחתו משמעותית, וזיהוי עסקות אשר "אין רגילות", או את FASB Staff Position (FSP) No. FAS 107-1 and APB 28-1, גילוי בתקופות ביניים בדבר שוויים ההוגן של מכשירים פיננסיים (ראה/י מאמר נפרד בפרק זה). בנוסף, במידה שחברה אימצה מוקדם את נייר העמדה, עליה ליישם בה בעת גם את FAS 157-4 (ראה/י מאמר נפרד בפרק זה).

נייר העמדה אינו מחייב גילוי של מספרי השוואה לתקופות שלפני אימוצו לראשונה.

במועד היישום לראשונה של נייר העמדה עבור מכשירי חוב, הקיימים לתחילת תקופת הביניים בה אומץ נייר העמדה, אשר בגינם הוכרה בעבר ירידת ערך שאינה זמנית, יש לסווג, במקרים שלהלן, את מרכיב ירידת הערך, שאינו מהווה הפסד אשראי, בדרך של התאמת יתרת הפתיחה של סעיף העודפים והתאמה מקבילה של ה-Accumulated OCI:

- הישות אינה מתכוונת למכור את ההשקעה במכשיר החוב; וגם
- אין זה יותר סביר מאשר לא שהישות תאלץ למכור את ההשקעה טרם השבת בסיס העלות המופחתת.

FASB Staff Position (FSP) No. FAS 157-4 - קביעת שווי הוגן כאשר ההיקף ונפח הפעילות של נכס או התחייבות פחתו משמעותית, וזיהוי עסקות אשר "אינן רגילות"

רקע

תקן חשבונאות אמריקני 157, מדידות שווי הוגן (FAS 157) מגדיר "שווי הוגן" כ"מחיר שעשוי להתקבל ממכירה של נכס או שישולם להעברה של התחייבות בעסקה רגילה (orderly transaction) המתקיימת בין משתתפי שוק במועד המדידה". עם התפתחות המשבר הכלכלי, והפגיעה בפעילות העסקית בעקבותיו, התעוררו השאלות, כיצד יש להעריך שווי הוגן, כאשר ההיקף ונפח הפעילות בהתייחס לנכס או להתחייבות הנדונים פחתו משמעותית, וכיצד לזהות עסקות אשר "אינן רגילות" (Non orderly).

בחודש אפריל 2009, פרסם המוסד האמריקני לתקינה בחשבונאות (FASB) נייר עמדה בנוגע ל- FAS 157 - FASB Staff Position (FSP) No. FAS 157-4 ("נייר העמדה"), אשר מבהיר שאלות אלו, ואשר עשוי להשפיע על אופן הערכת השווי ההוגן של נכסים והתחייבויות מסוימים ו/או על הגילוי הניתן בגין שוויים ההוגן.

תחולה

נייר העמדה חל על כל הנכסים וההתחייבויות אשר בתחולת FAS 157, למעט אלה, אשר מדידת שוויים ההוגן מבוססת על נתונים נצפים, המשקפים מחיר מצוטט (לא מתואם) עבור נכס או התחייבות זהים בשוק פעיל (הרמה הגבוהה וה"אובייקטיבית" ביותר במדרג השווי ההוגן שנקבע במסגרת FAS 157).

עיקרי נייר העמדה:

קביעת שווי הוגן כאשר ההיקף ונפח הפעילות בהתייחס לנכס או להתחייבות פחתו משמעותית

נייר העמדה מונה מספר גורמים שיש לבחון, על מנת לקבוע האם חלה ירידה משמעותית בהיקף ונפח הפעילות בהתייחס לנכס או להתחייבות, בהשוואה לפעילות הרגילה הנוגעת לנכס או להתחייבות זהים או דומים, ובין היתר:

- מספר מועט של עסקות שנעשו;
- שונות גבוהה של ציטוטי שוק;
- עלייה משמעותית בפרמיית סיכון הנזילות ובמרווח קניה-מכירה.

במידה שהישות הגיעה למסקנה, כי חלה ירידה משמעותית בהיקף ונפח הפעילות בהתייחס לנכס או להתחייבות בהשוואה לפעילות הרגילה, עסקות או מחירים מצוטטים עשויים שלא להוות בסיס לקביעת השווי ההוגן של הנכס או ההתחייבות אותם מבקשים להעריך. במקרים אלה, על מנת להעריך את השווי ההוגן, נדרש ניתוח נוסף של העסקות או המחירים המצוטטים, ויתכן כי תידרשנה התאמות נוספות למחירים המצוטטים. במצב זה, שינוי בטכניקת ההערכה או שימוש במספר טכניקות הערכה עשוי להיות מתאים.

בעת שימוש במספר טכניקות הערכה, ובמטרה לקבוע את השווי בטווח, המייצג בצורה הטובה ביותר את השווי ההוגן בתנאי השוק הנוכחיים, יש לשקול את הסבירות של טווח השוויים ההוגנים. טווח רחב של אומדני שווי הוגן מהווה אינדיקציה לכך שהערכה נוספת נדרשת.

זיהוי עסקות בלתי רגילות

גם במצב בו ההיקף ונפח הפעילות בהתייחס לנכס להתחייבות פחתו משמעותית, אין זה אומר בהכרח כי כל העסקות המתבצעות בנכס או בהתחייבות "אין רגילות" (כלומר, כפויות), אלא יש לבחון את הנסיבות לגופן. נייר העמדה מונה מספר נסיבות, אשר עשויות להצביע כי מדובר בעסקה אשר "אינה רגילה", ובין היתר:

- מצב בו לא הייתה חשיפה מספקת לשוק, בתקופה הקודמת למדידת השווי ההוגן, על מנת לאפשר עסקות נוספות בנכסים או בהתחייבויות זהים או דומים.
- השוק קיים תקופה מספקת טרם מדידת השווי ההוגן, אך המוכר שיווק את מכירת הנכס/העברת ההתחייבות נשוא העסקה למשתתף שוק יחיד.
- המוכר נמצא בתהליכי פשיטת רגל או כינוס נכסים, או מכר את הנכס בצורה כפויה, על מנת לעמוד בדרישות חוקיות.
- מחיר העסקה חריג ממחירי עסקות שהתבצעו לאחרונה בנכסים זהים או דומים.

לאחר שנקבע האם מדובר בעסקה רגילה או לא, יש לתת משקל למחיר העסקה, בשקלול הערכת השווי ההוגן של הנכס או ההתחייבות, כלהלן:

- **עסקה רגילה** - יש להביא בחשבון את מחיר העסקה בקביעת השווי ההוגן. המשקל שיינתן למחיר העסקה תלוי בנפח העסקה, מידת השוואתיות העסקה בהתייחס לנכס או להתחייבות אותם מבקשים להעריך וקרבת מועד הערכת השווי ההוגן למועד העסקה.
- **עסקה שאינה רגילה** - יש לתת משקל מועט, אם בכלל, למחיר עסקה זו בקביעת השווי ההוגן של הנכס או ההתחייבות אותם מבקשים להעריך.
- **לא ניתן לקבוע האם העסקה הינה רגילה** - יש לתת משקל נמוך יותר למחיר עסקה זו מאשר לעסקות אחרות שהנן רגילות, ובכל אופן, אין להסתפק רק במחיר עסקה זו כציטוט היחיד על מנת לקבוע שווי הוגן לנכס או להתחייבות אותם מבקשים להעריך.

תחילה והראות מעבר

- נייר העמדה יחול באופן פרוספקטיבי על תקופות שנתיות ועל תקופות ביניים, המסתיימות לאחר ה- 15 ביוני 2009 (כלומר, החל מהרבעון השני של שנת 2009, עבור חברות אשר תאריך המאזן שלהן הנו ה- 31 בדצמבר).
- בעת האימוץ לראשונה, לא נדרש גילוי בגין תקופות המוצגות כמספרי השוואה. בתקופות העוקבות, נדרש גילוי בדבר מספרי השוואה רק בגין תקופות, המסתיימות לאחר מועד האימוץ לראשונה.
- שינויים בשיטת הערכה או ביישומה, כתוצאה מנייר העמדה, יטופלו כשינוי באומדן חשבונאי, בהתאם לתקן חשבונאות אמריקני 154, שינויים חשבונאיים ותיקוני טעויות (FAS 154). בתקופת האימוץ של נייר העמדה, על הישות לתת גילוי בדבר השינויים שבוצעו כתוצאה מיישומה, אם בכלל, בשיטות הערכה של השווי ההוגן ובפרמטרים המתייחסים. כמו כן, בתקופת האימוץ של נייר העמדה, על הישות לתת גילוי, אם הדבר מעשי, בדבר כימות, לפי קטגוריות עיקריות של נכסים והתחייבויות, של סך ההשפעה אשר נבעה משינויים בשיטות הערכה של השווי ההוגן ובפרמטרים המתייחסים.

למידע ולפרטים נוספים:

ירון לוי, שותף
המחלקה המקצועית
Yaron.levy@il.pwc.com

בני ספירשטיין, שותף
המחלקה המקצועית
benny.sapirshtein@il.pwc.com

טל. 03-7954855

פרק ב' חידושי מיסים וחוקים נלווים

כותבים:

ורד קירשנר (שותפה)
ג'רי זליגמן (שותף)
אלי ארגמן (מנהל בכיר)
שי שלהבת (מנהל בכיר)
רון מזוריק (מנהל)
אורן מימון
נורית דרמר

מחלקת מיסים

מיסוי ישראלי

פסקי דין

מיסוי הכנסה ממימוש אופציות למניות נסחרות בידי עובדים לפי סעיף 102 לפקודת מס הכנסה, ערב תיקונו.

ע"א 6159/05 פקיד שומה ת"א 3 נגד חגי כץ ואח'

ביום 31 לדצמבר 2008, פורסם פסק דינו של בית המשפט העליון, הדן בסוגית סיווג הכנסה ממימוש אופציות למניות נסחרות בידי עובדים כהכנסה פירותית או כהכנסה הונית, לפי סעיף 102 לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), התשכ"א-1961 ("הפקודה"), ערב תיקון 132 לפקודה. בית המשפט העליון קבע, כי יש לראות בהכנסה המדוברת הכנסה הונית. עם זאת, נקבע כי צו מס הכנסה, הקובע שיעור מס מופחת של 35% על ניירות ערך זרים אינו חל על מימוש מניות ואופציות כאמור, ולכן, שיעור המס שיחול על רווח ההון הנו שיעור המס השולי של הנישום.

עיקרי פסק הדין:

רקע עובדתי

במסגרת תיקון פקודת מס הכנסה (מס' 132), התשס"ב-2002 ("תיקון 132"), תוקן באופן נרחב סעיף 102 לפקודה (חלק ה'1: הקצאת מניות לעובדים), הדן במיסוי מניות ואופציות שהוענקו לעובדים ("סעיף 102 הישן"). במסגרת התיקון, נקבעו מסלולי מיסוי שונים, הנתונים לבחירת החברה (וכללים הקצאה של ניירות הערך באמצעות נאמן וללא נאמן), וכן נקבעו הוראות מפורשות ביחס להכנסה שנצמחה לעובד בהתאם למסלול בו בחרה החברה (מסלול רווח הון או מסלול הכנסת עבודה).

הנישומים, עובדי חברה ישראלית הנסחרת בבורסה בארה"ב ("החברה"), קיבלו אופציות לא סחירות של החברה, בהתאם להוראות סעיף 102 הישן. במהלך השנים 1998-1999 מימשו הנישומים את האופציות, בעודם מוכרים ביום המימוש את המניות שקיבלו כתוצאה מהמימוש. הנישומים דיווחו על ההכנסות מממוש האופציות כעל רווח הון מניירות ערך זרים, החייב בשיעור מס מופחת של 35%, בהתאם לצו מס הכנסה (שיעור המס על רווח הון במכירת נייר ערך זר), התשנ"ב-1992 ("צו ההקלה"). מנגד, טען פקיד השומה, כי מדובר בהכנסת עבודה, אשר יש לחייבה במס לפי שיעור המס השולי של הנישום.

בית המשפט המחוזי קיבל את עמדת הנישומים. נקודת המוצא של בית המשפט המחוזי מצויה הייתה בלשונו של סעיף 102 לפקודה, כנוסחו במועד הרלוונטי, לפיו ניתן היה להבין, שהכנסה מממוש אופציות הנה הכנסה הונית ולא פירותית. בנוסף, תכליתו של סעיף 102 הישן ומיקומו בפקודה הובילו את בית המשפט המחוזי לקבל את עמדת הנישומים.

החלטת בית המשפט העליון

לאחר דיון וניתוח רחב בעניין תכליתו ולשונו של סעיף 102 הישן, קבע בית המשפט העליון, כי לפי לשונו של סעיף 102 הישן, ולאור מיקומו ותכליתו, יש לראות בהכנסה הנדונה רווח הון, וזאת על אף שמקורה בטובת הנאה אשר נתקבלה במסגרת יחסי עובד-מעביד. לחיזוק קביעה זו, מביא בית המשפט את אופן התנהלותה של רשות המסים וקביעתה, במקרים דומים, כי מדובר בהכנסה הונית.

עם זאת, בית המשפט העליון קבע, כי צו ההקלה, אשר קבע את שיעור המס מניירות ערך זרים בגובה 35%, לא יחול במקרה זה, וזאת לאור לשון סעיף 102(ג) לפקודה, השולל את תחולתו (מפנה לסעיפים 2(1) או 2(2) לפקודה). לפיכך, הרווח ממכירת ניירות הערך יחויב במס כרווח הון רגיל, לפי שיעור המס החל על רווח הון (שיעור המס השולי של הנישום, שעמד באותה עת על 50%).

הערותינו:

חדשנותו של פסק הדין הנדון הנה בסיווג **ההכנסה ממכירת מניות שנבעו ממימוש אופציות**, לפי סעיף 102 הישן, כהכנסה **הונית** ולא כהכנסה פירותית.

יש לציין, כי למרות האמור לעיל בדבר היותה של ההכנסה הונית, לא יוחל חישוב מס ליניארי במקרה של מימוש אופציות לפי סעיף 102 הישן לאחר 31 לדצמבר 2002, **על-אף הכלל העקרוני, כי יש לחשב חישוב ליניארי כשמדובר ברווח הון בגין נכס שמומש לאחר מועד זה (ונרכש לפני מועד זה)**, וזאת לאור הוראה שנוספה בסעיף 90(ט) לתיקון 132 לפקודה. קרי, שיעור המס, שיחול במימוש אופציות לפי סעיף 102 הישן, יהיה שיעור המס החל על רווח ההון, כאילו נצמח כולו **לפני היום הקובע** (31 לדצמבר 2002), כלומר - שיעור המס השולי של הנישום בשנת המכירה או ההעברה של המניות על שם העובד, על פי הפקודה.

כמו כן, בהתאם להוראות סעיף 91(ה)(1) לפקודה, זכאי נישום לפרוס את רווח ההון שנוצר ממכירת נכס (ובכלל זה מניה או אופציה) באופן שווה על-פני 4 שנים או על-פני תקופת הבעלות בנכס, **על פי התקופה הקצרה מביניהם, והחשוב מכל - הנישום אף יכול לקזז הפסדי הון שברשותו מרווח הון, שמקורו במימוש אופציות לפי סעיף 102 הישן.**

למיטב ידיעתנו, רשות המיסים מחייבת במס, באופן שכיח, הכנסות ממימוש אופציות בהתאם לסעיף 102 ערב תיקון 132, כהכנסת עבודה ולא כרווח הון. בנוסף, שינוי סיווג ההכנסה ממימוש אופציות מהכנסת עבודה להכנסה הונית, **מביא לכך שאין חבות בדמי ביטוח לאומי או ביטוח בריאות בגינה**. יש לזכור, כי **פסק דין אהוד אלוני** (ע"א 1804/05) קבע, כי **נישום אינו יכול לחזור בו מאישור מקדמי שחתם מול רשויות המס לאחר שהחל בביצועו**. לכן, נישומים אשר חתמו על אישור מקדמי עם פקיד השומה, הקובע כי הכנסותיהם מאופציות ימוסו כהכנסות עבודה, לא יוכלו, ככל הנראה, להחיל את **הלכת חגי כץ**, אלא אם רשות המיסים תהא נאותה לבצע שינוי כאמור.

השפעת השינויים בשער חליפין על שווי זכויות במקרקעין לאחר יום העסקה

ו"ע 1303/07 – ישראל קפיטל פרופרטי אסוסיאטס אל.אל.סי ואח' נ' מנהל מיסוי מקרקעין מרכז

ביום 30 למרס 2009, פורסמה החלטת ועדת ערר מס שבח, הדנה בהשפעת השינויים בשער החליפין לאחר יום העסקה על שווי זכויות במקרקעין. בהתאם להחלטה זו, לא ניתן לקחת בחשבון, בעת הגשת שומה על עסקת מקרקעין, שינויים שחלו בשער החליפין של מטבע העסקה לאחר יום העסקה, וזאת ללא כל קשר למועדי התשלום.

עיקרי פסק הדין:

רקע עובדתי

ביום 22 לפברואר 2006 ("יום חתימת ההסכם" או "יום העסקה") מכרו חברת ישראל קפיטל פרופרטי אסוסיאטס אל.אל.סי ואח' ("המוכרת" או "המערערת") מרכז מסחרי וחניון, אשר היוו רכוש קבוע בידה ("הנכס"), לחברת מרכז מסחרי (איזו-ריט) בע"מ ("הקונה") תמורת כ- 16 מיליון דולר. בהסכם המכירה נקבע כי התמורה תשולם בשלושה תשלומים:

1. **תשלום ראשון** – במעמד חתימת ההסכם – חצי מיליון דולר.
2. **תשלום שני** – שבוע לאחר רישום הזכויות על שם הקונה – 3.5 מיליון דולר.
3. **תשלום שלישי** – במועד מסירת הנכס – כ- 12 מיליון דולר.

המוכרת הגישה למנהל מיסוי מקרקעין מרכז ("המנהל" או "המשיב") שומה עצמית בגובה של כ- 75 מיליון ש"ח, בהתאם לשער החליפין ביום חתימת ההסכם (4.725 ש"ח) ("השומה המקורית").

לאחר יום חתימת ההסכם, חלה ירידה של למעלה מ- 6% בשער החליפין של הדולר, אשר הקטינה את השווי השקלי של התשלומים העתידיים (תשלום שני ושלישי). בעקבות זאת, בקשה המוכרת להוריד את ערך השומה בכ- 4 מיליון ש"ח בהשוואה לשומה המקורית, לסכום של כ- 71 מיליון ש"ח ("השומה המתוקנת"). מנגד, דחה המנהל את השומה המתוקנת, וקבע את גובה השומה בהתאם לשומה המקורית, בטענה שגובה השומה נקבע ביום העסקה בלבד (קרי, יום חתימת ההסכם), ואינו משתנה בעקבות שינויים שחלו לאחר מכן בשער החליפין של מטבע העסקה. (בהתאם לעקרון המימוש, המושרש בדיני רווח הון).

בעקבות דחיית בקשתה, ערערה המוכרת לועדת ערר מס שבח ("הועדה"), וזו האחרונה נדרשה לשאלה, האם ניתן להקטין את שווי התמורה המדווח בשומת העסקה, בעקבות שינוי בשער החליפין לאחר יום העסקה?

טענות המערערת

טענות המערערת בנושא התייחסו לכמה סוגיות. ראשית, נטען, כי בהעדר יחסים מיוחדים בין הצדדים, נכון וראוי להטיל את המס על השבח, כמחושב על בסיס הערך האמיתי בש"ח, ששולמו בפועל, בהתאם לשערי החליפין הרלוונטיים. בנוסף, במידה שהיתה נקבעת תמורה שקלית בעסקה, בסכום של 75 מיליון ש"ח, ולאחר מכן היו הצדדים מפחיתים בהסכמה את התמורה ל- 71 מיליון ש"ח, הרי שבמקרה זה השומה הייתה מתוקנת.

עוד נטען, כי המוכרת מדווחת על הכנסותיה בהתאם לכללים שנקבעו בתקנות מס הכנסה (כללים בדבר ניהול פנקסי חשבונות של חברות בהשקעות חוץ ושל שותפויות מסוימות וקביעת הכנסות החייבת), התשמ"ו-1986 ("התקנות הדולריות"), ולכן הפרשי השער השלייליים לא יכללו בקביעת הכנסתה החייבת, ולא יוכרו לעולם לצרכי מס (שהרי שווי המכירה בדולרים אינו מושפע משינויי שער החליפין), עובדה המובילה להטלת מס בלתי מוצדקת (מכיוון שירידת שער-החליפין של הדולר לא קיבלה ביטוי - לא במס הכנסה ולא במס שבח).

החלטת ועדת הערר

ועדת הערר קבעה, שיש להבחין בין מקרקעין המסווגים כמלאי עסקי לבין מקרקעין המהווים רכוש קבוע. כאשר מדובר במקרקעין המסווגים כמלאי עסקי, הפרשי השער מהווים חלק אינטגרלי מהפעילות העסקית ומשפיעים על ההכנסה החייבת. לעומת זאת, במידה והמקרקעין מסווגים כרכוש קבוע, שווי המכירה נקבע בהתאם לסעיף 17 לחוק מיסוי מקרקעין (שבח, מכירה ורכישה), תשכ"ג-1963 ("החוק"), כשווי המקרקעין ביום המכירה (יום חתימת החוזה) ועל כן, הפרשי הצמדה ו/או ריבית לחובה או לזכות ("הפרשי הצמדה"), הנצברים על סכום העסקה המקורי, מהווים עסקת אשראי נפרדת מעסקת המקרקעין, ומשום כך אינם נכללים בשווי המכירה; על הפרשי הצמדה אלה יחולו הוראות פקודת מס הכנסה (נוסח חדש), התשכ"א-1961 ("הפקודה"), והנישום יכול לקזז את הקיטון בסכום העסקה, הנגרם בשל הפרשי השער, מההכנסה החייבת; והכל מהנימוק, כי:

"מכוחה של הנורמה הקיימת לא ניתן להבחין, לעניין החוק (מיסוי מקרקעין - ק.ק.), בין הפרשי הצמדה "חיוביים" לבין הפרשי הצמדה "שלייליים", שנצמחו לאחר יום המכירה, ואם נוצרה פה לאקונה פסיקאלית כלשהי הרי זה עניין למחוקק לענות בו, ולא לנו."

בכך ניתנה, למעשה, גושפנקא להלכה שנקבעה ביום 3 ביולי 1978 בעמ"ש בעניין תנובה מרכז שיתופי בע"מ נ' מנהל מס שבח מקרקעין (עמ"ה 102/77), בה נקבע:

"...המסקנה היא כי כל אותם סכומים ששולמו לפני יום המכירה בין אם הם מהווים קרן, ריבית או הפרשי הצמדה, יש לכללם בשווי המכירה בסכומם הנקוב; ואילו סכומים המשתלמים לאחר יום המכירה אין לכלול את הריבית והפרשי הצמדה המצטברים ומתווספים להם לגבי התקופה שלאחר יום המכירה..."

בנוסף, ועדת הערר דחתה את טענתה השלישית של המוכרת (שנסמכה על דיווח בהתאם לתקנות הדולריות), מהטעם כי המוכרת בחרה, מרצונה החופשי, לדווח לפקיד השומה על הכנסתה לפי כללי התקנות הדולריות, ועל כן הינה מנועה מלטעון לעיוותי מס פוטנציאליים בשל כך.

כמו כן, הוסיפה ועדת הערר, כי כל חישובי המשיב (לרבות חישוב הניכויים מהשבח וחישוב יתרת שווי הרכישה המתואמת של המקרקעין) **נעשו בשקלים כדן**, ובהתאם להוראות החוק, מבלי להביא בחשבון את העובדה שהמוכרת מדווחת על הכנסתה לפי כללי התקנות הדולריות. תביעתה של המוכרת מהמשיב לעדכן את שווי המכירה, אילו נתקבלה, **הייתה מביאה לשעטנז של בד ופשתן, בין החישוב הדולרי לפי התקנות הדולריות לבין החישוב השקלי בשומה, ולא דווקא לתוצאת מס נכונה יותר.**

הערותינו:

חשוב לציין, כי במקרה אחד ויחיד (ע"א 489/89; **אלדר שרון נ' מנהל מס שבח מקרקעין**) המליץ כב' השופט שמגר, נשיא בית המשפט העליון דאז, שכאשר מדובר בעסקת מקרקעין עם **תנאי מתלה לתקופה ממושכת**, וכאשר החיוב בריבית והצמדה מלאים של סכום המס, מכח סעיף 91א לחוק (בתוספת למס) עלול לגרום לנישום לשלם מס גבוה מהמתחייב, כתוצאה מכך שמנגנון ההצמדה שקבעו הצדדים להסכם איננו מגיע כדי הפרשי הצמדה וריבית, כפי שנקבעו בחוק במקרה של דחיית תשלום המס, **מן הראוי שמנהל מס שבח יפעיל את סמכותו, אם ראה סיבה מוצדקת לכך, לפטור את המוכר מתשלום מס על הפרשי ההצמדה והריבית, כולם או מקצתם.**

יחד עם זאת, נקבע על ידי ועדת הערר במקרה דנן, כי הלכת אלדר שרון הינה בחזקת היוצא מן הכלל, שאיננו מעיד על הכלל. לכן, אין ליישם הלכה זו במקרה דנן (אין במקרה זה תנאי מתלה לתקופה ממושכת ובוודאי שאין בו דחיית תשלום המס מכוח סעיף 91א לחוק).

בנוסף, ציינה ועדת הערר בהערת אגב, כי דין הפרשי הצמדה ו/או ריבית, המתווספים או המופחתים מסכום התמורה לאחר יום המכירה, אמור להיות כפוף להוראות הפקודה ולהיות חייב במס הכנסה - או פטור ממס הכנסה - בהתאם להוראות סעיפים 2 ו- 9 לפקודה, בהתאמה, הכל לפי העניין.

אשר על כן, הערר נדחה.

איסור ניכוי מס תשומות בשל עסקאות שאינן חייבות במע"מ שבוצעו על ידי חברות בנות

ע"ש 1150/06 גזית גלוב בע"מ נ' מע"מ גוש דן

ביום 11 לינואר 2009, קבע בית המשפט המחוזי, כי חברה אינה רשאית לנכות מס תשומות בשל עסקאות בחו"ל, שאינן חייבות במס ערך מוסף, שבוצעו על ידי חברות בנות.

עיקרי פסק הדין:

רקע עובדתי

בהתאם לחוק מס ערך מוסף תשל"ו-1975 ("חוק מע"מ"), מכירת נכסים הנמצאים מחוץ לישראל אינה מהווה "עסקה", כהגדרתה בחוק זה, ולפיכך אינה חייבת במס ערך מוסף. כפועל יוצא מכך, מס התשומות הכרוכות (הן במישרין והן בעקיפין) בעסקה האמורה אינו מותר בניכוי.

בנוסף, בהתאם לחוק מע"מ, פעולות במניות ובניירות ערך אחרים אף הן אינן חייבות במע"מ, ולכן אף מס התשומות הכרוך בפעולות האמורות הינו אסור בניכוי.

כפועל יוצא מהאמור לעיל, במקרים בהם נערך שימוש מעורב במניות הנרכשות (למשל, במקרים בהם ישנן לחברה הרוכשת הכנסות משרותי ניהול ומימון הניתנים על-ידה לחברה הנרכשת, בנוסף להכנסותיה מדיבידנדים וממימוש ההשקעה בעתיד) נוצרות לעיתים מחלוקות בין רשויות מע"מ לעוסקים בתחומי האחזקות וההשקעות, לגבי מידת התרת ניכוי מס התשומות הנלוות לעסקאות מסוג זה.

בפסק הדין דנן נדונה שאלת זכאותה של גזית גלוב בע"מ, חברה ישראלית ("החברה"), המהווה חלק מקבוצת חברות הפועלות בתחום הנדל"ן בחו"ל, לנכות ממס העסקאות בישראל את מס התשומות בגין עסקאות, שבוצעו בחו"ל על-ידי חברות בנות שלה.

רשויות מע"מ טענו, כי מהות פעילותה של החברה הנה השקעות בנדל"ן בחו"ל, ומאחר שהשקעות אלו אינן מניבות עסקאות חייבות במע"מ בישראל, הרי שמס התשומות בגין אינו בר ניכוי. עם זאת, לנוכח העובדה שחלק מפעילותה של החברה מניב עסקאות חייבות במע"מ בישראל, התירו הרשויות לחברה לנכות 25% ממס התשומות הכרוך בפעילותה, וזאת בהתאם לכללי תקנה 18 לתקנות מס ערך מוסף, התשל"ו-1976, הדנה בהוצאות בעלות אופי מעורב.

מנגד, טענה החברה, כי היא מהווה חלק מקבוצת חברות, והפעילות המהותית בתחום הנדל"ן המניב מתבצעת בידי החברות הבנות בהן היא משקיעה. החברה עצמה מעניקה לחברות הבנות שירותים, וביניהם שירותי ייעוץ, מימון וניתוח לאיתור השקעות בישראל ובחו"ל. מאחר ושירותים אלה, ככל שהם ניתנים לחברות בחו"ל, חייבים במע"מ בישראל, הרי שלטענת החברה, קמה לה הזכאות לנכות את מלוא מס התשומות בגין פעילותה בחו"ל.

החלטת בית המשפט המחוזי

בית המשפט המחוזי קיבל את עמדת רשויות מע"מ, וקבע, כי החברה אכן עוסקת בתחום הנדל"ן מחוץ לישראל, ופעילותה זו אינה מצמיחה עסקאות החייבות במס ערך מוסף בישראל. ובהתאם לכך, מס התשומות בגין פעילות זו אינו בר ניכוי.

בית המשפט התבסס בהחלטתו על מסמכי החברה עצמה (תשקיף, דו"ח דירקטוריון החברה ומסמכי ישיבות דירקטוריון), לפיהם, היא רואה את עיסוקה כעיסוק בנדל"ן בחו"ל ולא במתן שירותים. בית המשפט הוסיף וקבע, כי אף אם החברה עוסקת במתן שירותי יעוץ, הרי שעיסוק זה משתלב בפעילותה הכוללת בתחום הנדל"ן בחו"ל, ואינו מהווה פעילות העומדת בפני עצמה. חשוב לציין, כי בית המשפט אף לא ייחס משקל משמעותי לכך, שפעולות ההשקעה עצמן נערכו על ידי חברות ציבוריות המוחזקות בחו"ל, אלא לדידו, די היה בכך שהחברה הפגינה מעורבות בתהליך ההשקעה בנדל"ן שבוצע על ידן, בכדי לייחס לה את הזיקה לפעילות.

יש לציין, כי מעבר למקרה המסוים שנדון, פסק הדין דנן הינו בעל חשיבות רבה עבור חברות ישראליות הפועלות בחו"ל, במישרין ובעקיפין, לרבות חברות אחזקה ישראליות, המחזיקות בחברות הפועלות בחו"ל ומעניקות להן שירותים.

סיווג הכנסה ממסחר בניירות ערך כהכנסה פירותית

ע"א 9187/06, רפאל מגיד נ. פ"ש פ"ת

ביום 16 למרס 2009, פורסם פסק דינו של בית המשפט העליון, הדן בסיווג הכנסה ממכירת ניירות ערך על-ידי נישום שכיר, שאינו עוסק במסחר בניירות ערך במקצועו, כהכנסה פירותית או הונית. בית המשפט קבע, כי לאור פסק דינו של בית המשפט העליון בפרשת עמי חזן (ע"א 9412/03), ובהתחשב בהיקף הפעולות הרחב שביצע הנישום בניירות הערך, ההכנסה הנה הכנסה פירותית.

עיקרי פסק הדין:

רקע עובדתי

רפאל מגיד ("הנישום" או "המערער") עבד כמנהל מחלקת השקעות באררט חברה לביטוח בע"מ ("אררט") בשנים 1992-1994, והורשע בעבירות פליליות בתחום ניירות הערך, ובין היתר, בתרמית בנוגע לתנודות מחירי ניירות הערך ובקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות. בדיון הפלילי, נקבע על ידי בית המשפט, כי הנישום הפיק באופן אישי מפעילותו בניירות הערך הכנסה **בגובה של 1.8 מיליון ש"ח**, תוך ביצוע 96 פעולות נוגדות של קניית ומכירת ניירות הערך, **במהלך 233 ימי מסחר**.

בעקבות פסק הדין הנ"ל, שניתן במישור הפלילי, סיווג פקיד השומה את הכנסתו של הנישום מפעילות בניירות הערך בשנת המס 1993 **כהכנסה מעסק או משלח יד**, ולא כהכנסה הונית, בהסתמך, בין היתר, על פסק דין **מזרחי יצחק** (עמ"ה 35/82), אשר קבע את המבחנים לסיווג הכנסה כהכנסה מעסק או כהכנסה ממשלח יד (למבחנים שנקבעו בפסיקה – ראה/י בהמשך למאמר).

לטענת הנישום, פעילותו לא הגיעה לכדי "עסק", עקב היותו עובד שכיר בלבד של חברת אררט, ולא סוחר בניירות הערך.

החלטת בית המשפט המחוזי

בפסיקתו, התייחס בית המשפט המחוזי לכמה גורמים, לרבות היקף הפעולות הרחב שבוצע על ידי הנישום בניירות הערך, הרווח הגבוה שנתהווה לנישום וצורת המימון לפעולות אלה (שימוש בכספי חברת הביטוח בה עבד).

בית המשפט המחוזי החיל את מבחני סיווג הכנסה כהכנסה מעסק, שנקבעו בין היתר בפס"ד **עמי חזן** (ע"א 9412/03), וקבע, כי כמות הפעולות שעשה הנישום הינה **רחבת היקף יחסית לאדם יחיד, ומשכך פעולותיו של הנישום הינן הכנסה מעסק או ממשלח יד**.

על החלטה זו ערער הנישום לבית המשפט העליון.

החלטת בית המשפט העליון

בית המשפט העליון בחן את המבחנים לקיומו של עסק, לאור פס"ד עמי חזן כאמור, תוך התחשבות בעובדה שהנישום ביצע, במהלך 233 ימים, מספר "סבבים" של פעולות הרצה ב- 96 ניירות ערך, בהיקף של 44 מליון ש"ח. בפרט, שם בית המשפט העליון דגש רב על מבחן הנסיבות, והגדירו כמבחן על, המשקלל את המבחנים השונים לקיומו של עסק (כידוע, יש ביכולתו אף להוציא נישום שמתקיימים לגביו שאר מבחני עסק או משלח יד, אל מחוץ להגדרות אלו וזאת בשל נסיבות מיוחדות, כגון הצורך במימוש מהיר כתוצאה ממשבר פיננסי). בעקבות זאת קבע בית המשפט, שהיקף פעילות כמתואר לעיל אצל יחיד, להבדיל מחברת ביטוח או בנק, הינו היקף גדול ומשמעותי, ולכן ההכנסה הנובעת ממנו מהווה הכנסה מעסק או ממשלח יד בניירות ערך, ובלשונו של בית המשפט:

"פעילות קנייה ומכירה יומיומית אינה יכולה אלא להעיד על פעילות מסחרית-עסקית, וזאת כמובן בהצטרף ליתר נסיבות המקרה,....וכאשר מדובר באדם פרטי, להבדיל מחברת ביטוח או בנק, הנו מחזור בהיקף גדול לכל הדעות, ודאי באופן יחסי לסכום ההתחלתי (נמוך) שאותו השקיע המערער (בתחילה)."

יש לציין, כי לסיווג הכנסה ממסחר בניירות ערך כהכנסה הונית או פירותית ישנה נפקות רבה בנוגע לשיעור המס, יכולת קיזוז הפסדים, אופן ניהול פנקסים, אופן תשלום מקדמות, חבות במס ערך מוסף וכדומה. כך לדוגמא, רווח הון בגין נייר ערך שנקנה החל מ- 1.1.2003, חייב באופן עקרוני, בעת מימוש הנייר, במס רווח הון בשיעורי מס נמוכים (20% או 25%), כאשר המוכר הינו בעל מניות מהותי, והסכום האינפלציוני פטור ממס או חייב בחלקו בשיעור מס של 10% ו- 15%, כאשר מדובר באיגרות חוב שאינן צמודות למדד (במלואן), וזאת ביחס להכנסה המסווגת כהכנסה פירותית, וחייבת במס בשיעור המס השולי של הנישום, היכול להגיע עד 45% בשנת 2009.

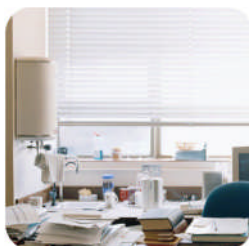
בנוסף, בשנת 2003 פורסם חוזר מס הכנסה 13/2004, המפרט את הקריטריונים לסיווג הכנסה מניירות ערך ומעסקאות עתידיות, הנסחרים בבורסה, כהכנסה פירותית או הונית. חשוב לציין, כי הן בחוזר והן בפסיקה עליה מסתמך החוזר, נקבע, שעל מנת שהכנסה ממכירת ניירות ערך תחשב כהכנסה פירותית, עליה לנבוע מעסק לניירות ערך או ממשלח יד או מעסקת אקראי בעלת אופי מסחרי בניירות ערך.

על המבחנים לקיומו של עסק עמדו בתי המשפט מספר רב של פעמים, והם מאופיינים במספר קריטריונים משותפים, כגון תדירות פעולות הקניה והמכירה, הידע והבקיאות של עושה העסקאות או השימוש שעשה במומחים בעלי ידע ובקיאות, השימוש במנגנון קבוע לביצוע הפעילות, ההיקף הכספי של הפעילות, אופי העסקאות (ספקולטיבי או סולידי) וצורת ניהול הספרים (קריטריון היכול רק לשלול קיומו של עסק).

בנוסף לכך, בחן בית המשפט העליון, בדומה לפסיקת המחוזי, האם נצמח לנישום רווח מהמכירה ואת צורת המימון (הנישום נעזר בכספי חברת הביטוח).

סוגיות נוספות הקשורות לפסק הדין:

1. הכנסה מהשקעה בקרן נאמנות ע"י גופים כגון יחידים, חברות, שותפויות ומוסדות ציבור, מסווגת בדרך כלל על ידי רשות המיסים **כהכנסה הונית**, על אף שבקרן מתבצעת פעילות נרחבת של קניית ומכירת ניירות ערך.
2. סיווג נישום, יחיד או חברה, כבעל הכנסה מעסק, כפי שקרה במקרה לעיל, יכול לגרור סיווגו ככזה גם לצרכי מס ערך מוסף. המשמעות הינה חיוב במע"מ על עסקאותיו, על ידי סיווגו של הגוף כמוסד כספי או כעוסק בניירות ערך.
3. השלכות על חיוב בדמי ביטוח לאומי – חיוב בדמי ביטוח לאומי בשיעור הגבוה ביותר, כאשר מדובר באדם, שהכנסתו מניירות ערך מסווגת כהכנסה מעסק או ממשלח יד לצורכי מס הכנסה.

הוצאות טיפול בילדים - פסק דין בית המשפט העליון ותיקון 170 לפקודת מס הכנסה

ע"א 4243.08 פקיד שומה גוש דן נ' ורד פרי

ביום 30 באפריל 2009, פורסם פסק דין בבית המשפט העליון בסוגיית הכרה בהוצאות דמי טיפול בילדים לצורך מס, לפיו אומצה פסיקת בית המשפט המחוזי בנושא, אשר קבעה, כי תשלום למטפלת או לשמרטף בזמן שההורים נמצאים בעבודה, יוכרו לצורכי מס הכנסה. עם זאת, בית המשפט העליון המליץ למדינה לתקן את החוק ולקבוע כללים ברורים בנושא.

עיקרי פסק הדין:

רקע עובדתי

ורד פרי, עו"ד במקצועה ואם לשני ילדים, ביקשה לנכות תשלומים ששילמה למעון יום ומועדוניות עבור ילדיה, בטענה כי הם מחויבי המציאות לצורך ייצור הכנסתה, שכן הוצאות אלו הן שאפשרו את יציאתה לעבודתה כעורכת דין. צוין, כי בדוחות שהגישה לרשות המיסים, הפרידה עו"ד פרי בין תשלומים עבור השגחה על ילדים לבין תשלומים עבור "העשרת" הילדים בידע, כגון חוגים, או כל תשלום החורג מהשגחה מקצועית, אותם לא דרשה בניכוי. פקיד השומה לא התיר סכומים אלה בניכוי, בטענה שמדובר בהוצאות שלא יצאו בייצור הכנסה.

החלטת בית המשפט המחוזי

בפסק דין חדשני, שנדון באגרת "מעבר לדוח" מחודש ספטמבר 2008, נקבע, כי מרכיב ההוצאות שהן שמירה על ילדים שלא במסגרת חינוך חובה, ושאינו כולל ארוחות, יותר בניכוי.

חשוב לציין, כי משיקולים פרקטיים, התיר בית המשפט המחוזי בניכוי שני שלישים מתוך סכום ההוצאות שתבעה עו"ד פרי בגין השגחת ילדיה במוסדות, בהם לא ניתנו ארוחות או שהארוחות חויבו בנפרד. כמו כן, התיר בית המשפט המחוזי ניכוי של מחצית מסכום ההוצאות שנתבעו באותם מוסדות שבהם התשלום כלל ארוחות לילדים; כל זאת מבלי להתייחס לשאלה, למי מבני הזוג יש לייחס את ההוצאה. מעבר לאמור לעיל, ציין בית המשפט המחוזי, כי הוצאה בגין שמרטפות בבית, בשעות העבודה של בני הזוג, מהווה כולה הוצאה לייצור הכנסה, ויש להתירה בניכוי.

ביום 12 במאי 2008, הגישה רשות המיסים ערעור לבית המשפט העליון על פסיקת בית המשפט המחוזי, בטענה כי בית המשפט המחוזי טעה כשהתיר לנכות הוצאות טיפול בילדים, מבלי שקיימת הוראה מפורשת בחוק, המתירה את הניכוי המבוקש. זאת, למרות שבית המשפט המחוזי התייחס לעניין זה בפסק דינו:

"ככל שבית המשפט סבור כי הוצאה באה בגדר הוראת סעיף 17 ומותרת היא בניכוי, אזי בהעדר הוראה המונעת התרה זו, עליו לפסוק לפי הבנתו את הדין."

בהמשך לפסק הדין הנ"ל, הנחה היועץ המשפטי של רשות המיסים את פקידי השומה בישראל, במסמך פנימי, שלא ליישמו, בהיותו, לגישתו, חורג מתפישת היסוד בסוגיית התרת בניכוי של הוצאות.

במכתבו, בין היתר, מונחים פקידי השומה "לדרוש ראיות להוכחת אופייה של המסגרת הטיפולית (מעון, צהרון וכיוצא באלה), גיל הילדים בכל שנת מס, גובה ההוצאה ואם התשלום כולל תשלום בגין ארוחות ובגין העשרה."

לגבי תביעות להחזר הוצאות בגין שנים קודמות, דורש היועץ המשפטי של רשות המיסים הגשת דו"ח מסודר, בצירוף ראיות, תחת ההנחיה ש"לא יינתנו בשלב זה החזרי מס העולים מאותן בקשות".

החלטת בית המשפט העליון

בית המשפט העליון אימץ, באופן עקרוני, את פסיקת בית המשפט המחוזי, וקבע כי הוצאות שמירה על ילדים, אותן דרשה בניכוי עו"ד ורד פרי, יותרו בניכוי מהכנסותיה לצורכי מס.

למרות זאת, ולאור "עקרון ההסתמכות" של פקיד השומה ואוצר המדינה על הנוהג שהיה קיים ערב פסק הדין, וכן לאור העובדה שמדובר בפסק דין תקדימי, קבע בית המשפט, שההוצאות הנדונות יותרו בניכוי, לעת עתה, רק לעו"ד פרי, אשר תהנה לאלתר מפירות זכייתה בשנים שנידונו בפסק הדין (1999-2001), וזאת משום שנטלה על כתפיה מאבק ציבורי, וכן על מנת לתמרץ מאבקים צודקים וראויים.

לגבי כלל הציבור, קבע בית המשפט העליון, כי הוצאות אלו יותרו בניכוי החל משנת המס 2010. בהקשר לכך, המליץ בית המשפט למדינה לקבוע כללים ברורים בחקיקה בדבר מועד התרת ניכוי הוצאות טיפול בילדים, והאופן בו יש לייחס את ההוצאות האמורות למי מבין בני הזוג. עוד נקבע, כי כל עוד לא ייקבע אחרת על-ידי המחוקק, יזקפו ההוצאות כאמור, בחלקים שווים, כנגד הכנסתו של כל אחד מבני הזוג.

מעבר לאמור לעיל, בית המשפט העליון אף אימץ את פסיקת בית המשפט המחוזי, אשר קבעה כי, תשלום למטפלת או לשמרטף בבית הינו כשכר השגחה, ובכפוף לסבירות ההוצאה, יש להתיר את מלוא ההוצאה בניכוי.

עוד נקבע בפסק הדין, כי כאשר מדובר במסגרות השגחה, בהן יש ערך מוסף עבור הילדים (גני ילדים, מועדוניות, חוגים וכו'), יש לבדוק האם הרים הנישום את הנטל הרובץ עליו והוכיח, במידה הנדרשת, מהו החלק שיש לראות בו הוצאה בייצור הכנסה, ורק חלק זה יש להתיר בניכוי. כאשר רכיב ההעשרה הינו העיקרי בהוצאה ורכיב ההשגחה הינו המשני, הרי שאז הטפל הולך אחר העיקר, וההוצאה כולה לא תותר בניכוי.

הערותינו:

יש לציין, כי תוצאת פסק הדין הינה מתן פרשנות רחבה מבעבר להכרה, באופן כללי, בהוצאות לשם ניכוי לצורכי מס הכנסה, זאת אף אם אין משתלבות בתהליכו ובמבנהו הטבעי של מקור ייצור ההכנסה. בית המשפט העליון קבע, כי מבחן השילוב במקור ייצור ההכנסה הנו מבחן עזר בלבד (להלן – "הפרשנות הרחבה").

תוצאת קביעות אלו של בית המשפט היא, כי גבולותיו של תהליך ייצור ההכנסה רחבים יותר מ"פס הייצור" בעסק עצמו, וכי הגבול יעבור באופן שונה בכל מקרה ומקרה ולאור התכלית האמורה, כאשר חשוב לציין, כי בעידן הנוכחי, ובמיוחד לאור פסק הדין, נטשטשו הגבולות המסורתיים שבין ה"מפעל" וה"בית".

יחד עם זאת, פסק הדין אינו רלוונטי כאשר אחד ההורים איננו עובד, ומסוגל להשגיח על ילדיו. במצב זה ההוצאות הנדונות לא יותרו.

תיקון 170 לפקודת מס הכנסה

למרות התמיכה הציבורית הרבה בפסק הדין הנדון, יזמה רשות המיסים תיקון חקיקה בנושא, ואכן, ביום 16 ביולי 2009 פורסם בספר החוקים חוק לתיקון פקודת מס הכנסה, (מס' 170), התשס"ט-2009 ("התיקון"), אשר מתחלק לשני חלקים:

חלקו הראשון של התיקון,

חלקו הראשון של התיקון, המחליף את סעיף 132(1) לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), התשכ"א-1961, ביטל, למעשה, את הלכת ורד פרי, ואף יצר דין חדש, כמתואר להלן.

נוסחו החדש של סעיף 132(1) קובע, כי לא יותרו בניכוי הוצאות, שאינן הוצאות הכרוכות ושלובות בתהליך הפקת ההכנסה, קרי, הוצאות שאינן מהוות חלק בלתי נפרד מהתהליך הפקת ההכנסה, ובכלל זה הוצאות נסיעה לעבודה, וכן הוצאות בגין השגחה על ילדים או לשם טיפול בהם.

הרקע לתיקון הנו חששו של המחוקק מההשלכות הרחבות של פסק דין ורד פרי, אשר לפיהן, כאמור, ההוצאה אינה חייבת להיות שלובה באופן מובהק בתהליך הפקת ההכנסה ובמבנה של מקור ההכנסה, ולהוות חלק בלתי נפרד מהם (מבחן האינסטיטוטיות הישירה) **אלא די בכך שתהיה זיקה ממשית וישירה בין ההוצאה לבין ייצור ההכנסה**. לכן, נקבע בתיקון הצורך להוכיח את שילוב ההוצאה בתהליך הטבעי של הפקת ההכנסה ובמבנה הטבעי של מקור ההכנסה, ואת היותה חלק בלתי נפרד מהם (עמדת רשות המיסים ערב פסק דין ורד פרי).

כתוצאה מכך, אין ספק, כי החל מיום כניסתו לתוקף של התיקון (16 ביולי 2009), סתם המחוקק את הגולל על הפרשנות הרחבה שניתנה בפסק דין ורד פרי.

חלקו השני של התיקון:

כידוע, על פי הדין הקיים כיום, ניתנת נקודת זיכוי לנשים ולהורים במשפחות חד-הוריות, בעד ילדיהם, באופן הבא: $\frac{1}{2}$ נקודת זיכוי בעד כל ילד בשנת לידתו ובשנת בגרותו (גיל 18), ונקודת זיכוי בעד כל שנה החל משנת המס שלאחר שנת לידתו ועד לשנת המס שקדמה לשנת בגרותו. על רקע זה, ועל מנת לעודד תעסוקת נשים ולהורים במשפחות חד-הוריות, אשר מתקשים להשתלב בשוק העבודה, במיוחד כאשר ישנם ילדים בגילאים קטנים, נקבע בתיקון, כי תינתן, **החל משנת 2012, נקודת זיכוי נוספת לנשים ולהורים במשפחות חד-הוריות, בעד כל ילד, משנת המס שלאחר שנת לידתו, ועד לשנת המס שבה מלאו לו חמש שנים**.

תיקוני חקיקה

העלאת שיעור מס ערך מוסף החל מיום 1 ביולי 2009

ביום 22 ביוני 2009, פורסם ברשומות צו מס ערך מוסף (שיעור המס על עסקה ועל יבוא טובין הוראת שעה), התשס"ט-2009 ("הצו"). הצו האמור קובע, כי החל מיום 1 ביולי 2009 ("היום הקובע") ועד תום שנת 2010, שיעור המע"מ על עסקאות החייבות במס ערך מוסף (משמע, עסקות שירות או מכר טובין ומקרקעין), או על יבוא טובין, יהיה 16.5% במקום 15.5%, כפי שהיה קבוע עד אז.

השיעור החדש חל על עסקאות שמועד החיוב בגין יחול לאחר כניסת השיעור החדש לתוקף (קרי, לאחר היום הקובע).

במסגרת צו שפורסם ברשומות ביום 1 ביולי 2009, הועלו גם שיעורי מס השכר ומס הרווח המוטלים על מוסדות כספיים ומלכ"רים.

להלן עיקרי השלכות שינוי שיעור מס ערך מוסף בעסקאות מסוימות, בהסתמך על פרסומי רשות המסים בעבר:

מכר טובין

החיוב במע"מ בעסקת מכר טובין חל בעת מסירתם לקונה. שיעור מע"מ של 15.5% יחול על טובין שימסרו עד היום הקובע, ושיעור של 16.5% יחול על אלו שימסרו מהיום הקובע ואילך. בטובין הנמסרים חלקים חלקים, חל החיוב במס על כל חלק שנמכר, ולכן יש לראות כל חלק שנמסר כעומד בפני עצמו. יובהר, כי לגבי טובין שנמסרו לפני היום הקובע, אך חשבונית המס בגינם תוצא לאחר מועד זה, יחול שיעור מע"מ של 15.5%.

מתן שירותים

כאשר מדובר בשירות חד פעמי, חל החיוב במס עם מתן השירות, ולפיכך על שירותים שניתנו החל מהיום הקובע יחול מע"מ בשיעור של 16.5%.

בשירותים בהם פועלים הצדדים על בסיס התחשבות חודשית (שמירה, ניקיון, הובלה וכו') יחול המע"מ בהתאם לתקופה הרלוונטית, קרי על השירותים שניתנו לפני היום הקובע יחול מע"מ בשיעור של 15.5% ועל השירותים שניתנו לאחר היום הקובע יחול מע"מ בשיעור של 16.5%. בשירותים, שהחיוב בגינם הוא על בסיס מזומן (לדוגמא שירותים של בעלי מקצועות חופשיים או שירותי מתן אשראי) יחול שיעור המע"מ שיהיה בתוקף ביום התשלום, כלומר על כל סכום שהתקבל לפני היום הקובע יחול מע"מ בשיעור של 15.5%, ועל סכום שיתקבל החל מהיום הקובע יחול מע"מ בשיעור של 16.5%.

השכרת נכסים ודמי מנוי

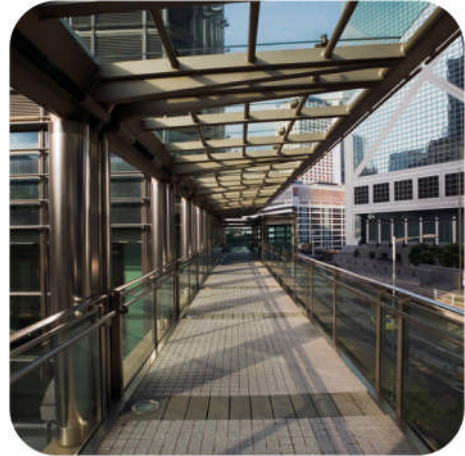
בעסקאות של השכרת נכסים ודמי מנוי, שמועד החיוב בגין הוא על בסיס מזומן, יחול שיעור המע"מ התקף ביום התשלום, בדומה למצב בנוגע לעסקאות שירותים המחויבות על בסיס מזומן, קרי, על כל סכום שהתקבל לפני המועד הקובע יחול מע"מ בשיעור של 15.5% ועל סכום שיתקבל החל מהמועד הקובע יחול מס ערך מוסף בשיעור של 16.5%.

יבוא טובין

יבוא טובין חייב במע"מ בעת השחרור מפיקוח רשות המכס. לפיכך, על טובין שישוחררו מפיקוח רשות המכס החל מהיום הקובע יחול מס ערך מוסף בשיעור של 16.5%.

עסקאות במקרקעין

במכר מקרקעין חל החיוב במע"מ במועד העמדת המקרקעין לרשות הקונה או לשימוש, או עם רישום המקרקעין על שמו, לפי המוקדם מביניהם (למעט לעניין מקדמות – ראה/י להלן). לפיכך, שיעור מע"מ של 16.5% יחול רק לגבי מקרקעין שנמסרו לקונה, הועמדו לרשותו או נרשמו על שמו בפנקס המתנהל על פי דין, החל מהיום הקובע ואילך. ואולם, על מקדמות ששולמו ביחס למכר מקרקעין עד ליום הקובע, יוטל מע"מ בשיעור של 15.5%, שכן חבות המס חלה במועד התשלום.

הנפקת חשבוניות מס והודעות זיכוי

כידוע, על חשבונית מס להיות מונפקת בתוך 7 או 14 יום ממועד החיוב במס, בהתאם לנסיבות העניין.

המועד הרלוונטי לעניין שיעור המס הנו מועד החיוב במס ולא מועד הנפקת החשבונית. כך, לדוגמא, בגין טובין שיימסרו יום לפני היום הקובע, תונפק חשבונית מס תוך 14 יום, כששיעור המס הכלול בחשבונית יהיה בהתאם לשיעור המס ביום המסירה, קרי 15.5%.

הודעת זיכוי באה לתקן ו/או לבטל חשבונית שהוצאה קודם לכן. לפיכך, הודעת זיכוי בגין חיוב שהוטל בשיעור של 15.5% תהא אף היא בשיעור של 15.5%, אף אם תונפק לאחר היום הקובע.

חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התוכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010), התשס"ט – 2009

כללי

ביום 23 ביולי 2009, פורסם בספר החוקים 2203 חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התוכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010) התשס"ט – 2009 ("החוק" או "התיקון"). החוק כולל מספר תיקונים מהותיים בתחומי המיסוי והביטוח הלאומי, אשר אוצרים בחובם השלכות, העוללות להשפיע על השיקולים הכלכליים של הנישום, ולכן דורשים היערכות מתאימה.

בחוק נקבעו, בין היתר, הוראות בנוגע לנושאים הבאים :

1. הורדה הדרגתית של שיעור מס החברות החל משנת 2011, עד לשיעור של 18% בשנת 2016.
2. הרחבת מדרגות מס ההכנסה והורדת שיעורי המס ליחידים.
3. אפשרות לחלוקת דיבידנדים מרווחים, שנצברו עד תום שנת 2002, בשיעור מס מופחת.
4. הכפלת תקרת ההכנסה לעניין תשלום דמי ביטוח לאומי ומס בריאות.
5. הגדלת דמי הביטוח הלאומי המשולמים על ידי מעסיקים החל מחודש אוגוסט 2009.
6. קביעת סיוע לעסקים במצוקה מתשלומי מעסיקים ועובדים.

להלן מובא פירוט לנושאים הנ"ל:

1. הורדה הדרגתית של שיעור מס החברות:

1.1. הדין טרם התיקון:

בהתאם להוראות סעיף 126(א) לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), התשכ"א-1961 ("הפקודה"), שיעור מס החברות הנו כדלהלן:

- בשנת המס 2009 שיעור מס החברות הנו 26%.
- החל משנת המס 2010 ואילך, שיעור מס הברות הנו 25%.

1.2. התיקון:

שיעור מס החברות יופחת בהדרגה, החל משנת 2011, כמפורט להלן:

שנה	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 ואילך
שיעור המס	26% (ללא שינוי)	25% (ללא שינוי)	24%	23%	22%	21%	20%	18%

2. הורדה הדרגתית של שיעורי מס הכנסה ליחידים:

2.1. הדין טרם התיקון:

שיעורי המס ליחידים הנם מדורגים, כאשר שיעור המס המקסימלי כיום הנו 46%, ומשנת 2010 ואילך, אמור היה שיעור המס המקסימלי לרדת ל- 44%.

2.2. התיקון:

במסגרת התיקון, ירווחו מדרגות מס הכנסה ליחידים, ובמקביל תבוצע הפחתה הדרגתית בשיעורי מס הכנסה ליחידים, הן לגבי הכנסה מיגיעה אישית והן לגבי הכנסה שאינה מיגיעה אישית, כך ששיעור המס השולי המירבי יופחת מ- 46% השנה (2009) ל- 39% בשנת 2016, כמפורט להלן:

לגבי הכנסה מיגיעה אישית והכנסה של יחיד שמלאו לו 60 שנים:

שנת 2016	שנת 2015	שנת 2014	שנת 2013	שנת 2012	שנת 2011	שנת 2010	שנת 2009	מדרגות המס בש"ח
10%	10%	10%	10%	10%	10%	10%	10%	0-55,080
14%	14%	14%	14%	14%	14%	14%	15%	55,081-97,920
18%	18%	19%	20%	21%	23%	23%	23%	97,921-147,000
18%	18%	19%	20%	21%	23%	30%	30%	147,001-159,000
24%	26%	27%	28%	29%	30%	30%	30%	159,001-211,000
24%	26%	27%	28%	29%	30%	33%	34%	211,001-240,000
27%	29%	30%	31%	32%	33%	33%	34%	240,001-454,680
39%	41%	42%	43%	44%	45%	45%	46%	מעל 454,680

לגבי הכנסה שאינה מיגיעה אישית:

שנת 2016	שנת 2015	שנת 2014	שנת 2013	שנת 2012	שנת 2011	שנת 2010	שנת 2009	מדרגות המס בש"ח
24%	26%	27%	28%	29%	30%	30%	30%	0-147,000
24%	26%	27%	28%	29%	30%	33%	32%	147,001-211,000
24%	26%	27%	28%	29%	30%	33%	34%	211,001-240,000
27%	29%	30%	31%	32%	33%	33%	34%	240,001-454,680
39%	41%	42%	43%	44%	45%	45%	46%	מעל 454,680

3. חלוקת דיבידנד מרווחים, שנצברו עד תום שנת 2002, בשיעור מס מופחת:

3.1. הדין טרם התיקון:

ביום 1 בינואר 2003, תוקנו שיעורי המס החלים לגבי רווח הון הנוצר ממכירת מניות או בעת פירוק חברה (פעולה השקולה למכירה). לפי תיקון זה, חלק רווח ההון הריאלי, שנוצר למוכר מניה או לבעל מניות בעת פירוק החברה, שהנו יחיד, בגובה חלקו ברווחים החשבונאיים או בגובה חלקו ברווחי החברה לצורכי מס בישראל, על פי הנמוך מביניהם (הרווחים הראויים לחלוקה - "הררל") ימוסה לפי שיעורי המס החלים

על דיבידנד (20%), אלא אם המוכר החזיק 10% או יותר בחברה הנמכרת או המתפרקת בשנה שקדמה למכירה או לפירוק, לפי העניין, שאז שיעור המס הנו (25%). חריג לאמור חל לגבי רר"ל שנצברו עד ליום 31 בדצמבר 2002 ("רר"ל ישנים"), אשר לגביהם שיעור המס נקבע ל- 10% בלבד (הן ליחידים והן לחברות שטרם חילקו את רווחיהן טרם המכירה או הפירוק). יחד עם זאת, חלוקת רווחים צבורים כדיבידנד לבעלי מניות יחידים, החל מ- 1.1.2006, מחוייבת במס בשיעור של 20% / 25% (כאמור), ללא קשר למועד הצטברות הרווחים.

הדין טרם התיקון הנכחי יוצר אצל בעלי מניות יחידים העדפה להשאיר בחברה את הרר"ל הישנים, ולמכור את מניותיהם ביחד עם, או לפרק את החברה מבלי לחלקם כדיבידנד ערב המכירה או הפירוק, כך שסכום הרר"ל הישנים יחויב במס רווח הון בשיעור של 10% בלבד, חלף שיעור מס של 20% / 25%, אילו סכום זה היה מחולק כדיבידנד.

3.2. התיקון:

3.2.1. כיום, בשל המצב הכלכלי ובשל ההנחה, כי קיימים רווחים בשווי של עשרות מיליארדי ש"ח בחברות, שנצברו עד ליום 31 בדצמבר 2002, ואינם מחולקים, בשל חבות המס הגבוהה יותר הכרוכה בחלוקת דיבידנד, כאמור לעיל, וכדי לעודד את חלוקתם ליחידים ולחברות משפחתיות, **נקבע שיעור מס מופחת של 12% על הכנסה מדיבידנד שמקורו ברר"ל ישנים, ובלבד שמתקיימים כל התנאים הבאים:**

3.2.1.1. הדיבידנד חולק על-ידי החברה המחלקת והתקבל בידי מקבל הדיבידנד (יחיד או חברה משפחתית) בתקופה של שנה, המתחילה מיום 1 באוקטובר 2009 ומסתיימת ביום 30 בספטמבר 2010 ("תקופת ההטבה").

3.2.1.2. אילו מקבל הדיבידנד היה מוכר את מניותיו או חייב במס רווח הון בפירוק החברה, בתקופת ההטבה, חלקו ברר"ל הישנים היה מחויב במס בשיעור 10%.

3.2.1.3. יום רכישת המניות שבגין התקבל הדיבידנד הנו לפני 1 בינואר 2003.

3.2.1.4. אי-ירידה ברמת השכר ותשלומים אחרים (דמי ניהול, ריבית והפרשי הצמדה וכיו"ב) אשר שולמו למקבל הדיבידנד במישרין או בעקיפין על ידי החברה מחלקת הדיבידנד, בניכוי סכום הדיבידנד ששולם כאמור, ביחס לרמתם הממוצעת בשנים 2007 ו- 2008, וזאת בכל אחת מהשנים 2009 עד 2012. מטרת הוראה זו למנוע מצב בו משיכת רר"ל ישנים תהווה תחליף למשיכת שכר ותשלומים אחרים.

3.2.2. יצוין, כי שיעור מס של 12%, כאמור לעיל, הנו גבוה משיעור המס שהיה חל בעת מכירה או פירוק (10%), אולם באמצעותו נוצר נתיב למשיכת הרווח מבלי צורך במכירה או בפירוק כאמור.

3.2.3. חשוב לציין, כי על מנת שמי שיהנה מההטבה של שיעור מס מופחת לא יקבל כפל הטבות, תוקנו במקביל הוראות סעיף 94 לפקודה, כך שבעת מכירת

המניות או הפירוק בעתיד, סכום הדיבידנד שחויב במס בשיעור של 12% יופחת מסכום הר"ל הישנים (אשר יחוייב בשיעור מס של 10% כאמור).

4. הכפלת התקרה לתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בתקופה שמיום 1 באוגוסט 2009 ועד 31 בדצמבר 2010:

4.1. במסגרת החוק, נקבע כי ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ("דמי ביטוח") תוכפל מ- 5 פעמים השכר הממוצע במשק (38,415 ש"ח) ל- 10 פעמים השכר הממוצע במשק (76,830 ש"ח). העלאת התקרה כאמור מביאה הלכה למעשה להטלת שיעור מס שולי כולל העולה על 50%.

4.2. יצוין, כי החל משנת 2008, הכנסות מדיבידנד אינן נשוא לחיוב בדמי ביטוח לאומי, לרבות בידי בעל מניות מהותי.

4.3. הכפלת התקרה לתשלום דמי הביטוח הלאומי והפטור מתשלום דמי ביטוח לאומי בגין הכנסה מדיבידנד עשויים לתמרץ יחידים בעלי הכנסה גבוהה לעבור לפעול באמצעות חברות שבשליטתם.

4.4. יצוין, כי רשות המיסים הודיעה, שבמקרים בהם שונתה צורת ההתאגדות, כדי להימנע מתשלום דמי הביטוח הלאומי או כדי להפחיתם בצורה בלתי נאותה, ינקטו הצעדים הבאים:

4.4.1. יופעל טיפול שומתי מקיף לבחינת אותם המקרים.

4.4.2. במקרה של העברת פעילות של עצמאי לחברה שבשליטתו, ייבחנו השלכות מס הנוגעות למכירה אפשרית של נכסים מוחשיים ובלתי מוחשיים לחברה.

4.5. עוד יצוין, כי ככל שמדובר בעובד שכיר, שינוי הסיווג מעובד לנותן שירותים באמצעות חברה, אוצר בחובו לא רק השלכות מס, כי אם גם השלכות של דיני עבודה (כגון פגיעה אפשרית בגמלאות), שעשויות להפוך את שינוי הסיווג לבלתי-כדאי.

5. הגדלת דמי הביטוח הלאומי המשולמים על ידי מעסיקים החל מחודש אוגוסט 2009.

על פי החוק, ישלמו המעסיקים תוספת בשיעור של 0.4% מדמי הביטוח הלאומי בהם הם חייבים, וזאת לגבי מדרגת השכר שהינה עד 60% מהשכר הממוצע במשק (המדרגה בגינה חל תשלום ביטוח לאומי בשיעור מופחת).

כוונת התיקון הנה להחזיר את שיעורי דמי הביטוח הלאומי לשיעורים שהיו קבועים בחודש דצמבר 2008, לפני הפחתת שיעור תשלום הביטוח הלאומי המופחת למעסיקים.

שיעורים אלה הנם בתוקף החל מיום 1 באוגוסט 2009 ועד ליום 31 במרץ 2011.
יוער, כי שיעורי דמי הביטוח הלאומי לעובד נותרו בלא שינוי.

6. סיוע לעסקים במצוקה (הוראת שעה) – היטל חד פעמי על עובדים ומעסיקים

6.1. במסגרת החלטת ממשלה מספר 150 מיום 12 במאי 2009 ("החלטת הממשלה"), הוטל על המנהל הכללי של משרד התעשייה המסחר והתעסוקה, על הממונה על התקציבים ועל החשב הכללי במשרד האוצר להקים קרן, שתפעל למתן סיוע כלכלי

למפעלים שנקלעו למצוקה בשל המצב הכלכלי, תוך מתן דגש על מניעת פיטורי עובדים ("הקרן לסיוע"), ולקבוע כללים להפעלתה.

6.2. במסגרת החוק נקבעו הוראות לעניין גבייה של מקורות הקרן לסיוע, הכוללים תשלום של שווי יום חופשת עובד, אשר יגבה בחלקים שווים מהעובדים ומהמעסיקים במגזר הפרטי, באמצעות המעסיקים, באופן כדלהלן:

6.2.1. המעסיקים יעבירו למוסד לביטוח לאומי, סכום נוסף וחד פעמי בגין משכורת **חודש ספטמבר**, השווה למחצית שווי יום חופשת עובד (שווי יום חופשת עובד הוגדר כמחצית השכר החודשי, מחולק ל- 30) בעד כל עובד שהמעסיק חייב בתשלומי דמי ביטוח לאומי בעבורו.

6.2.2. בנוסף, על המעסיק, החייב בהעברת התשלום כאמור לעיל, לנכות מהשכר החודשי של העובד סכום מקביל השווה למחצית שווי יום חופשה, כהגדרתו לעיל, ולהעבירו למוסד לביטוח לאומי. דהיינו- העובד יישא במחצית התשלום הכולל, שעל המעסיק להעביר לביטוח לאומי.

6.2.3. כאמור, המשמעות הכספית של הוראות אלו היא שהמעסיק יישא במחצית הסכום והעובד יישא במחצית הסכום, כך ש**סך** הסכום שיועבר לביטוח לאומי (באמצעות המעסיק) הנו 1/60 משכר חודש ספטמבר 2009, לפיו מגיעים דמי הביטוח הלאומי באופן רגיל.

6.3. במידה ולא יקבעו כללים להפעלת הקרן לסיוע כנדרש לפי החלטת הממשלה, הוענקה סמכות לשר האוצר לדחות את מועד העברת דמי הביטוח הלאומי כאמור לעיל למועד אחר.

מיסוי בינלאומי

רפורמות, שינויי חקיקה ועדכון אמנת המס עם אנגליה

המיתון העולמי הנמשך מחייב מדינות לנקוט בצעדים, המהווים איזון עדין בין סיוע לנישומים - פרטים ותאגידים - להתגבר על המשבר ולהניע צמיחה כלכלית, באמצעות הפחתת נטל המס, לבין סיוע למדינות עצמן בהתמודדות עם תכניות החילוץ שהשיקו ועם גירעונות תופחים, באמצעות גביית מיסים.

להלן מובאת סקירה של מספר התפתחויות בתחום המס במדינות מפתח שונות ברחבי העולם. וכן עדכון בדבר חתימה בראשי תיבות על אמנת מס חדשה בין ישראל ואנגליה.

ארה"ב

תוכנית חדשה שהעלה ממשל אובאמה כוללת המלצות לשינויי חקיקה מרחיקי לכת בדיני המס

לאחרונה פרסם ממשל אובאמה את המלצותיו בדבר שינויים מקיפים במשטר המס האמריקני, מתוך כוונה ליישם מדיניות פיסקאלית, העולה בקנה אחד עם עקרונות היסוד הכלכליים של הממשל החדש. השינויים שיתקבלו בסופו של תהליך החקיקה יכנסו לתוקפם, ככל הנראה, החל משנת 2011, וצפויים להניב לקופת הממשל הכנסות נוספות של כ- 210 מיליארד דולר, על פני כ- 10 שנים. כמפורט בהמשך, לשינויים המוצעים צפויה להיות השפעה על מיסוי יחידים וחברות בינלאומיות, בעלות מבנה החזקה הכולל חברות אמריקניות, וכן על מיסוי השקעות בארה"ב.

הצעדים אשר הוצעו על ידי הממשל כוללים, בין היתר:

- **צמצום משטר ה- "Check-the-Box"** - ממועד חקיקתם, בשנת 1997, נהנו נישומים אמריקנים רבים מכללי "check-the-box", אשר אפשרו לנישומים לבחור את אופן המיסוי האמריקני של גופים משפטיים שונים, המוחזקים על ידם ברחבי העולם, באמצעות השלמתו של תהליך פרוצדוראלי פשוט. השימוש האפקטיבי בכלי תכנוני זה איפשר ליחידים ולחברות אמריקנים לדחות, או להימנע לחלוטין, מתשלום מס בארה"ב, באמצעות סיווג חברות זרות כ"שקופות" לצרכי מס אמריקני, או סיווג גופים שקופים, כגון שותפויות, כחברות לצרכי מס אמריקני.

בהתאם להמלצות החדשות, יוכלו נישומים אמריקנים להמשיך ולסווג חברות כאמור כ"שקופות", וליהנות מהטבות המס הנובעות מכך, רק אם:

1. הן מאוגדות באותה מדינה בה מאוגדת החברה הזרה המחזיקה בהן, או
2. מניותיהן מוחזקות בהחזקה ישירה על ידי חברה אמריקנית (והימנעות בלתי נאותה ממס אמריקני אינה אחת ממטרות סיווגן כ"שקופות").

בכל מקרה אחר, גופים אלו יסווגו כחברות לצרכי מס אמריקני, מצב אשר צפוי לגרום למיסוי הכנסותיהן (או הכנסות חברות קשורות להן) בארה"ב, תחת משטרי Anti deferral אמריקנים שונים, כדוגמת משטר ה- (CFC) Controlled Foreign Company.

- **דחיית ההכרה בהוצאות המיוחסות להשקעות מחוץ לארה"ב** - ככלל, הדין הקיים מאפשר לחברה אמריקנית לדחות את המס על רווחים הנצברים מחוץ לארה"ב עד למועד חלוקתם בפועל. בד בבד, רשאית חברה אמריקנית לנכות באופן שוטף את הוצאותיה העסקיות, ללא הבחנה בין הוצאות המיוחסות להשקעות בארה"ב לבין הוצאות המיוחסות להשקעותיה מחוץ לארה"ב. התיקון המוצע יחייב את דחיית ההכרה בהוצאותיהן של חברות אמריקניות, אשר תיוחסנה להשקעותיהן הזרות, עד למועד בו תהיינה ההכנסות מהשקעות זרות אלו כפופות למיסוי בארה"ב (כלומר, ככלל, עד למועד חלוקת הרווחים לבעל המניות האמריקני או למיסויים תחת אחד ממשטרי ה- anti deferral). מטרת התיקון הינה למנוע את האפשרות להפחתת חבות המס הגבוהה בארה"ב (מס חברות פדראלי בשיעור של כ- 35%) על ידי הכרה בהוצאות מחד, תוך דחיית המס האמריקני על ההכנסה שנוצרה בקשר עם הוצאות אלה, מאידך.

- **רפורמה בכללי זיכוי מס זר** - הוראות קוד המס האמריקני במתכונתו הנוכחית מאפשרות, במקרים מסוימים, לחברה אמריקנית, אשר בבעלותה חברה זרה, לזכות את המס ששולם במדינה הזרה כנגד חבות המס בארה"ב. בנוסף, מאפשרת מערכת הכללים הנוכחית תכנוני מס אשר, בין היתר, מאפשרים ביצוע זיכוי מס כאמור גם כאשר ההכנסה אשר בגינה שולם המס הזר איננה חייבת במס בארה"ב. מטרת התיקונים המוצעים הינה לצמצם במידה ניכרת את האפשרות ליישם תכנוני מס מסוג זה.

בנוסף על האמור לעיל, כוללת רפורמת המס המוצעת גם החמרת המגבלות על ניכוי הוצאות מימון (Earning stripping), הקשחת הכללים החלים ביחס להכנסות המיוחסות למקלטי מס מחוץ לארה"ב, ומנגד, הענקת הטבות בדמות תמריצי מס לצורך עידוד יצירת מקומות עבודה בארה"ב.

אנגליה

טיוטת חקיקה חדשה של שינויים בדיני המיסוי הבינלאומי

גם באנגליה בוצעו שינויים בדיני המס הבינלאומי, על מנת לנסות ולהתמודד עם המצב הכלכלי החדש שנוצר. כך לדוגמא, במטרה לעודד את העברתם של רווחים לאנגליה על ידי חברות בינלאומיות, פרסמו הרשויות באנגליה טיוטת חקיקה הכוללת, בין היתר, את החלתו של משטר "פטור השתתפות" ("Participation Exemption") על דיבידנדים, המתקבלים על ידי חברות אנגליות מהחזקותיהן מחוץ לאנגליה. עמידה בתנאי המשטר הנ"ל תאפשר לחברות אנגליות לקבל דיבידנדים בפטור ממס נוסף באנגליה.

נזכיר, כי עד כה חלה באנגליה שיטת הזיכויים, אשר הייתה כרוכה, במקרים מסויימים, בתשלום מס נוסף באנגליה על דיבידנדים שהתקבלו מחברות בת, שיטה שהיוותה תמריץ שלילי לחלוקות דיבידנדים.

כצפוי, הפטור יחול בכפוף לקיומם של מספר תנאים, וכן בכפוף לכללי "התעלמות מעסקאות מלאכותיות" (anti-avoidance rules). בד בבד, כוללת הצעת החקיקה החדשה שינויים במשטר ה-CFC האנגלי, המתחייבים כתוצאה מהמעבר לשיטת "פטור ההשתתפות".

הצעת החקיקה כוללת אף הוספת תקנות, המגבילות את הזכאות לניכוי הוצאות מימון של חברה אנגלית, אשר הינה חלק מקבוצת חברות בינלאומית, באופן בו הניכוי לא יעלה על סכום מסויים, המחושב על בסיס שיעור החוב הכולל, הקיים ברמת הקבוצה.

בנוסף, קובעת הצעת החקיקה ביטול של משטר ה-"Treasury Consent", והחלפתו בחובת דיווח פרטני בגין עסקאות מסוימות, העולות על סך של 100 מיליון פאונד. העסקאות החייבות בדיווח עשויות לכלול, לדוגמא, הקצאת או העברת מניות או שטרי חוב ע"י חברת בת שאינה תושבת אנגליה, וכן העברת נכסים לנאמנות. יצוין, כי חובת הדיווח עשויה שלא לחול במספר מצבים, כגון במקרים של ביצוע עסקאות במהלך העסקים הרגיל של הצדדים המעורבים.

גרמניה

הקלות בתחום המס במטרה לעודד צמיחה כלכלית

כיום, התרת ניכוי הוצאות מימון הינה מוגבלת ל- 30% מרווחי חברה גרמנית לפני הוצאות מימון, מיסים, פחת והפחתות (EBITDA). מגבלה זו אינה חלה על הוצאות מימון עד תקרה של 1 מיליון אירו בשנה. ועדת הכספים העלתה הצעת חקיקה, להגדלת תקרת הפטור המתואר ל- 3 מיליון אירו בשנה. היה ותחוקק, צפויה הוראת השעה לחול בגין שנות המס 2008 - 2010.

סין

קביעת הגבלות נוספות לעניין הזכאות לשיעורי מס מופחתים על דיבידנדים

בחודש פברואר, פרסמו רשויות המס בסין חוזר, המפרט קריטריונים נוספים לקבלת שיעור ניכוי מס מופחת על דיבידנד המתקבל מתאגידים סיניים. החוזר קובע, כי שיעור ניכוי המס המופחת יחול, רק אם מקבל הדיבידנד היה בעל מניות בחברה המחלקת במהלך 12 החודשים שקדמו להכרזת הדיבידנד, וכן כי לרשויות המס יש את הסמכות לבחון ואף לשלול את שיעור המס המופחת, אם המטרה העיקרית של העסקה או מבנה ההחזקה הינה קבלת הטבות מכח אמנת המס.

אנגליה וישראל

במסגרת מדיניות משרד האוצר הישראלי לחתום על אמנות מס חדשות עם מדינות מרכזיות, החברות בארגון ה-OECD, נחתמה בראשי תיבות אמנת מס חדשה בין ישראל לאנגליה (האמנה הקודמת נחתמה בשנת 1963).

האמנה קובעת, בין השאר, ניכוי מס במקור בשיעור של 5% על חלוקת דיבידנד ופטור ממס במקרים של חלוקת דיבידנד לבעל שליטה (שיעור הניכוי במקור תחת האמנה הנוכחית עומד על 15% או 25% במקרה של חלוקה מחברה ישראלית לבעל שליטה אנגלי). כמו כן, קובעת האמנה החדשה שיעור ניכוי במקור של 5% על תשלומי ריבית ופטור מניכוי מס במקור על תשלום תמלוגים.

בנוסף, לראשונה קיימת התייחסות באמנה להכנסתו של בעל מניות בקרן להשקעות במקרקעין (REIT), ונעשית בה הבחנה בין מי שמחזיק עד 10% מהון המניות בקרן לבין מי שמחזיק ביותר מ-10%. מחזיק אשר בבעלותו עד כ-10% ימוסה בשיעור מופחת של 15% בלבד, בעוד שכל מחזיק אחר ימוסה על הכנסתו כהכנסה מנכס מקרקעין המצוי בישראל. כמו כן, כוללת האמנה קריטריונים מנחים לרשויות המס של שתי המדינות לצורך קביעת מקום מושבו (לצרכי מס) של הסדר נאמנות. לתשומת לבכם, כניסתן לתוקף של הוראות האמנה כפופה לאישורה על ידי הגורמים המוסמכים באנגליה ובישראל.

חקיקה בעקבות פסיקת ה-ECJ

בלגיה

שינויי חקיקה בעניין מיסוי דיבידנדים בעקבות פסיקתו של ה-ECJ (European Court of Justice)

בעקבות קביעתו של ה-ECJ בעניין Cobelfret v. Belgium, כי תנאי משטר "פטור ההשתתפות" אשר אומצו בבלגיה אינם עומדים בכל תנאי הוראת דירקטיבת המס האירופאית בדבר מיסוי דיבידנדים (Parent – Subsidiary Directive), הודיעה ממשלת בלגיה ב-8 במאי על אימוץ שינוי חקיקתי מתאים.

סעיף 4 לדירקטיבת המס האמורה קובע, כי מדינות החברות באיחוד האירופי מחויבות לאמץ, בכפוף לעמידה בדרישות החזקה מסוימות, את אחת משתי הגישות הבאות בסוגיית מיסוי הכנסות מדיבידנדים, המתקבלות על ידי חברה אם מחברות בנות תושבות האיחוד:

- (1) מתן פטור מלא ממס על הכנסות מדיבידנד; או לחלופין
- (2) מתן זיכוי בגין המיסים אשר שולמו במקום מושבה של החברה הבת מחלקת הדיבידנדים (או בגין מיסים אשר שולמו על ידי חברות המוחזקות על ידה).

בלגיה אימצה את שיטת הפטור (ביחס ל-95% מסכום הדיבידנד, בהתאם לתנאי הדירקטיבה הנ"ל). עם זאת, ה-ECJ קבע בפסיקתו, כי שיטת החישוב על פי דיני המס בבלגיה הובילה במקרים מסויימים (כגון בעניינה של Cobelfret) ליישום חלקי של הוראות הדירקטיבה.

תיקון החקיקה אשר התקבל בבלגיה יחול רטרואקטיבית משנת 1992 ואילך, ויישומו צפוי לעלות למשרד האוצר הבלגי כ-1.27 מיליארד אירו.

למידע ולפרטים נוספים:

ג'רי זליגמן, שותף, מחלקת מיסים
gerry.seligman@il.pwc.com

ורד קירשנר, שותפה, מחלקת מיסים
vered.kirshner@il.pwc.com

טל. 03-7954510

פרק ג' ניהול סיכונים

כותבים:

שי זנדני (מנכ"ל) - קסלמן פתרונות בניהול סיכונים
אריאל ליטוין (מנהל בכיר) - קסלמן פתרונות בניהול סיכונים
ירון חזן (מנהל), ראש תחום ניהול סיכונים הלבנת הון ומעילות והונאות - קבוצת ניהול סיכונים
ואקטואריה

פיקוח על התקני אחסון ניידים – דווקא בעיתות משבר

התקני אחסון ניידים (כגון Disk On Key) מסייעים לייעול העבודה ברוב הסביבות הארגוניות, ולכן השימוש בהם הפך לעובדה קיימת. על אף יתרונותיהם, התקני זיכרון אלה מציבים בפני ארגונים שורה של סיכונים שלא נחשפו אליהם בעבר, בעיקר בעיתות משבר, כמו העת הזו. עובדים מפוטרים וממורמרים, אשר מעוניינים לשמור על חומרים ממקום העבודה הקודם שלהם, או עובדים אשר פגעו בשכרם, וחושבים כי ניתן למכור את המידע הרגיש ברשותם למרבה במחיר, מוצאים באמצעים אלה את הפתרון הקל לגניבת מידע והוצאתו מן הארגון ללא חשש (ראה/י גם מאמר בהמשך – הקלות הבלתי נסבלת של מעילות והונאות בתקופת משבר כלכלי). בנוסף, ניסיונות שנעשו להגביל את השימוש בהתקני אחסון ניידים בסביבות עסקיות לא הצליחו לעצור את השימוש בהם, כיוון שעובדים אינם נוטים לוותר על הנוחות שמספקים ההתקנים, זאת בעוד הם מתעלמים מהאיסורים הקפדניים שמפרסמים הארגונים בנוגע לשימוש בהתקנים. לאחרונה פורסמו אירועי אבטחת מידע רבים ברחבי העולם, הקשורים לשימוש בהתקני אחסון ניידים; עובדה שהניעה את ספקי ההתקנים המובילים להשקיע מאמצים רבים באבטחת מוצריהם על-ידי הוספת מרכיבי אבטחה שונים. למרות שיפורים אלו, אנו ממליצים לארגונים לנקוט בצעדים מתאימים, במטרה לצמצם את הסיכון הקשור בהתקני אחסון ניידים, לא רק כדי לעמוד בדרישות חוקים ותקנות שונים בנושא, אלא גם כדי לשמור על רציפות פעילותם העסקית.

התקני אחסון ניידים הם בין הגורמים המאפשרים ניידות עסקית, באופן המקל על ניהול הפעילות העסקית כמעט מכל מקום, ומסיבה זו הם נפוצים מאד בסביבות ארגוניות, במגוון תצורות: זיכרונות פלאש USB (Disk on Key), טלפונים ניידים, מחשבי כף יד, מצלמות דיגיטליות ונגני mp3/4, ונחשבים ל"ציוד משרדי" לכל דבר.

הבעיה העיקרית הנוגעת לשימוש בהתקני אחסון ניידים הינה העובדה, כי המידע הנכנס לארגון או יוצא ממנו על-גבי התקנים אלה עלול לכלול, בין היתר, מידע אישי רגיש, מידע עסקי חסוי, או תוכנות זדוניות שעלולות לגרום נזק משמעותי לארגון. מסיבה זו יש לאבטח התקני אחסון ניידים בדומה לכל התקן נייד, כגון מחשבים ניידים, מחשבי כף יד וכו'.

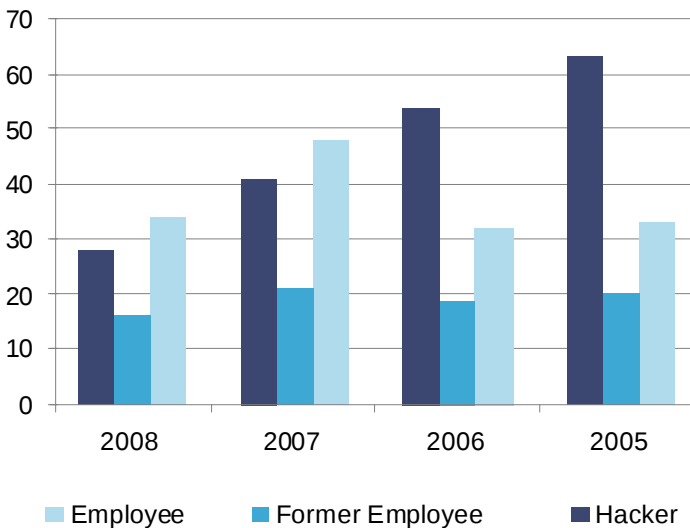
עם הזמן, ארגונים מתחילים להבין בהדרגה את חשיבות האבטחה של התקני אחסון ניידים, ורבים מהם מנהיגים בקרות אבטחה, המבוססות על שילוב בין מדיניות קפדנית ואמצעים טכנולוגיים שונים, כגון הצפנה, במטרה ליצור הגנה בפני תוכנות זדוניות וזיהוי אישי של משתמשים המתחברים למערכות.

בעוד התמודדות עם סיכוני האבטחה הטמונים בשימוש בהתקני אחסון ידניים הינה חשובה בכל עת, חשיבותה עולה בפרט בעתות משבר כלכלי, כגון העת הנוכחית. במקרים אלה, ארגון, שחש - ישירות או בעקיפין - את השפעות המשבר, אינו יכול להרשות לעצמו פגיעה, מתוך רשלנות או בידון, הנובעת משימוש פסול בצידוד. זאת ועוד, בפרט בעת משבר, על ארגונים למנף ולנצל ככל האפשר את יתרונות הניידות ומהירות התגובה הגלומים בהתקני אחסון ניידים.

סקר אבטחת המידע הגלובלי שערכה רשת PricewaterhouseCoopers (PwC) ב-2008, בו השתתפו יותר מ-7,000 אנשי מקצוע בתחום אבטחת המידע (להלן - הסקר)¹ מצא, בין היתר, כי למרות שיכולות האבטחה בחברות רבות מתפתחות בקצב מהיר, הרי שתוצאות הסקר מראות שיותר משלושה מבין כל עשרה משיבים (כ-30%) אינם יכולים לענות על שאלות בסיסיות, העוסקות בגורמים המסכנים את המידע החיוני בחברה שלהם.

התרשים שלהלן מראה את אומדני הסבירות לפגיעה במערכות המידע בארגון ממקורות שונים, לאורך השנים האחרונות, ולפיו הסבירות לפגיעה בידי האקרים ירדה למדי לאורך השנים, בעוד הסבירות לפגיעה בידי עובדים מתוך הארגון עלתה באופן כללי, ובשנת 2008 היתה גבוהה יותר מסבירות הפגיעה משאר המקורות.

תרשים 1: אומדן סבירות לפגיעה במערכות המידע ממקורות שונים ב-שנים האחרונות.

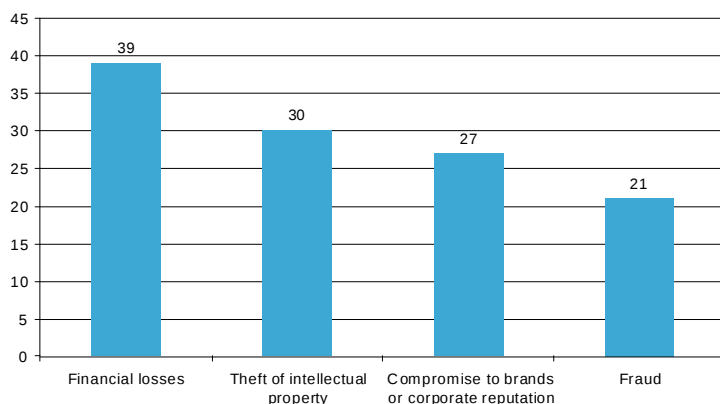
מקור: סקר PwC & CIO Magazine & CSO Magazine - Global State of Information Security Yearly Survey, אוקטובר 2008.

בנוסף, לפי ממצאי הסקר, בין המקורות האפשריים, שעלולים לגרום לאירועי אבטחת מידע ב-2008 ניתן למנות לקוחות (8%), נותני שירותים/קבלנים (8%), שותפים/ספקים (7%), טוריסטים (2%) וממשלות זרות (2%). ארבעים ושניים אחוזים (42%) מהמשיבים ענו שאינם יודעים מהו מקור אירועי אבטחת המידע².

סיכונים עסקיים הנובעים מהתקני אחסון ניידים

הלקח שנלמד ממספר רב של אירועים, מכל רחבי העולם, בהם כשלה אבטחת המידע (כמה מהם מתוארים בהמשך) הוא ההבנה שבהתקני אחסון ניידים טמונים סיכונים עסקיים משמעותיים עבור ארגונים, ורובם קשורים בגישה למידע הארגוני. בסקר נמצא, כי במקרים בהם דווחה השפעה שלילית של חדירה לנתוני הארגון על הפעילות העסקית, תוצאותיה היו, בין היתר, הפסדים כספיים (39%), גניבת קניין רוחני (30%), פגיעה במוניטין המותג או הארגון (27%) וביצוע הונאה (21%) (ראה/י תרשים 2).

תרשים 2: אחוז המשיבים שדווחו השפעה שלילית על הפעילות העסקית כתוצאה מפרצות אבטחת מידע, לפי מהות ההשפעה

מקור: סקר PwC & CIO Magazine & CSO Magazine - Global Information Security Yearly Survey אוקטובר 2008.

למרות הסיכונים, עולה מהסקר כי הנטיה בארגונים רבים היא להתעלם, או לנסות להתמודד עם הבעיה על-ידי הנהגת מדיניות נוקשה, שאינה מאפשרת שימוש בהתקנים ניידים.

בין דרכי ההתמודדות שנוקטים ארגונים, שאינם מתעלמים מהנושא, ניתן למנות מנגנוני סינון, הבדקים התקנים באמצעותם מכניסים מידע לארגון או מוציאים ממנו, חסימה פיזית של שקעי USB, כך שלא ניתן לחבר התקני אחסון, או פתרונות תוכנה שונים המאפשרים לאכוף את מדיניות האבטחה, למנוע אובדן נתונים, ולתעד שינויים שנעשים במערכת ההפעלה ובחומרה.

² סך התשובות אינו מסתכם ל-100%, כיוון שהמשיבים היו רשאים לציין מספר מקורות.

מנגד, בהתאם לסקר, ארגונים שאינם מתמודדים עם הבעיה נחשפים בעיקר לסיכונים הבאים:

אובדן או גניבת נתונים / התקנים

קיבולת האחסון והביצועים של התקני אחסון ניידים השתפרו בקצב מהיר בשנים האחרונות, וכיום קל מאד לחבר את התקני האחסון לרשת הארגונית ולהעתיק כמות עצומה של מידע בתוך זמן קצר מאד. יכולת זו מאפשרת לאנשים מתוך הארגון או מחוצה לו לגנוב מידע בצורה פשוטה מאד. בנוסף, התקני אחסון ניידים הם בדרך כלל קטנים מאד ומועברים ממקום למקום באמצעים לא מאובטחים דוגמת ארנקים, כיסים, מחזיקי מפתחות וכו'. כתוצאה מכך, הסיכון לאובדן או לגניבת התקנים אלה הנו גבוה מאד.

בין פריטי המידע הארגוניים הרגישים, שנמצאים בסכנת גניבה, ניתן למנות נתוני לקוחות, נתונים כספיים (תקציבים ומחירונים), מידע אישי (מספרי כרטיסי אשראי, רשומות רפואיות וכו'), קניין רוחני (קוד תוכנות מחשב, תוכניות שיווק) ומוצרים דיגיטליים שלמים (קבצי מולטימדיה).

בתקשורת הבינלאומית פורסמו מקרים רבים בהם אבדו או נגנבו התקנים ניידים. להלן כמה דוגמאות מהמחצית הראשונה של 2008 בלבד:

- משרד ההגנה האמריקני הוציא הנחייה האוסרת להשתמש בזיכרונות פלאש (disk-on-key, כרטיסי מדיה), תקליטורים וכל שאר התקני האחסון הניידים ברשת המשרד. דוא"ל פנימי בצבא האמריקני הטיל איסור מיידי על שימוש בהתקנים אלה, הן ברשתות סודיות והן באלו שאינן מסווגות.
- קבלן, שהועסק על-ידי משרד הפנים הבריטי, איבד זיכרון פלאש לא מוצפן, שהכיל את השמות ותאריכי הלידה של כל האסירים באנגליה ובוויילס (84,000 בני אדם).
- התקן זיכרון פלאש שהכיל מפות המציגות את פריסת הכוחות בתמרון משותף ליפן ולארצות הברית, נגנב, לאחר שסמל בצבא האמריקני השאיר אותו על שולחן בביתו.
- התקן זיכרון פלאש שהכיל מידע מסווג של נאט"ו נמצא בספרייה בשטוקהולם. ההתקן כלל מידע על כח שמירת השלום של נאט"ו באפגניסטן, וגם דוחות מודיעיניים על ניסיונות חיסול של שר ההגנה הלבנוני ורצח שר החוץ של סרי לנקה.
- עובד שירות הבריאות בסקוטלנד דיווח על אובדן התקן זיכרון נייד, שהכיל מכתבים עם מידע פרטי על 137,000 חולים.

גניבות זהות

כאמור, התקני אחסון ניידים הם לרוב קטנים, וקל לאבד או לגנוב אותם. נוסף על כך, במקרים רבים הם לא מצוידים בבקורות כלשהן לאבטחת המידע הנכלל בהם. הנתונים השמורים בהתקן שאבד או נגנב (לדוגמה, מספרי ת.ז.) יכולים לאפשר למתחזים גישה למידע אישי, באמצעותו יוכלו להתחזות לבעל המידע ולהשיג במרמה הלוואות, מוצרים ושירותים.

פגיעה בפעילות העסקית השוטפת

באמצעות התקני אחסון ניידים, משתמשים ברשת הארגונית עלולים לשתול במערכות המחשב, במזיד או בשוגג, תוכנות זדוניות, כגון סוסים טרויאניים, או וירוסים, שאם אינם מתגלים, עלולות לגרום נזק חמור למערכות הארגוניות, לרבות אובדן נתונים ושיבוש/ השבתת פעילות.

להלן כמה מקרים לדוגמא, שהתרחשו במהלך המחצית הראשונה של 2008:

- וירוס מחשב נמצא בתחנת החלל הבינלאומית. מכיוון שלתחנת החלל אין גישה ישירה לאינטרנט, החשד הוא שהדבקה נגרמה על-ידי זיכרון USB נגוע.
- מסגרות תמונה דיגיטליות, המתחברות למחשבים אישיים באמצעות USB, נמצאו נגועות בוירוס. התברר שהיה זה סוס טרויאני מסין, שנועד לאסוף סיסמאות למשחקים ברשת.

חשיפה להליכים משפטיים

במדינות רבות בעולם קיימים חוקים להגנה בפני גישה למערכות מחשב, שימוש במידע, העתקתו והפצתו ללא הרשאה לכך. ארגונים רבים נדרשים לציית לאחד או יותר מחוקים אלו, והאחריות המשפטית לעמידה בדרישות חוקים אלה חלה על הארגונים, ובמקרים מסוימים אף על ההנהלה הבכירה באופן אישי. חקיקה זו תקפה גם לנתונים השמורים על התקנים ניידים.

להלן כמה דוגמאות לחוקים ולתקנות/תקנים חשובים בתחום, שחוקקו או פורסמו על ידי מדינות ומוסדות שונים:

- חוק סרביינס-אוקסלי (SOX) האמריקני מ-2002 דורש מחברות ציבוריות בארה"ב להנהיג בקורות פנימיות ונהלים אפקטיביים לצורך הגנת המידע הכספי שלהן.
- חוק גראם-ליץ'-בלילי (GLBA) האמריקני מ-1999 דורש ממוסדות פיננסיים בארה"ב לגבש מדיניות אבטחה כתובה, המתארת כיצד החברה מתכוונת להגן על הפרטים האישיים של לקוחותיה.
- תקנות "הדגלים האדומים" לגניבת זהות (2008) – את התקנות פרסמו מספר גופי רגולציה פדרליים בארה"ב בתחום המסחר והבנקאות, והן מחייבות מוסדות פיננסיים לגבש וליישם מדיניות כתובה בתחום ההגנה מפני גניבות זהות, במטרה לאתר, למנוע ולטפל במקרי גניבה.
- חוק ביטוח בריאות האמריקני מ-1996 (HIPAA) חל על מידע רפואי השמור בפורמט אלקטרוני. החוק דורש להגן על חיסיון, שלמות וזמינות המידע הרפואי האלקטרוני, כאשר הוא מאוחסן, מעודכן או מועבר.
- החוק הפדרלי של ארה"ב לניהול אבטחת המידע מחייב את הממשל הפדרלי וגורמים הקשורים בו להנהיג בקורות אבטחת מידע להגנה על נתונים השמורים או עוברים עיבוד במערכותיהם.
- תקנת האיחוד האירופי להגנת נתונים (דירקטיבה 1995 - EC 95/46) דורשת ממדינות האיחוד להגן על פרטיות כל הנתונים האישיים הנאספים עבור אזרחי האיחוד או עליהם.
- חוק הפרטיות הפדרלי האוסטרלי (Privacy act 1988) דורש מרשויות הממשלה האוסטרלית ליישם בקורות מידע ראיות. בנוסף, החוק כולל עשרה עקרונות בנוגע לפרטיות מידע, החלים גם על המגזר הפרטי ועל כל ספקי שירותי הבריאות.
- החוק היפני להגנת מידע אישי, מ-2003, חל על השימוש במידע אישי בקבצים ממוחשבים של רשויות הממשלה.
- החוק הקנדי להגנת מידע אישי ומסמכים אלקטרוניים (PIPEDA – 2000) חל על איסוף, שימוש וגילוי מידע אישי על ידי ארגונים במגזר הפרטי במהלך הפעילות העסקית.
- חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981 - חוק זה חל על תחומים עיקריים של הגנת הפרטיות בישראל, וכולל הוראות מפורטות בנוגע לניהול מאגרי מידע המכילים נתונים פרטיים וחסויים על האוכלוסייה.

בנוסף לחוקים שהופיעו לעיל, קיימים מספר תקנים שימושיים, המהווים בסיס לתכנון מערכי אבטחת מידע בהתקני אחסון ניידים, לרבות:

- תקן האבטחה הבינלאומי PCI DSS 2004, המחייב את ענף כרטיסי האשראי והתשלום, בין היתר, לעקוב ולנטר כל גישה למשאבי רשת ולנתונים של בעלי הכרטיסים.
- COBIT 4.1 – מסמך זה, שפורסם על ידי הארגונים הבינלאומיים ISACA ו-ITGI, העוסקים בבקורות ובהסדרת הניהול בתחום מערכות המידע, כולל המלצות כלליות לניהול מערכות מידע. COBIT מספק למנהלים, למבקרי פנים ולמשתמשים אחרים מדדים ונהלים מקובלים, שנועדו לייעל את השימוש במערכות המידע ולהסדיר תהליכים ובקורות מתאימים לניהול מערכות ממוחשבות בארגונים.

הרחבת גבולות האבטחה - שיטת עבודה חדשה

התקני אחסון ניידים מייעלים מאד את העבודה בארגונים. מגד, כאמור, הם טומנים בחובם סיכונים לארגונים המשתמשים בהם. עם זאת, ניתן להתמודד עם סיכונים אלו באמצעות הנהגת מדיניות מקיפה, עקבית ומשולבת לניהול אבטחת המידע ולתמיכה בה, כחלק בלתי-נפרד מהשימוש בהתקני האחסון הניידים. הטמעת מדיניות כזו תעלה את ביטחון הארגון בשימוש בהתקנים אלו, ותפחית חששות מפרצות אבטחה.

לדעתנו, מדיניות כזו צריכה לכלול שלושה מרכיבים עיקריים:

- מרכיבים טכנולוגיים המוטמעים בזיכרונות הניידים – כגון אנטי וירוס, זיהוי תוכנות זדוניות, הצפנה מקומית ועוד;
- ניהול ובקרה מרכזיים – מעקב אחר חומר הנשמר על רכיב הזכרון הנייד, אפשרות ניהול מרחוק – איפוס סיסמאות, מחיקת זכרונות מרחוק ועוד;
- גיבוס נהלים וחומרי הדרכה מתאימים.

בנוסף, על המדיניות לטפל בעיקר בהיבטים הבאים:

- **מדיניות אבטחה** – סקירת איומים הנובעים מהתקני אחסון ניידים והמלצה על דרכי התנהגות רצויות להתמודדות עם איומים אלה.
- **הכשרה למטרת העלאת המודעות לנושא האבטחה** – מומלץ לבנות תוכניות פורמאליות של הארגון להעלאת מודעות העובדים והכשרתם בתחום אבטחת המידע. על תוכניות אלו לעסוק בסיכונים הקיימים גם בעת שימוש נכון בהתקנים אלה.
- **ניהול נכסים** – תמיכה ברישום המשתמשים, המאפשר בקרה טובה יותר על ההתקנים הקיימים, כך שניתן יהיה לבטל מרחוק התקנים שאבדו או נגנבו.
- **בקרה על פעולות המשתמשים** – קיום פונקציית בקרה מרכזית על המשתמשים, לרבות הוספת, שינוי והסרת חשבונות משתמשים, אכיפת שימוש בסיסמאות מורכבות לפיצוח, חסימת חשבונות משתמש שאינם פעילים וחסימת משתמשים הנכשלים בהקלדת הסיסמה.
- **בקרת גישה** – הגבלת יכולתם של המשתמשים להעתיק או לשמור סוגי מידע מסוימים להתקני האחסון הניידים או מהם.
- **הצפנה** – לרבות מערכות חומרה, המבצעות הצפנה בהתאם לתקנים מקובלים בתחום.
- **הגנה בפני קוד זדוני** – לרבות עדכון תוכנות אנטי-וירוס לגרסה העדכנית ביותר.

- **גיבוי ושחזור** – תמיכה במנגנוני גיבוי ושחזור מרכזיים, הפועלים בתיאום מלא עם המערכות, מבלי להפריע לעבודה השוטפת.

יש לציין, כי כבר כיום קיימים פתרונות להגנה ארגונית על התקני אחסון ניידים, התואמים חלק מההמלצות הנ"ל, כגון ניהול מרכזי, מערכות אנטי-וירוס מותקנות כברירת מחדל ועוד.

לסיכום, שילוב של יישום ההמלצות ופתרונות חדשניים של ספקי חומרה ותוכנה, כפי שתואר לעיל, בכל עת, ובפרט בעת משבר, יאפשר לארגונים לאבטח את מערכותיהם מחד, וליהנות מיתרונות הניידות והרציפות בפעילות העסקית, מאידך.

למידע ולפרטים נוספים:

אריאל ליטוין, מנהל בכיר
קסלמן פתרונות בניהול סיכונים
ariel.litvin @il.pwc.com

שי זנדני, מנכ"ל
קסלמן פתרונות בניהול סיכונים
shay.zandani@il.pwc.com

טל. 03-7954850

הקלות הבלתי נסבלת של מעילות והונאות בתקופת משבר כלכלי*

מבוא

בתקופת משבר כלכלי כה עמוק ורחב כמשבר הנוכחי, מתמודדות חברות רבות עם השאלה, כיצד ניתן להשתקם בצורה הטובה ביותר מנזקי המשבר, מבלי להתעלם מהצורך ביצירת ערך מקסימלי עבור בעלי המניות, ובעוד החברה ממשיכה לשמר ולפתח את שירותיה בטווח הבינוני והארוך. התשובה לשאלה זו אינה פשוטה, והיא מספקת תעסוקה רבה למנהלי סיכונים וליועצים בתחום. אך אם כי השורה התחתונה של ניהול סיכונים אפקטיבי היא מיפוי סיכונים והערכת סיכויי התרחשותם, ישנם סיכונים שקשה למפות, להעריך או אף לצפות אותם. דוגמא לסיכונים מסוג זה היא סיכויי הונאות ומעילות, שלעומת סיכונים אחרים, התממשותם כרוכה ביוזמה אקטיבית ומוכונת לגריפת רווחים אישיים על חשבון אחרים, ובמילים אחרות, בביצוע פשע.

לכאורה נראה, כי הן תופעת ההונאות והמעילות התאגידיות (וכן הפרטיות) והן חשיפתה פורחות דווקא בעיתות משבר. בתקופת משבר זו, אנו עדים לפרסומים רבים ולגאות בתביעות בקשר עם פשיעה כלכלית בארגונים, וניתן לשער, כי מימדי התופעה אף גדולים מאלה המתגלים. אם בתקופת המשבר הקודמת, בשנים 2000-2001, הכו גלים ההונאות החשבונאיות בחברות אנרון, וורלדקום ועוד, במשבר הנוכחי מככבות בעיקר הונאות פיננסיות של גופי השקעות ובנקים; רבים הם הדיווחים אודות בתי השקעות, שהבטיחו ללקוחותיהם תשואות מרשימות, וקראו בזה אחר זה בשל בקשות המוניות למשיכת כספים, בעוד מסתבר, שבמשך תקופה ארוכה, ותחת אופוריה של רווחים "על הנייר", הרשו לעצמם חברות, פרטים ואף מוסדות פיננסיים להסתנוור מנתונים מבטיחים של מכשירים פיננסיים וקרנות השקעה, ללא הבנה כיצד והיכן מושקעים הכספים. עוצמת ההונאות והתרמיות, והתדירות שבה נחשף הציבור אליהן, פגעו ביסודות האמון הציבורי במוסדות הפיננסיים, ופגיעה זו היא שהכתיבה את עוצמת המשבר הנוכחי ושבשה את התנהלות השווקים.

מחקרים שנערכו בשנים האחרונות על-ידי PricewaterhouseCoopers (PwC) בנושא פשיעה כלכלית¹ מציגים מציאות שאין מנוס מלהכיר בה - לא ניתן להיפטר כליל מתופעות של פשיעה כלכלית; הונאות ומעילות מתקיימות בכל אירוע עסקית ומעצם טבעו של המין האנושי, ואין ניתנות להכנעה טוטאלית, בין השאר, בשל הגיוון והיצירתיות של מאפייניהן ומבצעייהן וכן בשל אי-שימת לב מספקת מצד הגורמים שאמורים למזער את סיכויי התרחשותן.

בהמשך המאמר, יסקרו מניעים פסיכולוגיים אפשריים לביצוע הונאות ומעילות, יבחן הקשר בין משבר כלכלי לעליה בפוטנציאל ביצוע הונאות ומעילות, ויובאו שאלות שעל חברי הדירקטוריון, ועדת הביקורת וההנהלה לשאול במטרה למזער סיכויי הונאות ומעילות. לבסוף, יסקרו אופני ההתמודדות הארגונית עם סיכויי הונאות ומעילות.

* מאמר מבוסס בעיקר על פרסום של PricewaterhouseCoopers US מ-2009: "Fraud in a Downturn: A review of how fraud and other integrity risks will affect business in 2009" (להלן - "Fraud in a Downturn").

1 בנוסף לפרסום הנ"ל, המחקר: Economic Crime: People, culture and control - the 4th global economic crime survey, 2007.

הונאות ומעילות - הרקע הפסיכולוגי

"משולש ההונאה", שפותח על ידי הקרימינולוג ד"ר דונלד קריסי (Cressey) מתאר שלושה תנאים, שעל-פי רוב מתקיימים, בכדי שתתרחש מעילה/הונאה: **לחץ או מניע/תמריץ** להתנהגות פסולה, **הזדמנות** לביצוע הונאה וסיבות **להצדקת המעשה**, בתקופת משבר, שלושה יסודות אלה של משולש ההונאה מתקיימים יותר מתמיד:

לחץ/מניע:

בעוד הונאה עלולה להתבצע, מבחינה משפטית, על-ידי חברה, הרי שהביצוע בפועל מונע תמיד על-ידי פרטים. מקובל לחשוב שהמניע לכך הוא רווח אישי, ובפרט בצע כסף; לדוגמה, מי ש"מבשל את הספרים" ומשנה את התוצאות הכספיות עושה זאת עבור בונוס שנתי גבוה יותר. עם זאת, במציאות התמונה לעיתים מורכבת יותר, ומניעים אחרים עשויים להיות רצון לשמור על מוניטין אישי ומעמד בארגון, לחץ "מלמעלה" או רצון לעזור לארגון להגיע להישגים בכל מחיר. הרצון להמנע מהפסד ולשמור על בטחון תעסוקתי, או תחושות נקמה בעקבות פיטורין או פגיעה עשויים אף הם להוות מניעים רבי עוצמה לביצוע תרמית. לכל אלה מתווספת אווירה חברתית, המקדשת את תרבות הצריכה ורמת החיים הגבוהה, הסיפוק המידי והחשיבה המוטה לטווח הקצר.

בעוד הרוב המוחלט של בני האדם יעמוד בפני לחצים מסוג זה, אנשים מסויימים עלולים לחוש בייתר שאת את הלחץ לבצע הונאה, שכאמור, גובר בשעת משבר, ולהכנע לו.

הזדמנות:

שינויים לעולם טומנים בחובם הזדמנויות - הן חיוביות והן שליליות. הגלובליזציה בשווקים יצרה הזדמנויות עסקיות רבות, אך גם הגדילה את הסיכונים הכרוכים בפעילות עסקית, לרבות סיכויי פשיעה כלכלית. "הזדמנויות" מסוג זה נוצרות, על אחת כמה וכמה, כאשר מדובר בשינויים המהירים הנדרשים במסגרת ההתמודדות עם המשבר הכלכלי; קיצוצי הוצאות, ביטול או קיצוץ בפרויקטים ופיטורי עובדים נעשים לעיתים קרובות בטווח זמן קצר, וללא יכולת של החברות לעכל את הסיכונים החדשים שהמציאות יצרה ואת השלכותיהם בטווח הארוך. שינויים אלה אף עלולים לפגוע במערך הנהלים והבקורות, האיזונים והבלמים בארגונים, לרבות במנגנון הפרדת התפקידים, שהינו הבסיס לאיכות הבקרה הפנימית על הונאות, וכן במנגנונים אחרים, שתפקידם לאתר חריגות למיניהן.

גם הטבע האנושי של מנגנוני בקרה בשר ודם עלול ליצור הזדמנויות לביצוע הונאות ומעילות. מנהלים רבים עשויים לחשוב ש"להם זה לא יקרה" ואין סיכוי שיפלו קורבן לפשיעה כלכלית, וכי בעת משבר עליהם למקד מאמץ בהישרדות עסקית, בעוד הם מגלים, באיחור, שהנתונים עליהם הם מסתמכים בפעילותם אינם נכונים יותר, עקב מעשה הונאה.

הצדקת המעשה:

הגורם השלישי במשולש ההונאה הוא היכולת של אדם המבצע הונאה לשכנע את עצמו בצדקתו, או להצדיק את ההונאה בטיעונים שונים, כגון הטיעון לפיו ההונאה מחפה על תנאים או שכר שהגיעו לו ממילא, או שנועדה רק ל"השלמת הכנסה", ו"אף אחד לא באמת נפגע ממנה". יכולת זו עולה בעתות מצוקה כלכלית. דוגמאות נוספות לטיעונים נוספים מסוג זה הן: "חשבונאות יצירתית אינה הונאה, אלא הגמשה של החוקים. אף אחד אינו נפגע מכך"; "כל מה שהחברה צריכה זה לעבור את השנה הקרובה; אם אני צריך לחצות את הקו בכדי לתת לה את הזמן הזה, שיהיה"; "הייתי אמור לקבל שכר גבוה יותר ובנוסף גבוה יותר, ולכן אני מכסה חלק מההפרש באמצעות דוחות החזרי ההוצאות או באמצעות תשלום סמלי מספק מסוים בעבור תמיכתי בו".

יש לציין, כי מבין שלושת קודקודי המשולש, גורם ההזדמנות הוא הנתון יותר לשליטת הארגון, ובהתאם, מזעור ההזדמנויות לביצוע הונאות הוא חלק בסיסי בניהול הסיכונים הכרוכים בהן.

הקשר בין משבר כלכלי לפגיעה ביעילות בקרות ועלייה בפוטנציאל המעילות

פריחת הדיווחים על הונאות ותרמיות דווקא בעת משבר עשויה לנבוע ממצב המומחש על-ידי אמרתו של וורן באפט "כשהגאות יורדת רואים מי שחה בלי תחתונים"; כך, הונאות שונות, שלא נתגלו בעבר, ושניתן היה להסתירן מהעין בתקופות נוחות כלכלית, מופיעות מבין הצללים ונחשפות דווקא בימים אלה. מאידך, כאשר הישרדות עסקית - הן ארגונית והן אישית - עומדת בפני איום, כמו בתקופות משבר, לעיתים הקו המפריד בין נורמות לחריגה מהן מיטשטש, וחשיבה בתנאי לחץ ולטווח הקצר מובילה לשבירת מוסכמות. בנוסף, סביר להניח, שעבור ארגוני פשיעה, המרוויחים ממעילות והונאות, התקופה הנוכחית מהווה הזדמנות ולא איום; הם, כמו גם גורמים אחרים שאינם עוסקים בפלילים בדרך קבע, עשויים לנצל את הפניית תשומת הלב הארגונית להתמודדות עם המשבר לביצוע תרמיות, במחשבה שבמצב זה לא ישימו אליהן לב. ואכן, כאשר חברה מנסה למצוא פתרונות אפשריים לצורך התמודדות עם המשבר, ולעיתים "לירות בכל התותחים", וזאת בטווח זמן קצר למדי, עלולות להוצר פרצות במנגנוני הבקרה הקיימים או הזדמנויות לביצוע הונאות, שהגורמים הבכירים לא נתנו עליהן את הדעת.

אחת הפרצות במנגנוני הבקרה נובעת מסביבה הנסמכת במידה גבוהה במיוחד על טכנולוגיה. אמנם גורם זה אינו מיוחד דווקא למשבר, אך הוא מאפיין את התקופה הנוכחית, ומשמעותו עולה עם ההתפתחויות והשינויים המהירים בכלים הטכנולוגיים הזמינים. יש לזכור, שככל שגובר השימוש בכלים טכנולוגיים לניהול מידע עסקי ופיננסי, כך גובר השימוש בהם לביצוע פשעים כלכליים. מבצעי מעילות רבים מכירים היטב את המערכות המשרתות את תחומי עיסוקם, וכן את הבקורות הקיימות במערכות אלו, ומכוונים את פעילותם לעקיפה של מנגנוני הבקרה. בהתאם, ישנם מקרים בהם תהליכי עבודה ממוכנים ושימוש תדיר באישורים אלקטרוניים בתהליכים כספיים "מוציאים את העוקץ" מהבקורות המובנות בתהליכים עסקיים, ולעיתים אף הופכים אותם ל"חותמת גומי" פשוטה.

במקביל לגורם הנ"ל, המשבר הנוכחי מאופיין בנסיבות, שיצרו תשתית, שלא תמיד ניתן לעמוד בפניה, לקיומם של שלושת היסודות לקיום מעילה/ הונאה, בין השאר, באמצעות פגיעה ביעילות ובהתאמה של בקורות פנימיות, ובכלל זה ארגון מחדש של חברות או יחידות עסקיות, לדוגמה: פריסה או הצטמצמות מהירה של עסקים (מיזוגים ורכישות מחד או סגירת יחידות עסקיות מאידך), קיצוצים בכח האדם ושימוש גובר ב"מיקור חוץ" עבור תפקידי ליבה בארגונים, וכן אי בהירות כללית לגבי עתיד חברות ועסקים, שעלולה להגרם הן בשל פגיעה עסקית ישירה עקב המשבר והן כתוצאה מהגורמים המצויינים לעיל. פעמים רבות נוצרת במצבים אלה בקרב עובדים פגיעה טבעית בתחושת הביטחון הכלכלי שמספק מקום העבודה, בתחושת שייכותם למקום העסקתם ובנאמנותם אליו ולעובדים האחרים. חוסר הביטחון לגבי עתיד ההעסקה בחברה עלול לגרום לפריצת מחסומים פסיכולוגיים וערכיים בנוגע לאפשרויות הפיתרון למצוקות שעובד רואה לנגד עיניו ולדרכי יישום הפתרונות.

סיכוני מעילות והונאות - מהן השאלות שמנהלים, חברי דירקטוריון וועדת הביקורת, כמו גם גורמי מפתח אחרים הקשורים לחברה, צריכים לשאול את עצמם כדי להתמודד עמם?

לאור קיומם של סיכוני הונאות ומעילות, כאמור לעיל, על חברות לבחון היטב את השלכותיהן עליהן, על המשקיעים בהן ועל רגולטורים ולאמץ אסטרטגיית ניהול סיכונים, המתאימה לצרכיהן. בהתאם, על מנהלים, חברי דירקטוריון וועדת ביקורת, וכן על גורמי מפתח אחרים הקשורים לחברה, לשאול, בין היתר, את השאלות הבאות:

- **הערכת סיכונים** - מה הם סיכוני ההונאה/המעילה המרכזיים? מי מעריך את הסיכונים ועל איזה מידע מבוססת ההערכה? מהי עלותם של הפסדי מעילות והונאות עבור החברה? יש לזכור, שהערכת עלות הסיכונים עבור החברה הינה חלק חשוב בתהליכי תעודף הסיכונים ויצירת בקורות כמענה לסיכונים אלה.

דוגמאות לשאלות הנוגעות לסיכונים ספציפיים עשויות להיות:

• האם יש סיכון לבחינה של החברה על-ידי רגולטורים בשל תשלום שוחד לגורמים שונים?

חברות רבות, או לפחות בעלי משרות בכירות בהן, עדיין משוכנעים שיש לשלם שוחד (או להחזיק בסוכנים בעלי קשרים "נכונים" במחירים "הנכונים"), בכדי להתחרות בשווקים מתפתחים מסויימים. בעוד חברות לא מעטות נוקטות במדיניות מוצהרת כנגד שחיתות, מנסיונו, לעיתים ישנה סתירה בין מדיניות זו לתפיסת העולם העסקית של מנהלים, ומעטות החברות שהנהיגו נהלים ובקורות בכדי למנוע מקרי שוחד (מתקיימים כאן שלושת היסודות: הצדקה - זוהי נורמה מקובלת בשוק הרלוונטי, הזדמנות בדמות תשלום שוחד, ותמריץ - זכייה בלקוח נוסף).

• עד כמה אנו מכירים את האנשים עימם אנו עושים עסקים?

לעיתים קרובות, רגולטורים, או הציבור, רואים חברות כאחראיות למעשיהם של צדדים שונים עימם הן מתקשרות, כגון מפיצים וסוכני מכירות. חברות אינן יכולות להתעלם ממעשיהם של הפועלים בשיתוף פעולה עימן או בשמן, אך רבות עושות זאת, ולעיתים סופגות נזק תדמיתי בשל כך (לדוגמא, בשל העסקת ילדים, או השגת חומרים ממקורות מפוקפקים, על-ידי קבלני משנה של החברה). אמנם ארגונים מסוימים מתחילים להשתמש בטכניקות מעולם המודיעין, בכדי לבצע בדיקות נאותות של שותפים עסקיים, אך ארגונים אחרים עדיין רחוקים מכך.

• **האם הארגון נמצא בסיכון של גניבת מידע או נתונים קריטיים?**

בעבר, הדיון בנושא הונאות, יושרה ואובדן נכסים התמקד במזומן, בנכסים מוחשיים או בנכסים פיננסיים. עם זאת, בשנים האחרונות דווחו רבות הפסדים בגין אובדן מידע אישי. עד היום, מרבית המקרים של אובדן מידע אישי נגרמו כתוצאה מתקלות, ולא בכוונת זדון. עם זאת, ארגוני פשע מוכנים לשלם מחיר גבוה בעבור מידע רגיש, החל מפרטי חשבון בנק או כרטיסי אשראי ועד לסודות מסחריים או עסקיים. ההזדמנות לביצוע הונאה מסוג זה נובעת מהעדר בקורות מתאימות (ראה/י גם מאמר בנושא פיקוח על התקני אחסון ניידים בפרק זה).

• **מהי איכות הבקורות בנוגע לפעולות ניהול הכספים והקשר עם מוסדות בנקאיים?**

חברות רבות מגדרות סיכונים הנוגעים לכספיהן או משקיעות בסחורות, ומקרים שפורסמו העידו על כך שמבצעי מעילות והונאות בתחום זה נטו לחרוג מסמכויותיהם או הרשאותיהם העסקיות. חולשה בסביבת הבקורות עלולה ליצור הזדמנויות לביצוע מעילות והונאות אלו מבלי להתגלות. הקושי של חברות לעמוד באמות מידה בנקאיות או להשיג מימון עלול אף הוא ליצור תמריצים ל"הנדס" נתונים רלוונטיים.

• **האם החברה בסיכון להפרת חוקי אי-תחרות?**

תכניות ארגוניות רבות למניעת הונאות ומעילות אינן מתמקדות בסיכוני הפרת חוקי אי-תחרות/הגבלים עסקיים, לרוב בשל העובדה שתיואם מחירים, חלוקת נתח שוק וכד' אינם נתפסים כצורות של הונאה, למרות האכיפה והענישה בתחום והפגיעה הנלווית במוניטין החברה.

• **האם אנו מעמידים את הארגון בסיכון בשל שיטת גיוס כח האדם?**

ככל שהמשבר נמשך והתחרות על משרות פנויות גוברת, כך יותר אנשים צפויים לספק מידע מטעה בקורות החיים שלהם, כדי להשיג משרות. דוגמאות לכך הן אספקת מידע שקרי אודות תארים והמלצות או הסתרת מידע אודות הרשעות פליליות. בנוסף, קיצוצים בתחום משאבי האנוש בעת משבר עלולים לפגוע ביכולת הסינון המוקדם של מועמדים לא ראויים.

• **באיזו מידה הנתונים הכספיים מהימנים?**

ככל שהנהלה בכירה יותר מעורבת, לעיתים בעזרת צד שלישי, בהצגה מטעה של נתונים ודוחות כספיים, ההונאה עלולה להיות קשה יותר לגילוי. על ועדות הביקורת לבחון אם הבקורות והתהליכים הפנימיים איכותיים מספיק בכדי למנוע הונאות חשבונאיות.

• **נהלים ומדיניות** - האם יש בארגון את המדיניות המתאימה והשיטות הטובות ביותר בנוגע למזעור סיכוני הונאות ומעילות (לרבות קוד אתי, מדיניות נגד מעילות והונאות, עידוד דיווחי עובדים, מדיניות בנושאי ניגוד עניינים ומדיניות תגובה להונאות); ולא פחות חשוב מכך, האם הנהלים והמדיניות מתוקשרים כיאות לכלל העובדים ונאכפים? אילו צעדים ננקטים כדי לוודא ש"הטון" של ההנהלה בנושא מחלחל לאורך ולרוחב הארגון? האם שיטת התגמול תומכת בעמדות האתיקה הארגונית או מערערת אותן?

• **פיקוח ומעורבות ההנהלה** - האם ההנהלה מקבלת מספיק מידע (כגון דיווחים אמינים על הפסדי הונאות ומעילות וחקירות פנימיות) ושואלת מספיק שאלות בכדי לגבש אסטרטגיית פיקוח נאותה על סיכוני מעילות והונאות, נזקים שנגרמים ותכניות מניעה? מה נעשה באופן אישי בכדי לקדם תרבות עסקית נוגדת מעילות והונאות? האם ההנהלה הבכירה עוקבת מקרוב אחר הציות לנהלים מרכזיים ואחר ההדרכות הנוגעות לקוד האתי וכל הכרוך בו?

- **קישוריות הבקורות והערכתן** - האם מערכת הבקורות מכוונת בעיקר לזיהוי טעויות או גם לאיתור מעילות, שחיתות או מעשים בלתי חוקיים אחרים? האם אנו משתמשים בבקורות בלתי צפויות יעילות, לרבות בקורות נקודתיות וכריית מידע, כדי לגלות ולהרתיע מועלים בחברה?
- **תקשורת עם העובדים ובינם והדרכה** - האם העובדים מקבלים מידע והדרכה ראויים, כך שיוכלו לזהות סיכונים מעילות והונאות בתחומי עיסוקם ולפתח בקורות למניעה וזיהוי מעילות והונאות? האם אנשי תפעול וכספים מהווים קו הגנה ראשון יעיל נגד סיכונים מעילות והונאות? האם צוותים, כגון צוותי ביקורת פנים, יעוץ משפטי ואבטחה עובדים בשיתוף פעולה לצורך מזעור סיכונים והונאות ומעילות ויצירת אסטרטגיה יעילה כנגדם?
- **באיזו מידה אנו מוכנים להגיב למשבר בחברה?**
בשל הנסיבות המתוארות לעיל, צפוי שרגולטורים יאמצו גישה פרו-אקטיבית יותר כלפי זיהוי וחקירת הונאות. בהתאם, מצופה מחברות לדווח בשלב מוקדם, במקרה של זיהוי הפרות חוקים/רגולציות, הונאות/מעילות או שחיתות, ועליהן להיות "מוכנות לחקירה", קרי הן יצטרכו לאמץ נהלים בנוגע להתנהלות חקירות, ומצופה מהן לדעת היכן מאוכסן המידע וכיצד ניתן לשחזרו במהירות. לצד הענישה הפלילית, רגולטורים משתמשים כיום יותר בכלי הענישה האזרחית, בכדי לסיים חקירה של מקרים מסוימים. במקרה זה, רגולטור יקח בחשבון מספר פרמטרים, כגון רמת הטיפול של הארגון בטענת ההונאה/מעילה, לרבות אופן מקצועיותה ועצמאותה של החקירה הפנימית, איכות והיקף הבקורות הארגוניות ושיתוף הפעולה מצד החברה. בנוסף, על הנהלת החברה לוודא, שמבוצעות חקירות מקיפות ועצמאיות בעת גילוי הונאה/מעילה, ללא קשר לחקירת רגולטור, וכן שלקחי החקירות מיושמים היטב לרוחב החברה, ולא רק בתחום המושפע מההונאה.

דרכי הגילוי והתמודדות עם מעילות והונאות

התמודדות עם מעילה או הונאה מתחילה מרגע גילוי התרחשותה; לצד תהליך אימות, כי אכן מדובר במעשה בזדון שפוגע בנכסי הארגון, עבור בבירור, באמצעות חקירה פנימית, בנוגע להיקפים ולמספר וזהות המעורבים בהם מדובר, וכלה בכימות הנזק ובנקיטת צעדים משמעותיים או פליליים נגד המבצעים. לכל התהליך הנ"ל יש להוסיף, כמובן, את תהליך ההתאוששות הארגונית, בהתאם למידת הנזק שנגרם.

על פי מחקר של PwC², דרכים נפוצות לגילוי מעילות הן, בין היתר, עידוד דיווחים/הלשנות עובדים, לרבות באמצעות פניות ל"קו חם" (ברוב המקרים, התרבות הארגונית תשפיע על עובד בהחלטתו אם לדווח על חשד למעילה או הונאה, למי לדווח, כיצד ומתי- ראה/י גם מאמר בנושא ביקורת מערכת הסיכונים בתרבות הארגונית בפרק הביקורת הפנימית), שימוש בכלי הביקורת הפנימית והטמעת ניהול אפקטיבי של סיכונים והונאות ומעילות.

חקירת מעילות והונאות הינה תהליך ארוך, הדורש משאבים רבים וכולל ניתוח של בסיס מידע רחב, לרוב באמצעות כלי חיפוש מתקדמים, ובין השאר, ניתוח כמות גדולה של דואר אלקטרוני, חשבוניות ומסמכים וביצוע ראיונות. במרבית המקרים, מלווה התהליך בהסתייעות ביעוץ

משפטי/חקירתי, מכיוון שיש להוכיח בראש ובראשונה קיום עבירה. לבסוף, במקרה שנפתח הליך משפטי ונתבע פיצוי בגין הנזק שנגרם, ישנו צורך בהכנת חוות דעת כלכלית לגבי היקף ומימדי המעילה או ההונאה, המשמשת כלי בסיסי להשבת נכסים השייכים לתובע.

מדיניות פרו-אקטיבית בניהול סיכוני מעילות והונאות

בכדי להימנע מהתהליך המתואר לעיל, מומלץ לנקוט בצעדי מניעה, במסגרת מדיניות פרו-אקטיבית להתמודדות עם סיכוני פשיעה כלכלית, או, במילים אחרות, ניהול אפקטיבי של סיכונים אלה.

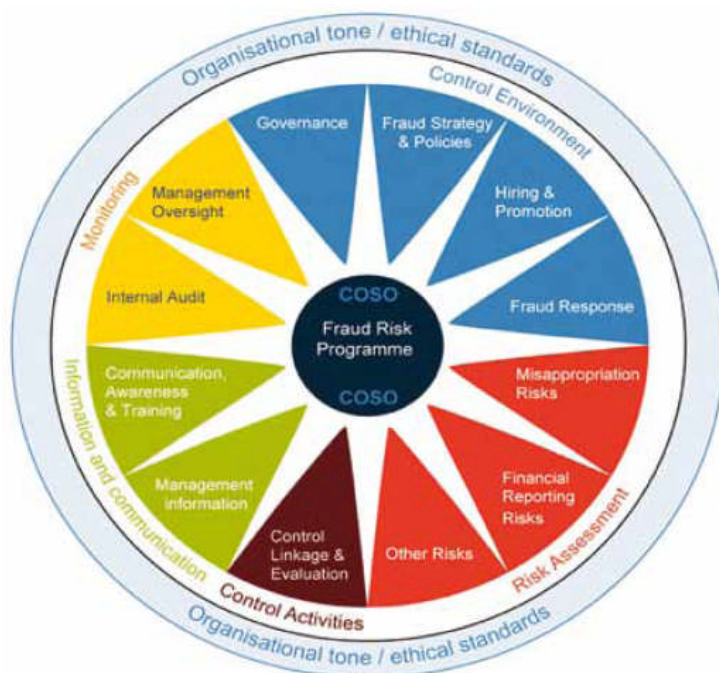
ניהול אפקטיבי של סיכוני הונאות ומעילות מחייב הבנה של גורמי הסיכון וזיהוי של תחומי פעילות, שהינם בעלי רמת סיכון גבוהה יותר מאשר בתחומים אחרים, ושל הגורמים האפשריים לעליית רמת הסיכון (ראה/י דוגמאות לשאלות רלוונטיות לעיל). בהסתמך על הערכת סיכוני מעילות והונאות, ניתוח הסיכונים וקביעת סדרי העדיפויות לטיפול בהם, הארגון ממזער את הסיכונים, אך לא פחות חשוב, לומד כיצד להבין ולנתח אותם, וכיצד לבצע התאמות במהלך כל שינוי, דוגמת השינויים המבניים והארגוניים שפעמים רבות נוקטות חברות המתמודדות עם משבר, והמצויינים לעיל. לימוד הסיכון מסייע להטמעת בקורות ותהליכים יעילים ומוכווני סיכון, ומעלה את המודעות לסיכונים אלו בדרגים השונים בארגון. היכולת לבצע התאמות לסביבה עסקית משתנה בניהול הסיכונים, היא שתאפשר לארגון לעבור תקופות של משברים כלכליים ולצאת בדרך "חלקה" יותר לצמיחה ברגע המתאים.

מדיניות ניהול סיכונים ארגונית פרו-אקטיבית טומנת בחובה ביצוע ביקורות שוטפות לבחינת תהליכים ויחידות עסקיות באשר לעמידתם במדיניות ובנהלים שנקבעו. בכדי לצמצם את הסיכון להתרחשות מעילות או הונאות, יש לשים דגש על כך בכל ביקורת פנימית המבוצעת בארגון, ולספק למבצעי הביקורות כלים חקירתיים בסיסיים, כגון כלי כריית מידע, לאיתור וגילוי סימנים מחשידים.

בשנים האחרונות, אנו עדים לצמיחה ביישום הכלים הטכנולוגיים המסייעים בניטור פעולות חריגות העוללות להצביע על מעילות והונאות. מערכות כוללות למניעת מעילות והונאות או הלבנת הון או לגילוי תופעות מסוג זה הפכו למוצר נפוץ במוסדות פיננסיים ובארגונים עסקיים גדולים, אך אינן מספקות מענה מספק בנוגע ללחימה בפשיעה מתוככמת, ולרוב מנתחות מידע סטאטי ולא פעילות online. לפיכך, ארגונים נדרשים ליישם תהליכים מובנים נוספים, כאמור לעיל, בכדי להתמודד עם הסיכון ביעילות המקסימלית האפשרית.

לדעתנו, ארגון שיבחן אפשרויות במסגרת קשת רחבה של כלים למזעור סיכוני הונאות ומעילות, כמתואר בתרשים שלהלן³, ישפר את סיכוני ההתמודדות עמם.

³ התרשים מבוסס על המודל המקובל להערכת בקורות פנימיות.

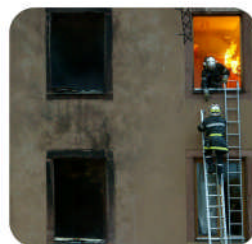

מקור: Fraud in a Downturn; A review of how fraud and other integrity risks will affect business in 2009

סיכום

המשבר הכלכלי עשוי להשפיע רבות על מאפייניהם והיקפיהם של סיכוני מעילות והונאות בארגונים. מהירות השינויים בקרב ארגונים עסקיים מובילה פעמים רבות להיווצרות הזדמנויות לביצוע מעילות והונאות, ולמצבים בהם אנשים ירגישו לחץ אמיתי "לחצות את הקווים" או להעלים עין כשאחרים עושים זאת. בנוסף, המיתון עשוי לחשוף גם הונאות שאירעו כשהתנאים הכלכליים היו טובים וכת "עולות על פני השטח". להערכתנו, למרות הלחצים הרבים המופעלים על חברי דירקטוריון ומנהלים בימים אלה, עליהם להקדיש תשומת לב ראויה לסיכוני הונאות ומעילות. עובדים מצפים מההנהלה הבכירה ומהדירקטוריון "לקבוע את הטון" בנושא, וללא מחויבות ההנהלה הבכירה, לא יוכל להתבצע שינוי אמיתי בתחום. יש לזכור, בנוסף, כי ניהול אפקטיבי של סיכוני מעילות והונאות יוצר פוטנציאל רב לחסכון בעלויות, בהשקעה נמוכה יחסית.

מעבר לכך, על אסטרטגיית ניהול הסיכונים לכלול עובדים מרחבי הארגון; חברות אינן יכולות לסמוך על מערכות הבקרה לבדן לצורך זיהוי והרתעה מביצוע הונאה/מעילה, אלא עליהן להשקיע בבניית נאמנות העובדים לארגון, במתן כלים ובטחון "לעשות את הדבר הנכון" ובקביעת סנקציות ברורות עבור מבצעי הונאות, ללא קשר לדרגתם בארגון.

למידע ולפרטים נוספים:

ירון חזן, מנהל
קבוצת ניהול סיכונים ואקטואריה
yaron.hazan@il.pwc.com

טלי מישוד, שותפה
קבוצת ניהול סיכונים ואקטואריה
tali.michaud@il.pwc.com

טל. 03-7954850

פרק ד' ביקורת פנימית ו-SOX

כותבים:

רונית נועם (שותפה)
ליאור איתם (דירקטור)
נילי אלינסון (מנהלת בכירה)
עומרי זיו

מחלקת ביקורת פנימית ו-SOX

ביקורת מערכת הסיכונים בתרבות הארגונית (Risk culture), מדוע היא חיונית וכיצד היא מבוצעת?*

מבוא

לא אחת, ובעיקר בתקופות משבר כלכלי, מתרחשים משברים תאגידיים, בדמות הפסדים בלתי צפויים, כשלי בטיחות ואף הונאות ומעילות, אשר מתגלים במפתיע וכביכול ללא כל אזהרה מוקדמת. יש המייחסים תופעות אלו לכשלים נקודתיים בתאגיד, אך לעיתים, בחינה מעמיקה של כשלים אלה מצביעה על היותם קשורים בליקויים ארגוניים עמוקים יותר, הנובעים באופן ישיר מהתרבות המונהגת בארגון.

מעצם טבעו, המושג "תרבות ארגונית", הוא ערטילאי ואינו חד וברור. אחת מהגדרותיו המקובלות היא "אוסף של נורמות וערכים, המשותפים להנהלה ולעובדים, ויוצרים את הבסיס הסימבולי לפעילות גומלין משותפת בארגון"¹. הגדרה נוספת הינה "מנגנון שליטה של ההנהלה, השואף להפוך את העובד ל"סובייקט ארגוני" שהפנים את ציפיות הארגון והפך למפקח על עצמו"². כך או כך, מבלי להעמיק בתיאוריות ארגוניות, ניתן להבין כי מדובר במושג רחב מאוד ומהותי לפעילות הארגון, אך בעייתי להערכה ומדידה, מעצם היותם של מרבית רבדיו (כגון נורמות וערכים או מנגנוני שליטה) סמויים מהעין.

ניתן להגדיר התנהגויות ופעילויות רבות כחלק מהתרבות הארגונית; החל באופן גיוס העובדים, עבור בתהליכי עבודה - יחידניים או בצוות - ובגורמים כגון מידת שיתוף המידע בארגון, וכלה בפעילויות חברתיות, מעורבות קהילתית ועוד.

אחת הנגזרות של "תרבות ארגונית" הוא המושג "מערכת הסיכונים הטבועים בתרבות הארגונית", כפי שנוסח בפרסום "Auditing risk culture, Art or science?" של PricewaterhouseCoopers (PwC) Australia (פברואר 2009), אשר מתייחס להיבטים של התרבות הארגונית, או של הדרך "בה נעשים דברים" בארגון, כפי שבאים לידי ביטוי בהתמודדותו עם סיכונים שונים.

להערכתנו, מניתוח בדיעבד של כשלים ומשברים ארגוניים שאירעו, ניתן לזהות, בין השאר, את מקורותיהם במצבים של רצון מצד עובדים ומנהלים בארגון לעמידה ביעדים בכל מחיר, התנהגויות לא נאותות מצידם ואי עמידה בערכים אתיים מקובלים. גורמים נוספים עשויים להיות היעדר נהלים ובקורות, כמו גם היעדר מנגנוני פיקוח ובקרה מתאימים, התעלמות של הנהלה מהתראות מצד בקורות קיימות ועקיפתן, צייתנות עיוורת להוראות מנהלים ללא הפעלת שיקול דעת, סמכויות

* המאמר מבוסס בעיקר על הפרסום "Auditing risk culture, Art or science?" של PricewaterhouseCoopers Australia, מחודש פברואר 2009.

1 גישה זו ידועה כגישה הפונקציונלית, ואחדים ממפתחיה העיקריים הם קונדה (Kunda) ושיין (Schein).

2 גישה זו ידועה כגישה הביקורתית או המוסדית.

ותחומי אחריות בלתי מוגדרים או בלתי מוגבלים של עובדים ומנהלים, הכשרות לא מספקות לעובדים, ועוד (להרחבה בדבר גורמים מסויימים, ראה/י המאמר "הקלות הבלתי נסבלת של מעילות והונאות בתקופת משבר כלכלי" בפרק "ניהול סיכונים"). כל הגורמים הנ"ל, ורבים אחרים, הינם מאפיינים של תרבות ארגונית בכלל, ודוגמאות לסיכונים הטבועים בה, בפרט.

לצרכי המחשה של כשלים הנובעים מתרבות ארגונית לקויה, ניעזר בדוגמאות מחיי היום-יום, כגון תיקון של תקר בגלגל המכונית או הכנת עוגה. במקרים אלה אין טעם בביצועה של הפעולה הראשונה בתהליך או בהתקדמות בו, ללא וידוא קיומם של כל הרכיבים הנדרשים, וההשלכה של חוסר הכנה מספקת או קלות דעת בנוגע לתהליכים הנדרשים היא בזבז זמן ומשאבים, לרוב מבלי להגיע כלל לתוצאה הרצויה. במונחי תרבות ארגונית, הכוונה היא לכל אותם מקרים ותהליכים בהם פעולות מבוצעות בסדר לא נכון או בדרך שגויה, ועקב כך מגלמים בתוכם סיכון.

כאשר מעתיקים דוגמאות אלו לעולם הפעילות העסקית והארגונית, ניתן לבחון, לדוגמא, בתחום תהליכי העבודה, כאשר הארגון עומד לחתום על חוזה לביצוע פרויקט או לבצע משימה חדשה שטרם בוצעה בעבר, האם אנשיו וידאו לפני הכניסה לביצוע הפרויקט כי כל המשאבים הנדרשים אכן קיימים ועומדים לרשותם; האם היתקלות בבעיית כוח אדם או חוסר במשאבים אחרים ירתיעו אותם מלהתקשר בחוזה המדובר או להתחיל במשימה; או האם התרבות הארגונית מדגישה בעיקר דינמיות, רצון לעמוד באתגרים חדשים באופן מתמיד ולימוד תוך כדי ניסוי וטעייה, באופן שיתכן מצב, בו הארגון יחתום על חוזה או פרויקט הפסדיים, או יגיע למצב בו אין לו את הכלים והיכולות הדרושים על מנת לבצע את התחייבויותיו.

בנוסף, בחינת תהליכים הקשורים בתרבות הארגונית, עשויה לכלול, בין היתר, בחינה של האופן בו מיושמים בפועל הערכים שהארגון דוגל בהם, לדוגמא, האם ארגון שדוגל ביושרה אינו מסתיר בפועל מידע חשוב מעובדיו; האם ארגון משקיע בתהליכי גיוס מסודרים ובלתי מפלים של עובדים (ובהתאם אינו מכניס לתוכו עובדים העלולים לסכן אותו); האם תהליכי הפיטורין בארגון הנם הוגנים ונעשים בשקיפות, (ובהתאם, סביר שעובדים מפוטרים לא ינקטו בצעדי נקמה); או האם ארגון הדוגל בשיתוף ידע ובמצוינות דואג להכשרות מתאימות של עובדיו (וכך מצמצם סיכונים הנובעים מחוסר ידע). כמו כן, עשויה להכלל בחינה מעמיקה יותר- של הערכים עצמם - האם הם אכן מתאימים לסוג ולאופי העבודה שמבצע הארגון.

יש לזכור, שארגון מורכב מפרטים רבים, שעלולים, להיתקל ב"תקר בגלגל". במקרה זה, נשאלת השאלה, כיצד הם אמורים לדעת את אופן הפעולה ה"נכון" עבור הארגון והמצופה מהם; האם הם פועלים לפי קווים מנחים או כל אחד פועל לפי שיקול דעתו; האם הערכים והנורמות המוסריות המקובלות על ההנהלה, אכן ברורים וידועים לעובדים, ומיושמים על ידם כנדרש.

סיטואציות רלוונטיות (המושפעות מהתרבות הארגונית) עלולות להתרחש בחברה, ללא ידיעת ההנהלה, ובמגוון זירות ונושאים. לדוגמא, מצב בו איש מכירות מעוניין לפעול בפלח שוק חדש, ועל מנת להצליח בכך הוא נוקט בדרכי פעולה בלתי כשרות; או מצב בו אחד המתכנתים לא הצליח לפתח אפליקציה חדשה בעצמו, ולכן דאג לשכפל אפליקציה דומה מהחברה הקודמת שבה הוא עבד בעבר. שני מצבים אלה, ולעיתים אף מצבים קיצוניים פחות, עלולים להביא לתביעה משפטית כנגד העובד ו/או כנגד הארגון.

ביקורת הסיכונים שבתרבות הארגונית

אחד הגורמים הראשיים, הנדרשים לספק מענה והסברים לאחר גילוי של כשל כלשהו בהתנהלות תאגיד הוא המבקר הפנימי שלו. ראוי לציין כי מבקרי פנים רבים מבצעים את עבודתם, על פי רוב, בגישה ה"מסורתית", הבודקת את יעילותן של בקורות בנושאים מסוימים. לעומת זאת, בחינת תהליכים והתנהגויות ארגוניות, לרבות בחינה והערכה של הסיכונים הטבועים בתרבות הארגונית, וסיוע להנהלה בבניית תוכנית אקטיבית לטיפול בנקודות החולשה שזוהו, אינה דוגמה משקפת לעבודת ביקורת-פנים סטנדרטית בארגון.

במאמר זה מוצגת גישת PwC בנוגע לביקורת הסיכונים הטבועים בתרבות הארגונית, שמטרתה להגיע אל מתחת לפני השטח של הביקורת הפנימית המסורתית, ולשפוך אור על התרבות בארגון ועל ההתנהגויות הנמצאות בבסיסן של בקורות תאגידיות יעילות. למעשה ניתן לומר, שביקורת מסוג זה מהווה מעין "מבט מלמעלה" על התנהלות הארגון, ובוחנת תהליכי "מאקרו" של התנהגויות בו, ולא פעולות "מיקרו" טכניות של בחינת אפקטיביות הבקורות ביחס לסיכונים שזוהו.

ביקורת הסיכונים - כלי ההערכה של הסיכונים בתרבות הארגונית - הינה בעל חשיבות רבה עבור הנהלת הארגון, ומאפשרת לה לזהות פעולות ונהגים בארגון, שעשויים להשפיע ישירות על אופני התמודדותו עם אירועים שיתרחשו בעתיד, ואשר גלומים בהם סיכונים לפעילותו. אנו בדעה, כי זיהוי זה והתבוננות שבציוד, ובפרט הנהגת שינויים מתאימים בתרבות הארגונית, עשויים להביא לתרומה משמעותית של פונקציית הביקורת הפנימית בארגון לשיפור ביצועיו העסקיים ושקיפותם ולצמצום החשיפות הפוטנציאליות המשמעותיות בפניהן הוא עומד.

עם זאת, ביקורת הסיכונים בתרבות הארגונית הינה מושג "חמקמק" למדי, ומהווה כאמור תחום חדש עבור מרבית מבקרי הפנים. נכון למועד זה, מתקיימים דיונים, בעולם ובישראל, בנוגע לכללי ממשל תאגידי נאות (בישראל קיימות המלצותיה של ועדת גושן לאימוץ כללי ממשל תאגידי בחברות ציבוריות), וכן בנושא אחריות תאגידית וחברתית (כיום ישנו בישראל דירוג "מעלה", המדרג חברות בהתאם לביצועיהן בתחום האחריות התאגידית) - שני תחומים, הנכללים במעטפת התרבות הארגונית, ואשר יישומם כיום הינו וולונטרי. מלבד מורכבותו של התחום, ביצוע ביקורת הסיכונים שבתרבות הארגון דורש ידע רחב, כמו גם, לעיתים, אינטואיציה של המבקר, בשילוב עם, בין היתר, ניתוח ממצאים התנהגותיים וממצאי תהליכים ובקורות בארגון. בנוסף, גישה זו עושה שימוש במתודולוגיות של פסיכולוגיה התנהגותית (לעיתים אף נכללים אנשי מקצוע רלוונטיים בצוות הביקורת), כחלק אינטגרלי של תהליכי הביקורת והסקירה, ומספקת משוב איכותי וכמותי אודות ההתנהלות הארגונית בנוגע לסיכונים.

בתחום הרגולציה בנושא, יש לציין, כי במסגרת סעיף 404 לחוק Sarbanes-Oxley ("החוק"), שכידוע, נחקק בארה"ב בעקבות המשבר הקודם, בתחילת שנות ה-2000, במטרה לשפר את רמת המהימנות והאמינות של דוחות כספיים של חברות ציבוריות בארה"ב ולהעלות את רמת האמון של המשקיעים בשוק ההון, נדרשות חברות ציבוריות בארה"ב לדווח על אפקטיביות הבקורות הפנימיות הקשורות לדיווח הכספי (ראה/ בהמשך הפרק גם מאמר המעדכן בנוגע ליישום דרישה זו בישראל). אחד הנדבכים החשובים ביישום דרישה זאת הוא בדיקת האפקטיביות של בקורות ברמת הארגון - או "בקורות על" - (Entity Level Controls). נדבך זה אמור היה, בין השאר, לאתר ולהצביע על ליקויים בנאותות הממשל תאגידי בקשר עם דיווח כספי. עם זאת, ניתן לומר, לאור הניסיון הרב שנצבר ביישום החוק, כי הפרקטיקה המקובלת כיום בקרב

החברות המדווחות היא עמידה בדרישות המינימום של נדבך זה, וכי אותו מרכיב ביישום, שהיה אמור לבדוק את "ההתנהגות הארגונית" ואת ה- "Tone at the top" בהקשר אליה, לא מילא למעשה את ייעודו, ומכאן חשיבותו של מתן תשומת לב נפרדת לנושא זה.

ביקורת הסיכונים שבתרבות הארגון - שאלות מנחות

להלן כמה דוגמאות לשאלות, המבוססות על ניסיונו, שעל ההנהלה ומבקר הפנים של הארגון לשקול, בבואם לכלול את ביקורת הסיכונים בתרבות הארגונית בתוכנית העבודה של החברה:

1. האם הארגון מוכן?

חברות גדולות רבות משתמשות כיום במדדים שונים, כגון מערכות ותהליכי Key Performance Indicators (KPI) – Management by Objectives (MBO) על מנת להעריך את ביצועיהן. עם זאת, נראה כי,

בדרך כלל, מושג הביקורת של הסיכונים בתרבות הארגון אינו מונח מוכר. לכן, חיוני דיון עם חברי הדירקטוריון וההנהלה בחברה אודות המטרות, התועלות, ההשלכות והצעדים הנובעים מביצוע ביקורת זו. יש לציין כי דווקא בתקופות מעבר, בהן חלים שינויים מהותיים בחברה, כגון מיזוג, צמיחה או מיתון, ביקורת בנושא זה יכולה להוביל לחיסכון בעלויות ולהתייעלות, באמצעות התמקדות בהתמודדות אפקטיבית עם מאפיינים מסוכנים בפעילות החברה.

2. האם סמכותו של מבקר הפנים רחבה דיה?

לעיתים נדחקות סמכות מבקר הפנים ותחולת עבודתו לתחומי מיקוד מסורתיים, שגרתיים ומצומצמים. בהתאם, ביקורת הסיכונים בתרבות הארגון מהווה הזדמנות עבור החברה לקבל ערך מוסף משמעותי ואמיתי ממבקר הפנים, ועבור מבקר הפנים - להוכיח את העומק ויכולת ההתאמה של הידע ושל גישות העבודה של צוות הביקורת הפנימית.

3. האם דמויות המפתח / בעלי האינטרסים (stakeholders) הפנימיים והמרכזיים בחברה יתמכו בפרויקט?

חלק מרכזי בזיהוי והערכת הסיכונים בתרבות הארגונית הינו השימוש במדדים ובמשאבים ארגוניים קיימים, כגון גישות ניהול ביצועים ותגמול עובדים ונתונים שונים הנוגעים לעובדים. מרביתם של כלים אלה מנוהלים על-ידי פונקציית משאבי האנוש בארגון, ולכן חשוב שיתוף הפעולה עימה ושימוש בידע הרחב שלה אודות הארגון. באופן דומה, לצורך הצלחת הפרויקט, נדרשת תקשורת עם כל דמויות המפתח בחברה, בין השאר בנוגע לערך הגלום בביקורת זו, וכן לצורך הסכמה בנוגע לגישת העבודה, התוצרים הרצויים וזיהוי בעלי התפקידים הרלוונטיים בתהליך.

4. האם יש למבקר הפנים את הכישורים והמשאבים הדרושים?

לצורך ביצוע פרויקט ביקורת פנים בתחום זיהוי והערכת הסיכונים בתרבות הארגונית, נדרשים בדרך כלל כישורי מומחים בתחום הארגוני. בהתאם, יתכן שידרשו שיתוף פעולה עם עובדים ממחלקת משאבי אנוש, עזרה מיועצים חיצוניים או גיוס אנשי צוות מתמחים, על מנת לאפשר גישה למודלים וליכולות הפסיכולוגיות הנחוצות לביצוע הפרויקט.

5. כיצד מבוצעת הביקורת בפועל?

ראשית, מומלץ להתחיל בביצוע פיילוט - ביקורת ניסיונית על חלק מהעסק. ביקורת, שתשלב סקירות כלליות של מידע רלוונטי, סקירות עומק ממוקדות, לרבות ראיונות, ויתכן שאף קבוצות מיקוד, לצורך תיקוף הממצאים העולים מניתוח המידע, עשויה להספיק בשלב זה. שלב זה יאפשר לארגון ולצוות הביקורת הפנימית לבחון את הגישה הננקטת ולקבל משוב הדדי, קודם לביצוע הביקורת באופן רחב יותר על כלל הארגון. בשלב זה יפותחו טכניקות העבודה, הדוחות והשאלונים הרלוונטיים, שיבחנו מידע עסקי קיים ומדדי תרבות והתנהגות ארגונית, ובו יש לוודא כי העבודה מניבה את התוצרים הרצויים. בבחירת הפיילוט, מבקר הפנים עשוי להתמקד בתחום מעסקי הליבה של הארגון, בתחום המאופיין בהיסטוריה של שינויים משמעותיים (חוסר יציבות) או בתחום שלגביו הנהלה מודאגת במיוחד בנוגע לממצאי הביקורת או המשובים מהעובדים.

6. מה הם התוצרים/ התפוקות?

התוצר הטיפוסי של ביקורת הסיכונים בתרבות הארגונית כולל ממצאים עיקריים, המתארים את התרבות במונחים של יעילות הבקורות או ניהול סיכונים. ממצאים אלה יכול שיכללו דוח לדירקטוריון או להנהלה, כדוגמת דוח על הבקורות, ממצאי הביקורת או סקירת סיכונים. שאלות טיפוסיות, אליהן יתייחסו הממצאים הינן, בין היתר:

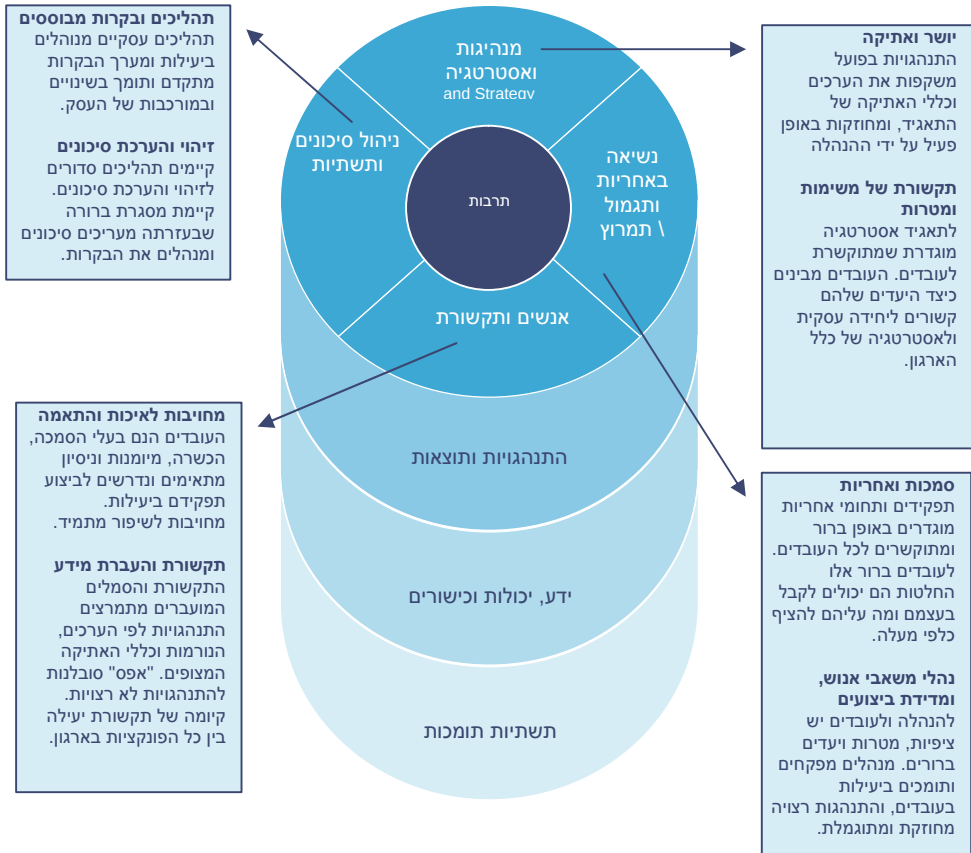
- האם העובדים מודעים באמת לסיכונים הגלומים בתרבות הארגונית של החברה?
- עד כמה עובדים סומכים על התנהגותם של המנהלים ואנשי הצוות שלהם?
- האם העובדים משתמשים בבקורות ובתהליכים שנקבעו בחברה באופן יעיל?
- כאשר משהו משתבש, האם עובדים יפעלו כנדרש (ידעו לעשות את "הדבר הנכון")?
- מה הם המוקדים בחברה שבהם צפויים קשיים/כשלים בהמשך?

סיכום - הערך הנובע לחברה מביצוע ביקורת על הסיכונים בתרבות הארגונית

בתקופת משבר, בה סביר להניח שהחברה נמצאת תחת לחץ גובר להתמודדות יעילה, ובמציאות כלכלית בה כמעט לכל החלטה ניהולית יש השפעה מכרעת על גורל הארגון, להתמקדות בסיכונים שבתרבות הארגונית ישנו היגיון וערך כלכלי. בשילוב של ניסיון, אינטואיציה, ידע, כלים וגישות מוכחות, יוכל המבקר הפנימי להיות בעמדה, בה הוא מספק בזמן מהיר, תובנות לגבי אופן התמודדותה של החברה עם האתגרים הפנימיים והחיצוניים העומדים בפניה.

המשמעות של תובנות ותוצרים פראקטיביים אלה היא כי הדירקטוריון והנהלה הבכירה יהיו מודעים לסיכונים שזוהו ומצוידים בכלים לבצע את הפעולות המתאימות. באופן זה, הערך המוסף שמביאה הביקורת הפנימית מועצם לתועלת הארגון כולו, ומספק לו ערכת כלים שתסייע לו להתמודד בהצלחה עם האתגרים הניצבים בפניו.

לסיכום, התרשים הבא, הלקוח מהפרסום "Auditing risk culture, Art or science?" של PwC, מציג דוגמא למודל לבחינת מערכת הסיכונים בתרבות הארגונית:

SOX ישראלי – עדכון בעקבות פרסום מסמך של רשות ניירות ערך בנושא

בהמשך למאמר, שהופיע באגרת ספטמבר 2008 ("ה-SOX הישראלי"; כיצד להיערך לדרישות הצפויות מחברות ציבוריות לעניין הוראות ה-Sarbanes-Oxley Act (SOX)"), הרינו לעדכןכם באופן תמציתי בהתפתחויות האחרונות בנושא:

בחודש אוגוסט 2009, פרסמה רשות ניירות ערך ("הרשות") את טיוטת תקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים) (תיקון מס' 3), התשס"ט-2009 ("התיקון המוצע"). התיקון המוצע נועד להחליף את הצעת משרד המשפטים לתיקון תקנות החברות (הוראות ותנאים לעניין הליך אישור הדוחות הכספיים), התשס"ח – 2008, שפורסמה בחודש פברואר 2008 ונוסחה בשיתוף עם הרשות, וזאת במטרה לעגן את הוראות התיקון המוצע בתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל-1970¹. בדומה להצעה הנ"ל, התיקון המוצע עוסק במערכת הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי בדוחות הכספיים של תאגיד מדווח ("ה-SOX הישראלי"), תוך התמקדות בתהליכים המהותיים מאוד של התאגיד.

נוסח התיקון המוצע גובש לאור הערות שנתקבלו מהציבור על הנוסח שפורסם בחודש מאי 2009, ומייצג את הנוסח הסופי, אותו בכוונת הרשות לקדם מול הגורמים השונים במשרד האוצר, משרד המשפטים והכנסת. יודגש כי הנוסח טרם אושר על ידי גורמים אלה, ובפרט על ידי ועדת הכספים.

עיקרי התיקון המוצע

לדעת הרשות, ובהתאם לדברי ההסבר שפורסמו בחודש מאי 2009, על מודל בחינת הבקורות ונהלי הבקרה, לצורך הערכת האפקטיביות של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי והגילוי, להיות מבוסס סיכונים ולהתבצע לאור הערכת הסיכונים הייחודיים לתאגיד, הקשורים בדיווח הכספי ובגילוי. בהתאם, במסגרת תהליך ההיערכות, יש לבחון, לכל הפחות, את הנושאים הבאים:

- **בקורות ברמת הארגון (Entity Level Controls - ELC) - בקורות המהוות את התשתית לאופי הפעילות המבוצעת בתאגיד, וכוללות, בין היתר, בקורות הקשורות לסביבת הבקרה ומוטת השליטה של ההנהלה, תהליכי הערכת סיכונים ותהליכי הערכת ובקרת תוצאות הפעילות של התאגיד.**
- **תהליך סגירת הדוחות הכספיים, החל מאיסוף הנתונים למאזני הבוחן וביצוע בדיקות מבססות לנאותותם וכלה בדיון בדוחות הכספיים ואישורם במוסדות הרלוונטיים בתאגיד.**
- **בקורות כלליות על מערכות המידע (Information Technology General Controls - ITGC) – כוללות, בין היתר, בחינה רוחבית של יכולת התאגיד לשמור, לאחסן ולאחזר מידע, לחסום גישה בהתאם לתפקיד בארגון וכד'. מערכות המידע שבידקו במסגרת זו הן רק מערכות מידע בעלות נגיעה לדיווח הכספי.**
- **מספר מצומצם של תהליכים קריטיים ומהותיים מאוד לדיווח הכספי ולגילוי - תהליכים עסקיים שעשויה להיות להם השפעה מהותית מאוד על הדוחות הכספיים של התאגיד (תהליכים המהווים חלק ניכר מהפעילות העסקית של התאגיד ויוצרים סעיפים חשבונאיים, שיש להם השפעה מהותית מאוד על הדוחות הכספיים, וכן תהליכים, שבשל אופיים ו/או מורכבותם, הסיכון לביצוע טעויות בדיווח ובגילוי בקשר עמם הוא מהותי מאוד).**

1 באופן זה יחול התיקון על כלל החברות המדווחות, שהינן כפופות לרשות, ולא על חברות ציבוריות בלבד.

יש לציין, כי התיקון המוצע מתייחס לכל הדוחות התקופתיים והדוחות הרבעוניים, לפי העניין, למעט דוחות כספיים של חברה כלולה, המצורפים לדוחות הכספיים של התאגיד.

בהתאם לתיקון המוצע, יידרש, החל מהדוחות הכספיים לשנת 2009, יישום מדורג, שתחילתו כבר בדוחות הכספיים לשנת 2009, המשכו באבן דרך משמעותית מאוד בדוחות הכספיים לתקופה שתסתיים ב- 30 ביוני 2010, וסופו ביישום מלא - החל מהדוחות הכספיים לשנה שתסתיים ב- 31 בדצמבר 2010, כמפורט להלן:

בעת פרסום הדוח התקופתי לשנה שתסתיים ביום 31 בדצמבר 2009:

תצורפנה הצהרות חתומות של מנכ"ל התאגיד ושל נושא המשרה הבכיר ביותר בו בתחום הכספים, על פי הנוסחים המפורטים בתיקון המוצע (בשלב זה, ללא התייחסות להערכת אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי והגילוי, אלא להיותם של המצגים בדוחות הכספיים בלתי מטעים ולהיותם של הדוחות הכספיים משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות ותזרימי המזומנים של התאגיד לתאריכים ולתקופות אליהם הם מתייחסים).

בנוסף, יינתן גילוי בדוח הדירקטוריון בדבר הפעולות שביצע התאגיד עד למועד הדוח. בין היתר, יתייחס גילוי זה לפרטים הבאים:

- ציון כי נקבעה תוכנית היערכות ליישום הפרויקט;
- ציון שם האחראי ליישום הפרויקט בתאגיד;
- מיפוי התהליכים, אשר התאגיד רואה אותם כמהותיים מאוד לדיווח הכספי ולגילוי.

בעת פרסום הדוח הרבעוני לתקופה שתסתיים ביום 30 ביוני 2010:

יינתן גילוי בדוח הדירקטוריון בדבר הפעולות שביצע התאגיד עד למועד הדוח, ובין היתר יתייחס הגילוי לפרטים הבאים:

- ציון כי בוצע הליך הערכת סיכונים, וכי בוצע תיעוד התהליכים העסקיים והבקורות הפנימיות הקיימות על הדיווח הכספי ועל הגילוי;
- ציון כי בוצע הליך ניתוח פערים קיימים בתכנון הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי.

בעת פרסום הדוח התקופתי לשנה שתסתיים ביום 31 בדצמבר 2010 ואילך:

לדוח התקופתי יצורף דוח נוסף, על-פי הנוסח המפורט בתיקון המוצע, בדבר הערכת הדירקטוריון והנהלה בנוגע לאפקטיביות הבקרה הפנימית, ובמקרים בהם נמצאה כלא אפקטיבית, יפורטו החולשות המהותיות שנמצאו והפעולות שננקטו ויינקטו לתיקון.

לדוח הנוסף יצורפו הצהרות מנהלים, חתומות על ידי המנכ"ל ונושא המשרה הבכיר ביותר בתחום הכספים, על פי הנוסחים המפורטים בתקנות, הכוללים, בנוסף להצהרות שנכללו בדוח התקופתי לשנה שתסתיים ביום 31 בדצמבר 2009, הצהרה כי החותמים העריכו את האפקטיביות של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי, והציגו את מסקנותיהם לגבי האפקטיביות של הבקרה הפנימית כאמור למועד הדיווח.

יש לציין, כי בתיקון המוצע, שונה נוסח ההצהרה של נושא המשרה הבכיר בתחום הכספים, בהשוואה לנוסח שנכלל בהצעה מחודש מאי, כך שהוא יידרש להצהיר לגבי אפקטיביות הבקורות על הדיווח והכספי ועל הגילוי, בהתייחס לדוחות הכספיים ולמידע כספי אחר, הכלול בדוחות

הכספיים בלבד, לעומת המנכ"ל, שהצהרתו תתייחס לאפקטיביות הבקורות על הדיווח והכספי ועל הגילוי בקשר עם כלל המידע בדוח התקופתי.

כמו כן, לדוח הנוסף יצורף דוח של רואה החשבון המבקר של התאגיד, שיקלוט את חוות דעתו בנוגע לאפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי בתאגיד ובדבר חולשות מהותיות שזיהה בה.

בעת פרסום דוחות רבעוניים (2011 ואילך)

לדוחות הרבעוניים יצורפו דוח בדבר אפקטיביות הבקרה הפנימית והצהרות מנהלים, בהן תינתן התייחסותם לאירועים או עניינים, העשויים לשנות את הערכתם בדבר אפקטיביות הבקרה הפנימית של התאגיד.

הדוח הרבעוני הנוסף ייסקר אף הוא על ידי רואה החשבון המבקר, וסקירתו תצורף לדוח הרבעוני הנוסף.

תחולה

התיקון המוצע חל על כל התאגידים המדווחים, למעט תאגידים בנקאיים ומבטחים. עם זאת, התיקון המוצע יחול על תאגיד המנפיק לראשונה, החל מהדוח התקופתי, הכולל דוחות כספיים הערוכים ליום 31 בדצמבר של השנה העוקבת לשנה, שבה ניתן היתר לפרסום התשקיף (קרי הדוח התקופתי השני שלאחר התשקיף).

מתודולוגיית העבודה בהתאם ללוחות זמנים

לסיכום, מניסיונו בליווי תהליכי יישום דרישות ה-SOX בקרב חברות הנסחרות בארה"ב, מדובר בתהליך שדורש תכנון קפדני והקצאת משאבים רבים להטמעתו ויישומו. על מנת לעמוד בלוחות הזמנים כאמור לעיל, מומלץ להתחיל בצעדים משמעותיים בהקדם. להלן תרשים, הממחיש את מתודולוגיית העבודה המוצעת על ידינו להיערכות לדרישות התיקון המוצע:

למידע ולפרטים נוספים:

גיא ספיר, שותף
מחלקת ביקורת פנימית ו-SOX
Guy.sapir@il.pwc.com

רונית נועם, שותפה
מחלקת ביקורת פנימית ו-SOX
Ronit.noam@il.pwc.com

טל. 03-7954850

פרק ה' ממשל תאגידי

כותבים:

גיל מור (שותף)
הילי קריזלר (מנהלת בכירה), ראש מחלקת תגמול וממשל תאגידי

קבוצת היעוץ

תגמול בכירים בישראל - בדרך לשינוי?

אחת מתופעות הלוואי של משבר האשראי ופשיטות הרגל של תאגידי ענק בעולם היא הצבת שכר הבכירים בחברות במוקד תשומת הלב של רגולטורים בארץ ובעולם, ובכלל זה הנחיות ה-Financial Stability Forum, שכותרתן "FSF Principles for Sound Compensation Practices" אשר פורסמו באפריל 2009, והנחיות המפקח על הבנקים בישראל בנושא "מדיניות תגמול בתאגיד בנקאי" אשר גם הן פורסמו באפריל 2009.

הקשר שבין תוכניות תגמול לבין ביצועי העובדים, בפרט במגזר הפיננסי, הנו אחת מהסוגיות המרכזיות, העומדות לדיון בהתייחס למבנה תוכניות תגמול, במיוחד נוכח המשבר העולמי; כלכלנים, רגולטורים ופרשנים רבים טוענים, כי מבנה תוכניות התגמול, אשר היה מקובל בקרב חברות ציבוריות בעולם, עודד מנהלים לקחת סיכונים מיותרים על חשבון בעלי המניות ובעלי החוב, בהיותם שותפים אך ורק לרווחים ("upside") הנוצרים כתוצאה מהחלטות שקיבלו ופעולות שביצעו, אך לא להפסדים שנבעו מהן.

סקר שנערך בקרב מנהלים בכירים במגזר הפיננסי בעולם

בהקשר זה, נערך על-ידי PricewaterhouseCoopers (PwC) בשנת 2008, עם פרוץ משבר האשראי, סקר בקרב מנהלים בכירים במגזר הפיננסי בעולם¹. הסקר בחן, בין היתר, את עמדות הנשאלים בנוגע לקשר בין מבנה התגמול המקובל במגזר הפיננסי, לבין משבר האשראי ותוצאותיו. 70% מהנשאלים בסקר זה, הסכימו עם הטענה, כי מבנה התגמול הינו אחד הגורמים המשמעותיים שיצרו את התנאים למשבר האשראי, וכ- 90% מהנשאלים אף טענו, כי מנגנוני התגמול במגזר הפיננסי מוטים לכיוון תגמול בגין ביצועים בטווח הקצר, וכי מבנה התגמול הינו א-סימטרי ואינו "מעניש" על ביצועים מאכזבים.

משתתפי הסקר נשאלו בדבר הצעדים המתוכננים על-ידי התאגידים בהם הם מועסקים, כדי להתמודד עם הכשלים שזוהו במנגנוני התגמול הקיימים. ממצאי הסקר עולה, בין היתר, כי חברות במגזר הפיננסי בעולם מתכוונות להגדיל בשנה הקרובה את השימוש במנגנוני תגמול לטווח ארוך ולהוסיף מנגנוני תגמול המודדים טוב יותר סיכון, ומשקפים טוב יותר טכניקות ניהול.

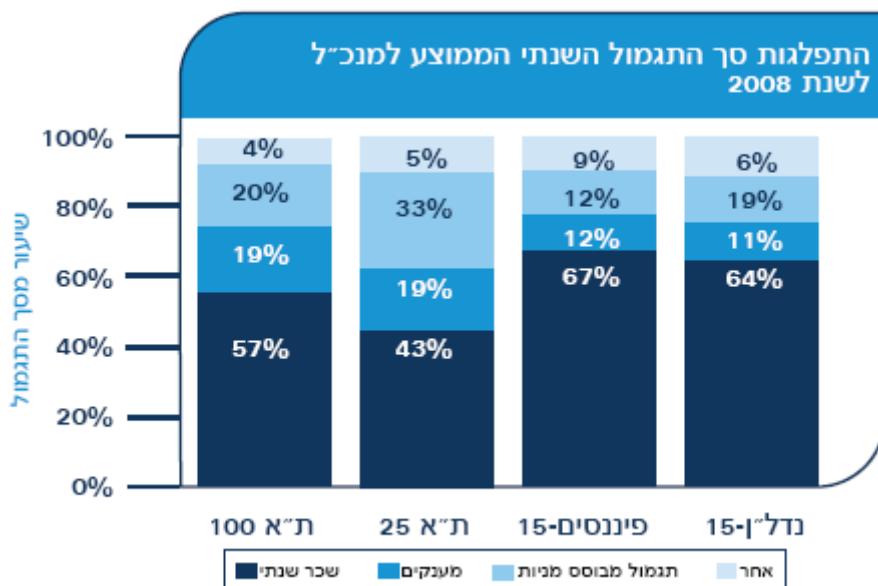
1 "Reward: a New Paradigm?", אשר פורסם בחודש ספטמבר 2008.

מחקר הבוחן את מבנה תוכניות התגמול של מנהלים בכירים בישראל

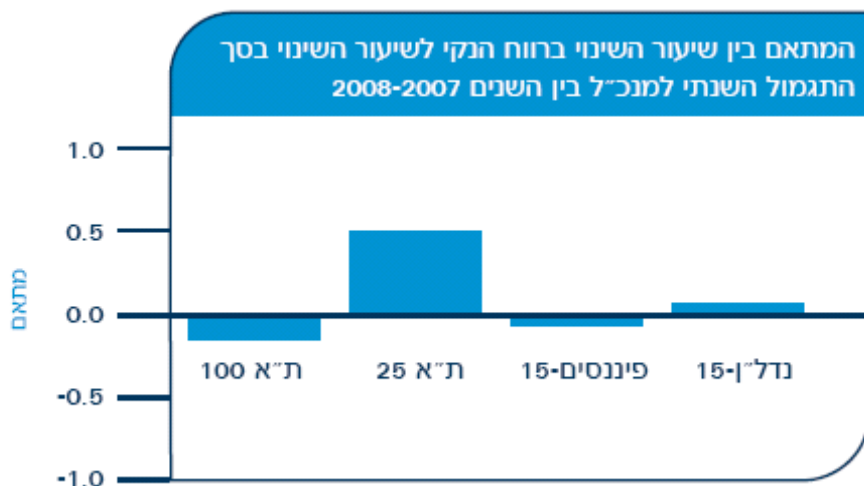
במאי 2009, ערכה מחלקת תגמול עובדים בקבוצת הייעוץ של קסלמן וקסלמן, PwC Israel, מחקר, במסגרתו נבחן מבנה התגמול של מנהלים בכירים בחברות מדד ת"א 25, מדד ת"א 100, מדד נדל"ן 15 ומדד פיננסים 15. המחקר נערך על בסיס הנתונים אשר דווחו בדיווחים מיידיים ובדוחותיהן הכספיים של חברות אלו בשנים 2006-2008.

מהמחקר עולים הממצאים הבאים:

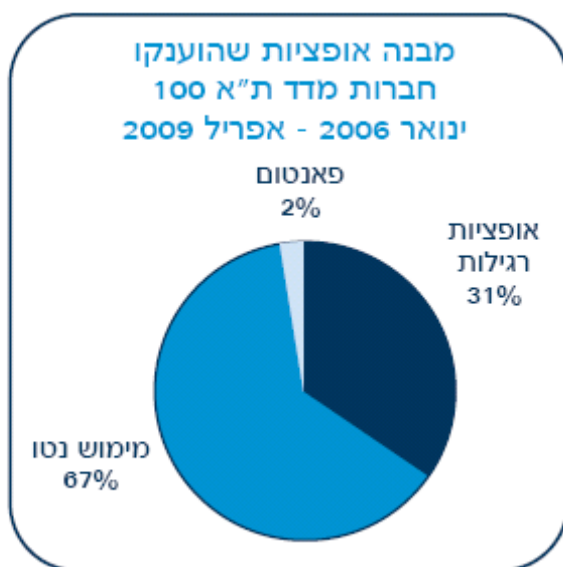
- החלק הקבוע מתוך סך התגמול של מנכ"ל בחברות מדד ת"א 100 ב- 2008 הינו כ- 60% והחלק המשתנה הינו כ- 40%. בחברות מדד ת"א 25 החלק המשתנה הנו גדול יותר ומגיע לשיעור של כ- 52%, בחברות מדדי הפיננסים והנדל"ן החלק המשתנה נמוך יותר ומגיע לשיעור של כ- 24% וכ- 30% בהתאמה.

- למעט במקרה של חברות מדד ת"א 25, לא נמצא מתאם בין שיעור השינוי ברווח הנקי בשנים 2007-2008 לבין שיעור השינוי בסך התגמול השנתי למנכ"ל בשנים אלו.

- בכ- 70% מהמקרים שנבדקו, עלה כי גובה המענק השנתי של מנהלים בישראל נקבע בסוף השנה, לפי שיקול דעת הדירקטוריון, ואינו נגזר ממדדים ויעדים כמותיים המוגדרים מראש. בנוסף, מבין החברות שאכן השתמשו במדדים קבועים מראש לצורך קביעת המענק השנתי, 54% השתמשו ברווח נקי כמדד לקביעת המענק השנתי. מדדים נוספים שנעשה בהם שימוש הם תשואה על ההון ותשואה על הנכסים (בתעשיית הפיננסים), רווח לפני מס וכן רווח לפני ריבית, מס והפחתות (EBITDA).
- מניתוח מבנה האופציות שהוענקו על-ידי חברות מדד ת"א 100 למנהלים, בתקופה שבין ינואר 2006 לאפריל 2009, עולה, כי 67% מהאופציות שהוענקו ניתנו בתנאים של "מימוש נטו" (או "cash-less"); כמו כן, בכ- 60% מהמקרים, נקבע מחיר מימוש האופציות כמחיר המניה הממוצע בחודש שקדם למועד ההענקה, וכמעט בכל המקרים, מימוש האופציות לא הותנה ביעדי ביצוע, אלא במשך הזמן שחלף ובהמשך ההעסקה בחברה.

לסיכום, כיום, יותר מתמיד, חברות נדרשות לחשיבה מחודשת בנוגע למבנה תוכניות התגמול של מנהלים ועובדים, במטרה להתאימן לאתגרי התקופה ולהטמיע בהן את התובנות והלקחים שנלמדו מאירועי התקופה האחרונה. בנייה והטמעה נכונה של תוכניות תגמול יסייעו לחברות להתמודד עם האתגרים הרבים מולם הן ניצבות, בפרט בעת משבר, ולהבטיח את השגת היעדים שהגדירו לעצמן.

למידע ולפרטים נוספים:

גיל מור, שותף
קבוצת היעוץ
Gil.mor@il.pwc.com
טל. 03-7954751

הילי קריזלר, מנהלת בכירה, ראש מחלקת תגמול וממשל תאגיד
קבוצת היעוץ
Heelee.Kriesler@il.pwc.com
טל. 03-7954808

פרק ו'
ממשבר להזדמנות
מבט על חברות פרטיות

אסטרטגיות הישרדות – והצלחה* עכשיו הזמן לפעול

האקלים הכלכלי של ימינו מחייב חברות פרטיות להטמיע כללי התנהגות חדשים, שיאפשרו להן להתמודד עם נושאים קריטיים בטווח הקצר, ובמקביל להתכונן להשגת יתרון תחרותי עם התאוששות הכלכלה.

העולם משתנה ובפתאומיות. לאחר מספר שנים בהן המצב הכלכלי היה יציב, טלטל משבר האשראי בארה"ב את השווקים הפיננסיים, והוא מאיים על כלכלות ברחבי העולם.

בעוד המשבר מכה גלים בכלכלה העולמית, הוא החל- וממשיך- להשפיע לרעה, על כלל הביצועים העסקיים. סקר שנערך על-ידי PwC בפברואר 2009, בקרב מנהלים בכירים בחברות פרטיות מובילות בארה"ב¹ העלה, כי בראש רשימת הנושאים המטרידים מנהלים בכירים נמצאת הירידה בביקושים. 84% מהנשאלים ציינו זאת כמחסום עיקרי בפני אפשרויות הצמיחה בחברות שלהם. כתוצאה מכך, חברות אלו חתכו את תחזיות צמיחת ההכנסות שלהן בכמחצית בהשוואה לרבעון שקדם.

בה בעת, הקושי הגובר להשיג אשראי הפך את נושא הנזילות לבעיה מיידי. כמעט 72% מהמנכ"לים שהשיבו לסקר המנכ"לים השנתי הגלובלי של PwC² דיווחו על גישה מוגבלת למימון. עלויות מימון גבוהות והגבלות נוקשות מצד מלווים השהו גם את פעילות המיזוגים והרכישות, וזאת אף בשוק החברות הבינוניות (Middle Market), שבעבר נשאר פעיל גם כאשר שוק עסקאות הענק נכנס למצב של שיתוק. נראה, כי פעילות העסקאות הוקפאה כתוצאה מאקלים של פחד וחוסר וודאות שהשתלט על השוק.

אך שיתוק איננו התשובה למצב, אלא עשייה.

* הערת העורכים: המאמר שترגמו מובא להלן נכלל בפרסום של PricewaterhouseCoopers (PwC), Growing Your Business, Volume 59, מאפריל 2009, המתיחס בפרט לחברות פרטיות. עם זאת, מרבית העניינים אליהם מתייחס המאמר הינם רלוונטיים גם לחברות ציבוריות.

1 PricewaterhouseCoopers, 2009, Private Company Trendsetter Barometer, February 2009

2 PricewaterhouseCoopers, 2009, 12th Annual Global CEO Survey

לדברי Richard Calzaretta, שותף ומנהל יחידת השירותים לחברות פרטיות ב-PwC ארה"ב, "ההנהלה צריכה לאחוז בהגה החברה ולנווט אותה באופן אגרסיבי בתקופה זו של שינויים משמעותיים ואי-וודאות".

ניסיון העבר מלמד שחברות, המתמודדות היטב עם תקופות מיתון, נהנות מיתרון תחרותי כאשר הכלכלה מתאוששת. אחד המחקרים בנושא (משנת 2002), שהקיף 700 חברות אמריקניות³, מצא שבמהלך המיתון הקודם, עברו יותר מחמישית מהחברות מהרביעון (quartile) התחתון בענפים שלהן לרביעון העליון, מספר כפול ממספר החברות שהשיגו הישגים דומים בתקופות קרובות של נוחות כלכלית. בנוסף, 70% מהחברות שזינקו בסולם הענפי, כאמור לעיל, שמרו על מעמדן לאורך המחזור הכלכלי הבא. חברות אלו לא התפתו להגיב באופן אימפולסיבי לחוסר הוודאות הכלכלית, ובמקום זאת פיתחו גישות מחושבות היטב ואסטרטגיות לשיפור ויעול פעילותן העסקית, שתדמו להן בטווח הארוך.

בהתאם לכך, החברות הפרטיות שיצליחו - הן אלו שחוות משבר והן אלו שמצבן הפיננסי יציב יחסית - תהיינה חברות שתתמודדנה עם אתגרים קריטיים בטווח הקצר, בעודן מתכוננות לאתגרים ארוכי הטווח הקשורים במיתון. בה בעת, חברות אלו תחפשנה הזדמנויות אסטרטגיות באווירה העסקית הנוכחית, כדי ליצור לעצמן את המיצוב התחרותי הטוב ביותר עם ההתאוששות הכלכלית.

בניית תחזיות פיננסיות מבוססות והערכה מחודשת של סיכוני מפתח

ניהול פיננסי יציב ותהליכי קבלת החלטות אפקטיביים מבוססים על זמינות של מידע מדויק ועדכני, שעשויה להיות חסרה ברבות מהחברות הפרטיות. לדברי Calzaretta, "בראש ובראשונה, האתגר של ההנהלות יהיה להטמיע כמה נהלים יסודיים, שיתכן שלא היו קיימים בתקופות טובות יותר". "חברות פרטיות רבות חסרות את המשאבים הדרושים כדי לעסוק בדברים שאינם בגדר ההכרחי ביותר; וכשהזמנים טובים, כמה מסוגי המידע הכספי המפורטים יותר אינם נחשבים להכרחיים. כאשר הזמנים משתנים, ועליך לחזור לאותם מגננוני דיווח, הנך עשוי לגלות, שאין בידך את התהליכים שיאפשרו להפיק מידע כזה באותה קלות, בה אתה מפיק, לדוגמא, את דוח המזומנים היומי שלך".

לאחר שנסודו תהליכים מעין אלה, והמידע הנחוץ נאסף באופן מהימן, ארגונים מצליחים יבנו ויעקבו מקרוב אחר תחזיות רווח ותזרימי מזומנים, במקום להסתפק בתקציבים המבוססים על ביצועי העבר, כפי שמקובל כיום בחברות פרטיות רבות. "תחזיות מאפשרות להנהלה להיות 'עם היד על הדופק' בנוגע לפעילות העסקית; מצב המאפשר לחברות לחזק את מעמדן בשוק", לדברי Calzaretta. את דיוק התחזיות יש למדוד, ויש לדווח עליו, ועל מידע זה לשמש ככלי לטיוב מתמיד של המודלים בבסיס התחזיות. "הסביבה העסקית משתנה במהירות כה רבה, עד שתחזיות עשויות להיות בעלות אורך חיים קצר, במונחי התועלת הנובעת מהן", מוסיף Calzaretta.

תחזיות נועדו לשימוש כבסיס לתכנון תרחישים שונים, דבר המאפשר להנהלה להתכונן בו-זמנית להתמודדות עם מספר התפתחויות אפשריות. כנגד התחזית הבסיסית של החברה, צריכה להיות בחברה הבנה ברורה בנוגע לאופנים, בהם שינויים פתאומיים או מתמשכים במשתנים העיקריים

3 Savi Baveja, Geert Postma, and Rudolf Pritzel, "How to bounce higher out of recession," European Business Journal, January 12, 2002.

המשפיעים עליה (כגון נזילות, מחירי אנרגיה וסחורות וחוסנם של ספקים ולקוחות עיקריים) עשויים להוות אתגרים או הזדמנויות לשיפור ביצועים והגדלת הרווח עבורה.

הערכה וניטור של החשיפות לאורך שרשרת הערך (value chain)

כתוצאה מאי-הוודאות הכלכלית, חברות בוחנות מחדש את יחסי הגומלין שלהן לאורך שרשרת הערך, כדי לאתר תחומי הזדמנויות וסיכונים. בהתאם לסקר של PwC, 60% מהמנכ"לים של חברות פרטיות מובילות בארה"ב מנהלים משא ומתן על תנאים טובים יותר עם ספקים ולקוחות, לאור האקלים הכלכלי הנוכחי. 37% מעדכנים את מדיניות האשראי שלהם; מתוכם, 75% עורכים בדיקות וניתוחי אשראי קפדניים יותר, ו- 59% מוכנים להאריך את תקופת האשראי רק ללקוחות הטובים או האסטרטגיים ביותר.⁴

במקביל, בעקבות שיבושים רבים שחוו חברות בשרשרות האספקה שלהן לאחרונה, חברות רבות מעריכות מחדש את מהימנותם ומצבם הפיננסי של שותפיהן העסקיים. לאחר שנים של יוזמות לאופטימיזציה שרשרת האספקה, חברות רבות מסתמכות על מספר מצומצם של ספקים ושותפים, כדי שיספקו להם מוצרים ושירותים איכותיים ואמינים. מצב זה מהווה היבט סיכון נוסף שיש להתמודד איתו.

"ההתרחשויות הכלכליות בארה"ב קורות בכל מקום" אומר Calzaretta. "כל החברות, הן אלו הנמצאות במשבר והן אלו שמצבן הפיננסי טוב, צריכות לבחון באופן פראקטיבי את שרשרת הערך שלהן, במטרה לנטר את חוסנם של לקוחות וספקים עיקריים, ובפרט ספקים מחו"ל או כאלה שאינם מעורבים בתפעול היומיומי של החברה."

הבטחת מקורות נזילות נאותים

כל חברה כיום צריכה לוודא, שתהיה לה גישה למקורות נזילות מספיקים למימון פעילותה במהלך תקופת המיתון. קיימות דרכים רבות להשגת נזילות, אך משבר האשראי המתמשך עלול להקשות על הגישה למקורות מימון חיצוניים, אפילו לאלה שעשויים היו להחשב בעבר לבטוחים. בה בעת, סימנים לכך שהשקעות, שנחשבו סולידיות בעבר, עלולות להמצא בסכנה, מעלים חששות בנוגע ליכולתן של חברות לממש את תיקי השקעותיהן בעת הצורך.

"חברות פרטיות תבקשנה, בראש ובראשונה, לוודא שהאופן בו הן תופסות את מערכת יחסיהן עם הבנקים שלהן אכן משקף את המצב בפועל", אומר Calzaretta, ומציין, שחברות צריכות לבחון את אמות המידה הפיננסיות שהציבו להן הבנקים, כדי למזער את הסיכון שיפרו אותן. לאחר מכן, על ההנהלה לשקול שימוש במקורות מימון נוספים. גם במצב בו בנקים ומלווים מוסדיים אחרים נמנעים מהלוואות, עדיין קיים כסף בשוק. לדוגמא, קרנות הון פרטיות גייסו יותר מ-550 מיליארד דולר ברחבי העולם ב-2008; נתון שאמנם מייצג ירידה של 12% בהשוואה ל-2007, אך עדיין מהווה את הגיוס השנתי השני בגובהו עד כה שביצעו קרנות הון פרטיות.⁵ גישות נוספות, כגון מיזמים משותפים (Joint Ventures), מיזוגים ובריתות אסטרטגיות, עשויות לספק מקורות נזילות נוספים, כמו גם לתרום למיצוב האסטרטגי של החברה לקראת צמיחה עתידית.

4 PricewaterhouseCoopers, 2009. Private Company Trendsetter Barometer February 2009.

5 Prequin, Ltd., 2008. 2008 Fundraising Overview.

חברות עשויות לרצות לבצע בחינה אקטיבית של פעילותן ושל תהליכים הקשורים בהן החוזר שלהן, במטרה לזהות הזדמנויות שיפור וייעול, שיפנו מזומנים לצרכים אחרים. לדוגמא, בחינה של התנאים בהסכמי שירות מתמשכים ועמידה קפדנית על ציות דווקא להם, כמו גם אופטימיזציה של תהליכים ומחזורים הקשורים בחיבים, זכאים ומלאי, מביאים בדרך כלל לירידה בעלויות התפעול ולשיפור בדיוק התחזיות. לאור אי-הוודאות הכלכלית, מומלץ גם לחברות שאינן מצויות בקשיים תזרימיים לבחון עניינים אלה, לשם יצירת הזדמנויות להגברה נוספת של יעילותן.

יצירת איזון בין ניהול עלויות לבין השקעות אסטרטגיות

חיסכון בעלויות מביא להגברת הנזילות, בפרט במצב הכלכלי הנוכחי של ירידה בביקושים ומחסור בהון זמין. עם זאת, לאור הסבירות למשבר כלכלי ממושך, על חברות לבצע קיצוצים אלה כחלק מאסטרטגיה ארוכת טווח, ולא כסדרת צעדי תגובה זמניים.

"חברות מצליחות יבחנו את הקיצוץ בעלויות בראייה ארוכת טווח, כדי ליצור ארגון מוביל לכשתגיע ההתאוששות הכלכלית" אומר Calzaretta. במקום לעשות קיצוצים גורפים בתחום הרכש, לדוגמא, על הנהלת החברה לבחון דרכים לניהול מו"מ מחודש על חוזים או ליצור שיתופי פעולה בנוגע לרכישות, שבאמצעותם ניתן יהיה להפחית עלויות תוך שמירה על אותן ההטבות. במקום לקצץ בהוצאות מסוימות, כגון הוצאות שאינן בגדר הכרח בטווח הקצר, עד להתאוששות הכלכלית, על חברות להבין היטב כיצד ומדוע העלויות הללו נוצרות בשרשרת הערך, ולאחר מכן להטמיע תרבות כלל-ארגונית של נשיאה באחריות לניהול ושלטיה בהוצאות. "על ההנהלה לשנות את האופן בו הארגון מוציא כסף ואז ליישם בקורות שיאפשרו לשמר את ההתייעלות הזו לאורך זמן", אומר Calzaretta. אין זה מקרה, שחברות שמיישמות נהלים מסוג זה גם בזמנים טובים הן, לעיתים קרובות, אלו שמוכנות בצורה הטובה ביותר להתמודדות עם תנאים כלכליים קשים כגון התנאים הנוכחיים.

למרות שזהו הזמן לצמצם הוצאות שאינן נחוצות, מומלץ לחברות, שביכולתן לעשות זאת, להמשיך ולבצע השקעות אסטרטגיות בתחומים מקדמי צמיחה. לדוגמא, המשך מחקר ופיתוח מאפשר לחברות לפתח מוצרים תחרותיים למכירה, הן במהלך המשבר והן כאשר השוק יתאושש. מנכ"לים של חברות פרטיות, המשקיעות יותר במחקר ובפיתוח ביחס לחברות אחרות, דיווחו על צפי לצמיחה בהכנסות, הגבוהה פי שישה בקירוב, בהשוואה למנכ"לים של חברות המשקיעות פחות במחקר ופיתוח⁶. השקעה בעובדים כישורניים צריכה גם היא להשאר בראש סדר העדיפויות; 97% מהמשיבים לסקר המנכ"לים השנתי הגלובלי ה-12 של PwC, ציינו גישה לאנשי מפתח ושימורם כמקור הקריטי או החשוב ביותר לשמירה על יתרון תחרותי בצמיחה לאורך זמן.

חברות מצליחות ישיגו איזון בין הקיצוץ בעלויות לבין השקעות אסטרטגיות. לדברי Calzaretta, "זו סוגיה של הגעה לתפעול 'רזה' אך לא קצר רואי".

יישום אסטרטגיות בעלות ערך מוסף בזמנים קשים – וגם בזמנים טובים

המצב הכלכלי הנוכחי אכן יכול ליצור הזדמנויות עבור חברות שמסוגלות לנצלן. לאור הצפי למיתון ממושך במשק האמריקני, חברות עשויות לשקול הזדמנויות עסקיות במדינות אחרות, בין אם לצורך יצירת בסיסי לקוחות חדשים או הגברת היעילות בשרשרת האספקה. ככל שהערכות השווי בשוק צונחות, כך חברות שמצבן הפיננסי טוב ירצו לבחון הזדמנויות לרכישות אסטרטגיות של חברות מתחרות המצויות בקשיים ולגיוס עובדים מוכשרים.

חברות פרטיות, במיוחד, עשויות ליהנות מיותר הזדמנויות לשיפור מצבן. חברות אלו, בפרט בתקופות של צמיחה גבוהה בהכנסות, כמו התקופה שהסתיימה לא מזמן, פועלות בדרך כלל ללא תהליכי הבקרה הקפדניים, הנדרשים מחברות ציבוריות. חברות פרטיות, שינסדו כעת תהליכים אלה, עשויות ליהנות מיעילות פיננסית ותפעולית מוגברת. בה בעת, מכיוון שהן אינן מחויבות לביקורת קפדנית ולאינטרסים רבים של בעלי מניות חיצוניים, יכולות חברות פרטיות ליהנות מתגובה וקבלת החלטות מהירות יותר בעת הצורך; גמישות זו עשויה לאפשר להן לנצל טוב יותר הזדמנויות הקיימות בסביבה הכלכלית של ימינו, המשתנה תדיר. משוחררות מדאגות קצרות טווח בנוגע למחיר המניה בסביבה כלכלית חלשה, חברות פרטיות יכולות להתמקד בפיתוח וביישום שיטות, תהליכים, מבני דיווח ויזומות אסטרטגיות, שיתמכו בהצלחתן, הן לאורך המשבר הכלכלי הנוכחי והן מעבר לו.

פרטים נוספים אודות פרסומים ושירותים של PwC הנוגעים לחברות פרטיות, ניתן למצוא ב:
www.pwc.com/pcs

פרק ז'
מחקרים

היקף ההשקעות בהיי-טק בישראל מוסיף לצנוח לרמת ההשקעות הנמוכה ביותר מאז השפל הגדול של 2003: כ-162 מיליון דולר הושקעו בחברות היי-טק מגובות הון סיכון ברבעון השני של 2009

מתוך דו"ח ה- MoneyTree™ לרבעון השני של 2009

בתחילת חודש אוגוסט 2009, פרסמנו את דוח ה- MoneyTree™, המתייחס לרבעון השני של 2009 ומסכם את מחצית השנה. דוח זה, הסוקר נתונים שונים בנוגע לקרנות הון סיכון בישראל, נערך באופן רבעוני על ידי קסלמן וקסלמן, PwC Israel, במקביל לעריכתו בארה"ב על ידי PricewaterhouseCoopers (PwC).

מהדוח עולה, בין היתר, כי חברות היי-טק מגובות הון סיכון גייסו בישראל במהלך הרבעון השני של 2009 כ-162 מיליון דולר, ירידה של כ-16% לעומת הרבעון הקודם, בו גייסו כ-194 מיליון דולר, וירידה של כ-44% לעומת הרבעון המקביל אשתקד, בו גייסו כ-291 מיליון דולר. בנוסף, סך ההשקעות במחצית הראשונה של 2009 הסתכם לכ-356 מיליון דולר (כ-712 מיליון דולר בממוצע שנתיים), לעומת המחצית הראשונה אשתקד, בה הסתכם סך ההשקעות לכ-717 מיליון דולר. סך ההשקעות במחצית הראשונה של 2009 הינו הנמוך ביותר שהושקע בחברות היי-טק במחצית הראשונה של השנה בעשור האחרון.

לדברי **רובי סולימן**, שותף ומנהל תחום ההיי-טק בקסלמן וקסלמן PwC ישראל: "יחד עם הירידה הכוללת בהשקעות ברבעון, ירדה גם ההשקעה הממוצעת בחברה לשפל של 2.7 מיליון דולר, עובדה הניתנת להסבר לאור תמהיל ההשקעה, אשר 65% ממנו הושקעו בחברות ב- Early Stage ו- Seed. עם זאת, מהתבוננות בתמהיל ההשקעות, אנו מזהים ניצנים חיוביים של התעניינות גוברת קמעה בחברות בשלבים המוקדמים. מגזר מדעי החיים, בו לאחרונה אירעו מספר אקזיטים משמעותיים, הציג גידול ניכר ברבעון זה, בניגוד למגמה הכוללת הרבעון, ובהתאמה מלאה למתרחש בארה"ב במגזר זה."

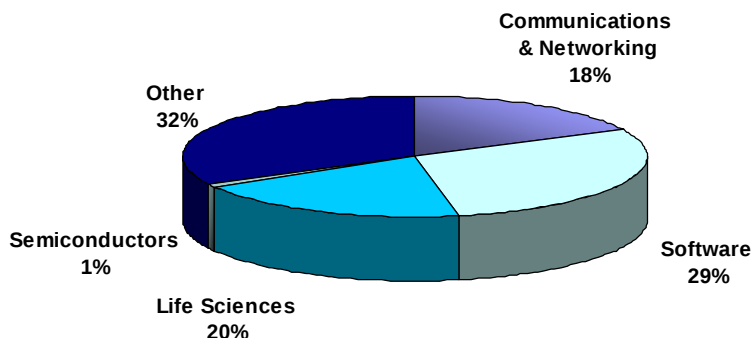
"בציפייה לעתיד, השיפור בשווקים הפיננסים בארה"ב בהחלט מעודד. עם זאת, תעשיית הון הסיכון העולמית והישראלית מתקשה בתקופה זו לגייס כספים, ויש להניח כי ככל שקשיים אלו יימשכו, רמת השקעות הון הסיכון תיותר נמוכה."

להלן מובאים ממצאים עיקריים נוספים מהדוח:

- 61 חברות היי-טק ישראליות גייסו הון ברבעון השני של שנת 2009, לעומת 49 חברות שגייסו הון ברבעון הקודם ו- 69 חברות שגייסו הון ברבעון המקביל אשתקד. ממוצע ההשקעה בחברה עמד על 2.7 מיליון דולר ברבעון הנוכחי, לעומת 4 מיליון דולר ברבעון הקודם ו- 4.2 מיליון דולר ברבעון המקביל אשתקד. ממוצע ההשקעה שנרשם ברבעון זה הינו הנמוך מזה 5 שנים.
- מספר החברות שגייסו הון במחצית הראשונה של השנה הגיע ל- 110, לעומת 161 חברות שגייסו הון במחצית הראשונה של 2008. ממוצע ההשקעה בחברה עמד על 3.2 מיליון דולר במחצית הראשונה של 2009, לעומת 4.4 מיליון דולר במחצית הראשונה של 2008.
- קרנות הון הסיכון המקומיות השקיעו כ- 77 מיליון דולר, המהווים כ- 48% מסך ההשקעות ברבעון השני של 2009. זאת לעומת כ- 94 מיליון דולר, שהיוו כ- 48% מסך ההשקעות, ברבעון הקודם ו- 148 מיליון דולר שהיוו כ- 51% מסך ההשקעות, ברבעון המקביל אשתקד. בנוסף להשקעה בחברות היי-טק המקיימות פעילות בארץ, השקיעו קרנות ההון סיכון המקומיות כ- 15 מיליון דולר ב- 7 חברות היי-טק זרות, להן אין פעילות בארץ. זאת בהשוואה לסכום של כ- 8 מיליון דולר אשר הושקעו ב- 4 חברות זרות ברבעון הקודם, ו- 8 מיליון דולר שהושקעו ב- 5 חברות זרות ברבעון המקביל אשתקד.
- מגזר **התוכנה** תפס את המקום הראשון מבחינת היקפי הגיוס ברבעון השני של 2009, עם 19 חברות שגייסו כ- 47 מיליון דולר, המהווים 29% מההשקעות שובצעו ברבעון; זאת, לעומת כ- 18 מיליון דולר שהושקעו ב- 11 חברות ברבעון הקודם וכ- 59 מיליון דולר שהושקעו ב- 17 חברות ברבעון המקביל אשתקד. במונחים כספיים, מדובר בעלייה חדה של כ- 160% לעומת הרבעון הקודם וירידה של כ- 20% לעומת הרבעון המקביל אשתקד. ההשקעה הממוצעת בחברה עמדה על 2.5 מיליון דולר ברבעון הנוכחי, לעומת 1.7 מיליון דולר ברבעון הקודם ו- 3.5 מיליון דולר ברבעון המקביל אשתקד.
- 14 חברות במגזר **התקשורת והרשתות** גייסו כ- 29 מיליון דולר ברבעון השני של 2009, זאת לעומת 17 חברות שגייסו כ- 101 מיליון דולר ברבעון הקודם ו- 22 חברות שגייסו כ- 140 מיליון דולר ברבעון המקביל אשתקד. ההשקעה הממוצעת בחברה במגזר זה עמדה על 2 מיליון דולר ברבעון הנוכחי, לעומת 6 מיליון דולר ברבעון הקודם ו- 6.4 מיליון דולר ברבעון המקביל אשתקד. במונחים כספיים, מדובר בירידה חדה של כ- 71% לעומת הרבעון הקודם וירידה של כ- 79% לעומת הרבעון המקביל אשתקד.
- חברה אחת ממגזר **המוליכים למחצה** גייסה כ- 1 מיליון דולר ברבעון הנוכחי, לעומת 3 חברות שגייסו כ- 12 מיליון דולר ברבעון הקודם ו- 5 חברות שגייסו כ- 30 מיליון דולר ברבעון המקביל אשתקד. ממוצע ההשקעה בחברה במגזר זה עמד על 1 מיליון דולר ברבעון הנוכחי, לעומת 4 מיליון דולר ברבעון הקודם ו- 6 מיליון דולר ברבעון המקביל אשתקד.
- מגזר **מדעי החיים**, הכולל בתוכו את תחום המכשור הרפואי והביוטכנולוגיה, הציג, בשונה מרוב המגזרים האחרים, עלייה בפרמטרים לעומת הרבעון הקודם. ברבעון הנוכחי גייסו 13 חברות כ- 32 מיליון דולר, זאת לעומת 5 חברות שגייסו כ- 11 מיליון דולר ברבעון הקודם, ו- 9 חברות שגייסו כ- 16 מיליון דולר ברבעון המקביל אשתקד. ממוצע ההשקעה בחברה עמד על 2.5 מיליון דולר ברבעון הנוכחי, לעומת 2.3 מיליון דולר ברבעון הקודם, ו- 1.8 מיליון

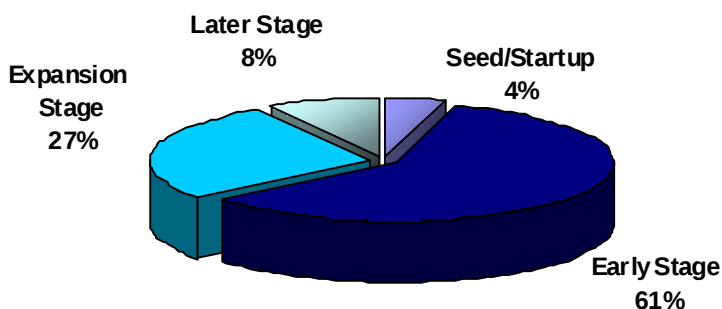
דולר ברבעון המקביל אשתקד. במונחים כספיים, מדובר בעלייה חדה של כ- 191% לעומת הרבעון הקודם ועלייה של כ- 100% לעומת הרבעון המקביל אשתקד.

התפלגות סך ההשקעות על פי מגזרים

- 6 חברות בשלב ה- Seed/Start-up גייסו כ- 7 מיליון דולר ברבעון השני של 2009, סכום המהווה 4% מסך ההשקעות ברבעון זה. זאת, לעומת 3 חברות שגייסו כ- 4 מיליון דולר ברבעון הקודם ו- 8 חברות שגייסו כ- 12 מיליון דולר ברבעון המקביל אשתקד. ממוצע ההשקעה לחברה בשלב זה עמד על 1.2 מיליון דולר ברבעון הנוכחי, לעומת 1.4 מיליון דולר ברבעון הקודם ו- 1.5 מיליון דולר ברבעון המקביל אשתקד.

התפלגות סך ההשקעות על פי שלבים בהתפתחות החברה

את דוח ה- MoneyTree™ המלא ניתן למצוא ב: www.pwc.co.il

סדר כלכלי חדש

הרגולטור, בעולם ובישראל, חוזר למרכז הבמה -
ועושה זאת בגדול
והאחריות? לדירקטורים ולמנהלים זה כבר ברור -
היא בדרך להיות כבדה מתמיד*

גלובס מחקרים הופכים ידע לתועלת

בשיתוף:

PRICEWATERHOUSECOOPERS
קסלמן וקסלמן

עדכון מיוחד, בעקבות ועידת ה-G-20 בלונדון, למחקר בנושא הרגולציה בעין הסערה, של גלובס מחקרים בשיתוף קסלמן וקסלמן, PwC ישראל, שפורסם בשלהי 2008.

סדר כלכלי עולמי חדש, לא פחות, הולך ורוקם צורה לנגד עיננו, לאחר שהמשבר הפיננסי החריף ביותר בעשרות השנים האחרונות הרס, הלכה למעשה, את המבנה הקודם. הן הממשלות והן דעת הקהל העולמית הגיעו למסקנה דומה: העקרונות של "משמעת שוק", "דה רגולציה" וצמצום הפיקוח על מכשירים ומוסדות פיננסיים, הובילו למערכת שבירה וליצירת סיכונים מיותרים אשר איימו למוטט את הכלכלה העולמית.

מסיבה זו החלו גופים שונים, ובראשם "פורום היציבות הפיננסית" (Financial Stability Forum או FSF), לעצב תנאים, שאמורים למנוע משבר בקנה מידה דומה בעתיד, באמצעות סדרת המלצות לשינויים במבנה הרגולציה.

ההמלצות השונות קיבלו גיבוי פוליטי במסגרת פסגת ראשי עשרים המשקים הגדולים (קבוצת ה-G-20) בלונדון בראשית אפריל. כדרך של רבות מההחלטות הפוליטיות הבינלאומיות, גם במקרה זה נשענת ההסכמה על פשרה פוליטית, במקרה זה בין ארה"ב לבין מדינות אירופיות. חשוב לציין, כי מדובר בהמלצות של גוף ללא סמכויות אכיפה, ועל כן אין חובה לנהוג על פיהן בכל מקום ומקום. יחד עם זאת, ההשלכות של אי-ציות לתקני הפעולה החדשים עלולות להיות שליליות מאוד, מרגע שהמערכת הפיננסית של מדינה מסוימת תתויג כ"מסוכנת" על ידי גופים זרים, ולהתבטא בעלייה בריבית הסיכון או בירידה ברמת ההשקעות הזרות.

דירקטור על המוקד

ישראל צפויה ליישם את הרוב המכריע של "החלטות לונדון", בסמוך ללוחות זמנים אשר נקבעו בכינוס. בראש הגורמים שיהיו אחראים לתרגם את ההחלטות הבינלאומיות לצעדים במדינות השונות, כולל בישראל, יעמדו אנשי הרגולציה המקומית. אלו יקבלו לידיהם סמכויות נוספות, במקביל לחובות לא פשוטים כלפי הקהילה הבינלאומית.

הצלע השנייה בסיפור המעשה היא מועצות המנהלים של התאגידים הפיננסיים. בשנים האחרונות גדלה מאוד האחריות המוטלת על הדירקטור הבודד באשר לטיב ניהול הסיכונים; ההחלטות האחרונות ירחיבו אחריות זו לשורה שלמה של נושאים ופעילויות. הדירקטור הופך להיות, למעשה, למתווה מדיניות ואחראי פעיל לטיב ניהול הסיכונים בתאגיד הפיננסי. כמו כן, עליו יהיה לקבוע את מדיניות תגמול הבכירים, בצורה שתתיישב עם היציבות הפיננסית.

הצלע השלישית היא הנהלות הגופים הפיננסיים, כולל ועדות השקעה, אשר יצטרכו להתמודד עם עולם בו הרגולציה נוכחת יותר וחזקה יותר. כן תירשם התרחבות חסרת תקדים בצרכי הדיווח למועצת המנהלים שלהן ולציבור. שוב, ההשלכות שתאגיד פיננסי ישלם בגין אי ציות לתקנים החדשים יהיו חמורות מאוד, כאשר הסמכות, והחובה, של הרגולטור המקומי לפעול על פי תקנים בינ"ל חייבת להיות ברורה לכל.

* המאמר מבוסס על כתבה שפורסמה במאי 2009 באתר "גלובס מחקרים" ונכתבה על-ידי אבי טמקין וגיל שלמה מ"גלובס".

רגולטור אחד – מטוקיו ועד ת"א?

ברמה הבינלאומית, הגוף החדש שיוקם - המועצה ליציבות פיננסית (FSB) - יהיה אחראי על התיאום בין הרגולטורים השונים בעולם, החלפת מידע ופיתוח תקנים של פיקוח על מוסדות פיננסיים. לרך הנולד, כמו גם לגופים בינ"ל אחרים, לא תהיה אמנם סמכות אכיפה, אך הדבר לא ימנע מגופים לאומיים של פיקוח על שווקים פיננסיים להיות נתונים במשטר של הערכה ובדיקה. אם בחינות אלו יחשפו ליקויים או אי עמידה בתקנים, הדבר ישפיע על כל המערכת הפיננסית המקומית, אשר תחשב לבטוחה פחות ולמסוכנת יותר. ולכן, לדו"ח ה-FSB תהיה השפעה גדולה על מידת הרצון של מוסדות שונים לקיים קשרים עסקיים עם מדינה בה נתגלו ליקויים.

במקביל, בכל מדינה תוגדר בצורה ברורה האחריות של הרגולטורים השונים לשמירת יציבות המערכת הפיננסית כולה, להבדיל מיציבות של מוסדות פיננסיים בודדים. הרגולציה בישראל תצטרך לעמוד במטלה זו, ולהקים מנגנון של תיאום בין הגופים השונים, במהלך השנתיים הקרובות.

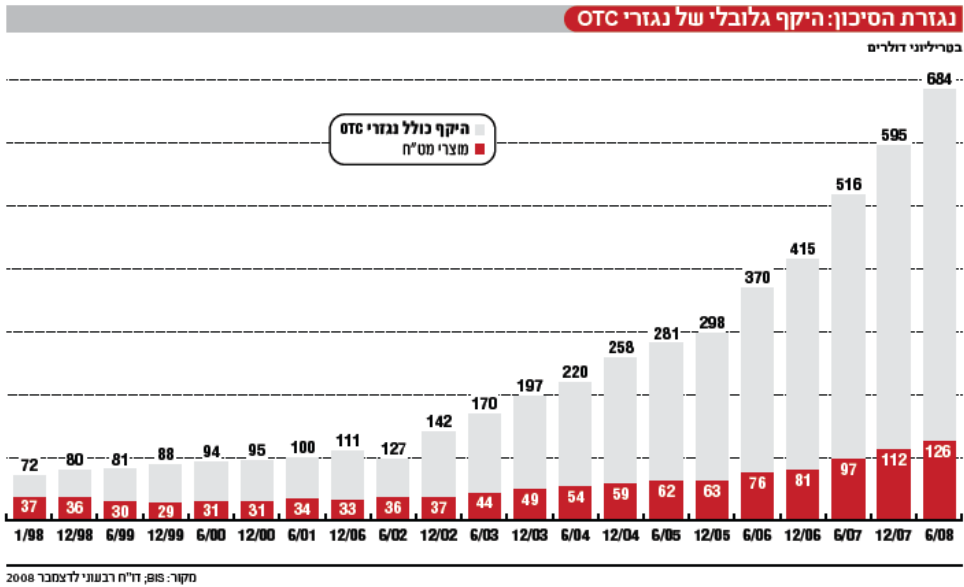
כדאי להבהיר את עניין הקשר בין הרגולציה המקומית לבין הרגולציה הבינלאומית; ההתאגדויות הבינלאומיות של הרגולטורים יפתחו כלים בכדי לוודא את קיומה של יציבות מערכתית, כולל כלים למדידה, שיהיו נגישים לרשויות בכל מדינה. הרגולטורים המקומיים גם יקבלו סמכויות יתר, שלא קיימות היום; גופים אלה, לשם הדוגמא, יוכלו להגביל בצורה מנהלית את המינוף המירבי של גופים פיננסיים או להציב דרישות בתחום ניהול הסיכונים, אם על סמך שיקול דעתם בוצעה חריגה מהתקן העולמי המינימלי.

אזורי הדמדומים

מערכת הרגולציה נכנסת עתה לתחומים בהם סמכותה לא הייתה ברורה עד כה. על פי ההחלטות שהתקבלו, כל מתווך פיננסי או גוף אשר מנהל כסף עבור אחרים - כולל קרנות גידור וקרנות השקעה פרטית - יהיה חייב ברישום אצל מערכות ההסדרה, ויחוייב למסור מידע על פי דרישה בדבר פעולתו. במקרה של קרנות גידור, מדובר על מידע מקיף בדבר החשיפות ורמת הסיכונים.

על פי החלטות, שהתקבלו עוד בנובמבר 2008, יוכנסו למסגרות של דיווח, או פיקוח ודיווח, שווקים ומכשירים, אשר עד עתה לא היו חייבים בכך. לוח הזמנים בכלל גוף משתנה, אך מרבית הנושאים יגיעו לכלל מימוש עד תום 2010. בהתאם לעבודה שנעשתה על ידי האיגוד הבינלאומי של רשויות ניירות ערך (IOSCO), הצעדים המרכזיים כוללים:

- **הטלת מגבלות נוספות על המסחר בחסר ("שורט")** והבהרת סמכויות הרגולציה (קרי רשויות ניירות ערך) בכל מקום בנוגע לפעולות אלו. הרגולטור יהיה הרבה יותר מעורב, ומדווח, על פעולות שנעשות בשוק.
- **נגזרי אשראי ואג"ח מגובות נכסים** - הדרישה תהיה, שחלק מהסיכון במכשירים אלו יוותר בידי המנפיק, ועל המנפיקים יוטלו חובות בתחום הדיווח. במקביל, דורש ה-FSF מרשויות לאומיות להקים מסלקות, אשר יוכלו לקזז חשיפות ולקבל מידע עדכני על היקף החשיפה בכל רגע.
- **חוזים ונגזרים שנסחרים מעבר לדלפק** - גם בסוגיה זו קיימת דרישה של הקמת מסלקות, ומתן דיווח מלא לרשויות פיקוח, לשם ניטור של סיכונים במערכת.

שכר ובונוסים

נושא מרכזי נוסף שיהיה נתון למרות הרגולציה הוא תוכניות התגמול של מנהלים במוסדות פיננסיים. הרגולציה החדשה לא משאירה מקום לספקות בעניין זה: מדיניות תגמול הבכירים תעוצב אך ורק על ידי מועצת המנהלים. בסוגיה זו הרגולטור לא יפעל אל מול הנהלת המוסד, אלא מול מועצת המנהלים, והאחרונה תישא באחריות לניהול מדיניות תגמול בכירים, אשר לא תעודד סיכונים מיותרים או סיכונים שיחרגו מהמדיניות שאישרה. על מועצת המנהלים גם תחול החובה לדווח בצורה מלאה ומקיפה על החלטותיה בתחום זה.

סוכנויות דירוג האשראי

פעולות שונות לשינוי מהותי של שיטות העבודה של סוכנויות דירוג האשראי החלו להתבצע כבר ב- 2008, נוכח הכשלים הרבים שהתגלו בפעולתן, במיוחד בתחום של אג"ח מגובות נכסים ומכשירים מורכבים אחרים. עיקרי השינויים, שימשיכו להתבצע גם בחודשים הקרובים, כוללים מניעת ניגוד עניינים באמצעות הפרדה בין דרג עסקי לבין דרג מקצועי בעת קביעת דירוגים, וכן דיווח וגילוי נאותים לגבי המתודולוגיה והנתונים עליהם מתבסס הדירוג. לרשות ניירות ערך בישראל, כמו לרשויות דומות בעולם, יינתנו מלוא הסמכויות הנדרשות כדי לאכוף, אם צריך, דרישות אלו.

הלימות ההון של מחר

ההחלטות אשר התקבלו בפורומים בינ"ל שונים, ובמיוחד בכינוס ה- G-20, מעמידות את הבנקים בכל מדינה מול שורה של דרישות חדשות, בתחום הלימות הון, ניהול סיכונים, שלטון תאגידי ודיווח לציבור. גם פה חוזרת על עצמה מגמת הענקת סמכויות נרחבות והטלת חובות נוספים על רגולטורים מקומיים, תוך שהם נקראים להפעיל שיקול דעת רציף לגבי דרישות נוספות - דוגמת הטלת מגבלות על היקף המינוף, או דרישות בתחום הלימות הון - הנחוצות, להערכתם, להבטחת יציבות המערכת.

בתחום הלימות ההון, צריך לסייג את הדברים בצורה ברורה: תהיה עלייה, אפילו משמעותית, בהיקפי ההון להם יידרשו המוסדות הבנקאיים, אך הדרישה תיכנס לתוקף רק לאחר שרשויות הפיקוח וקובעי המדיניות ישתכנעו שקיפאון האשראי הפשיר. עד אז, וכדי לעודד מתן אשראי, דרישות ההון מהבנקים בכל מדינה ומדינה לא יעלו. אין זה אומר, כמובן, שבנקים שלא יעמדו בהלימות ההון המינימלית, המותאמת לסיכונים שונים - כפי שקורה עם חמשת הבנקים הגדולים בארה"ב - לא ידרשו לגייס הון בתקופה הקרובה.

למתן את התנודתיות

עם שוך המשבר, הבנקים יידרשו להגדיל גם את היקפי ההון. הדבר ייעשה בכמה ערוצים המשלימים זה את זה. ראשית, כחלק מההיערכות לעמידה בתנאי אמנת "באזל II", הם יידרשו להגדיל את היקפי ההון מותאם הסיכונים. במקביל יידרשו להגדלת חלקו של הון המניות במסגרת מה שמכונה "הון איכותי". בנוסף, יידרשו הבנקים לכריות ביטחון עבור מכשירים ופעילויות חוץ מאזניים תוך יישום סעיפי "באזל II" הרלוונטיים.

אך באלו לא די, ובכל מדינה הפיקוח על הבנקים עומד לדרוש קיום של הלימות הון כנגד מצרף שאינו תלוי סיכון, כמו היקף אשראי כולל. הכוונה היא, שכרית נוספת זו תשמש ככלי בלתי תלוי במחזור עסקים, וכזה שלא ישפיע עליו. וכך, כאשר תירשם גאות, והאשראי הבנקאי יגדל, הבנקים יצטרכו להגדיל את הכרית הבלתי תלויה בשקלול הסיכון. לרגולטור המקומי יינתנו, למעשה, סמכויות להגדיל גם את הלימות ההון על פי "באזל II" בתקופה של גאות כלכלית, כדי להתכונן לימים פחות טובים. מדובר במרכיב של שיקול דעת רגולטורי שיתקיים כמעט בכל מדינה.

לעמוד בלחץ

הבנקים יאלצו להיות הראשונים לנהל מדיניות פעילה מאוד של ניהול סיכונים נזילות. הדבר יהיה כרוך בהבטחת מקורות נזילות בכל עת ושמירה על כריות נזילות, שיוכלו לשמש את הבנקים בעת מצוקה. זהו אחד הלקחים העיקריים מהמשבר הנוכחי, על האפיזודות השונות שלו, שבא לידי ביטוי במצוקת נזילות חריפה, אשר איימה למוטט לא מעט מוסדות, ברבעון האחרון של 2008.

יש לציין, כי בנקים בעולם מבצעים, כבר היום, כחלק מניהול הסיכונים שלהם, "מבחני לחץ" אשר מראים את היקף ההון הנדרש בתרחישים שונים. כוונת הרגולטורים השונים היא לעשות שימוש נרחב בכלי זה, כפי שקרה לאחרונה בארה"ב. במדינות שונות, בהן ישראל, מצב המערכת הבנקאית רחוק ממצבה החמור של המערכת האמריקנית, אך "מבחני לחץ" יהיו חלק קבוע מהאופן בו בנקים יוכלו להעריך את הסיכונים הניצבים מולם, גם במצבים דומים לאלו שהתהוו בסוף הרביע האחרון של 2008.

במיליוני שקלים

הלימות הון וקרן הון

בנק	הלימות הון ב־2008	הלימות הון ב־2007	ירידת ערך קרן הון
לאומי	11.49%	11.52%	1,864
הפועלים	11.15%	10.26%	483
דיסקונט	10.27%	10.90%	836
מזרחי טפחות	11.31%	11.33%	222
בינלאומי	12.32%	11.47%	333
אגוד	11.53%	11.99%	166
ירושלים	11.79%	11.29%	54
סה"כ/ממוצע	11.27%	11.02%	3,958

רו"ח מול כלכלן

חלק לא מבוטל מתוכניותיה העתידיות של הרגולציה העולמית עובר דרך סוגיות הקשורות לתקינה חשבונאית: שערון נכסים ומדידת סיכונים. כבר בתחילת המשבר צצו, בקרב ראשי בנקים וכלכלנים, טענות לפיהן התקינה החשבונאית הדורשת שיערוך לערכי שוק, ודיווח על פי ערכים אלה, מעודדת תנודות חריפות, ומחריפה את מחזור העסקים. הסיבה לכך היא שבעת גאות נרשמת ירידה במדידת הסיכון ועלייה בערך השוק של הנכסים, מה שמעודד הרחבת אשראי, שבתורה מזינה מחדש את הגאות. בשפל מתרחש, כמובן, תהליך הפוך.

התקינה הקשורה למדידת ערכים על פי מצב שוק החלה לעבור שינויים מסוימים כבר במהלך 2008 ו-2009, כאשר במהלך החודשים הבאים היא צפויה להיות אחד מהנושאים המרכזיים אליהם תופנה תשומת ליבם של הרגולטורים, קובעי המדיניות, ראשי המוסדות הפיננסיים וגופי רואי החשבון.

אומדני פוטנציאל המחיקות בסקטור הפיננסי

(במיליארדי דולרים; נכון לאפריל 2009)

בנקים	חברות ביטוח	גופים אחרים	סה"כ מחיקות
1,064	218	890	2,712
737	75	381	1,193
129	8	12	149

מקור: IMF; דוח היציבות הפיננסית, אפריל 2009

מחקר "חוב וסדר" – חובות בהיקף של 10 מיליארד שקל יטופלו בחודשים הקרובים במסגרת הסדרי חוב*

מחקר מקיף של גלובס מחקרים בשיתוף קסלמן וקסלמן, PwC ישראל, מפנה זרקור לפרקטיקה של הסדרי חוב; עד כה 44 סדרות אג"ח ו- 27 חברות בתהליך גיבוש הסדרים ועשרות אחרות בדרך.

המשקיעים בשוק ההון צפויים לחזות, במרוצת 18 החודשים הקרובים, בעשרות חברות, אשר הנפיקו איגרות חוב קונצרניות בבורסת ת"א ונקלעו למצוקה, הפונות לנתיב של הסדרי חוב. 10 מיליארד ש"ח - זהו סכום החוב המצרפי אשר אמורות להחזיר החברות אשר ייכנסו לאותם הסדרי חוב.

מחקר חדש - "חוב וסדר" מבית גלובס מחקרים בשיתוף עם קסלמן וקסלמן, PwC ישראל, מגלה, כי בישראל הולכת ונרקמת פרקטיקה של הסדרי חוב בכל הקשור לחברות שהנפיקו אג"ח, אשר נקלעו למצוקה.

נתוני רשות ני"ע מלמדים, כי בין אוקטובר 2008 ליוני 2009, נכנסו לתהליך של הסדר אג"ח - אשר מוגדר כשינוי בטרם הנאמנות אשר עיקרו שינוי במועד התשלום - 44 סדרות אג"ח שונות, אשר הונפקו על-ידי 27 חברות. הערך הנקוב המצרפי של הסדרות עומד על כ- 4.25 מיליארד ש"ח, סכום המהווה כ-3% מסך החוב במונחי ערך נקוב שבידי מחזיקי אג"ח קונצרניות.

התשלומים אשר צפויים לנבוע מאג"ח קונצרניות סחירות יסתכמו ב- 2009 כולה בכ- 11.3 מיליארד ש"ח (ועוד 2.2 מיליארד ש"ח ברצף מוסדיים) ואילו ב- 2010, צפויים התשלומים להסתכם בכ- 19.8 מיליארד ש"ח (ועוד 5.6 מיליארד ש"ח ברצף מוסדיים). שיעור חדלות הפירעון מהיקף החוב, אשר אמור להיפרע ב-2009, צפוי, על-פי נתוני רשות ני"ע, לעמוד על כ- 11%. ברור, כי לא מדובר בסכומים אשר יש בהם כדי לערער, לזעזע או אפילו לאיים על יציבות הגופים המוסדיים - קרנות הפנסיה, קופות הגמל, חברות הביטוח - ויתר גופי ההשקעה לטווח בינוני.

בסופו של יום, שלושה רבעונים לאחר שיצא לאוויר העולם, מתגלה משבר איגרות החוב הקונצרניות כהזדמנות נאותה לערוך מעין רפורמה בשוק הלא ותיק של אשראי חוץ-בנקאי בישראל. התועלת הצפויה מהפקת לקחים ויישום השינויים הנחוצים, אם כך אכן יקרה, עשויה להיות גדולה הרבה יותר מעלותו המסתמנת של המשבר.

אחת התובנות המרכזיות אשר עולות מהמחקר היא העובדה שתגובת השחקנים בשוק, בכל הקשור למשבר איגרות החוב, היתה דו-שלבית. מייד עם פרוץ המשבר השתרר הלם, ואף שיתוק, אשר לווה בחילוקי דעות בין גופי ההסדרה (רגולציה) לבין עצמם, במקביל להצעות שונות למעין פתרון גורף, כמעט מאקרו-כלכלי, לבעיה. למעשה, שלב זה הוא אשר התקבע בתודעה הציבורית, ועדיין משפיע לא מעט על השיח סביב שאלת הסדרי החוב.

* המאמר מבוסס על כתבה שפורסמה באוגוסט 2009 באתר "גלובס מחקרים" ונכתבה על-ידי אבי טמקין מ"גלובס".

בפועל, שלב ההלם לא ארך זמן רב, ובשלב השני, גופי ההסדרה שיתפו פעולה, במטרה לבנות תשתית עסקית-משפטית אחידה לגיבוש הסדרים. בהקשר זה בולטת חשיבותם של שני תהליכים מרכזיים אשר תוארו במחקר: מצד אחד, דו-שיח מתמשך בין גופי ההסדרה לבין הגופים המוסדיים, שיצר דינמיקה של מציאת פתרונות והסרת מכשולים מתוואי ההסדרים; ומצד שני, תהליך של "למידה תוך עשייה" כלומר צבירת ניסיון, שמסייע ליצירת פרקטיקה מוכרת, אשר תאפשר להקטין את העלויות והטעויות אשר כרוכות בגיבוש הסדרים עתידיים.

ממשבר להסדר

כל הסדר חוב, מושא המחקר החדש, מכיל רכיב מרכזי אחד: אותה אמונה משותפת לכל השחקנים הרלוונטיים - החברות המנפיקות, בעלי השליטה, מחזיקי החוב (מוסדיים ובנקים), הרגולטורים בירושלים וצדדים נוספים - לפיה חלופת הסדר החוב עדיפה על פירוק החברה, כינוס נכסים וכיוצא בזה.

ההיסטוריה הלא ארוכה של הסדרים בישראל מלמדת, כי כמעט בכל המקרים, בעלי השליטה בחברות במצוקה יתבקשו להזרים הון נוסף לחברה, כאשר בחלק מהמקרים יחליף חוב חדש נושא ריבית גבוהה יותר חוב ישן. נציין, כי ההסדרים אשר גובשו עד עתה, ואלה אשר עוד יגובשו, נבדלים מאוד האחד מהשני: טווח הפשרות עשוי לנוע מוויתור זמני על הריבית אשר משולמת על החוב האג"ח, במקרה של חברות אשר נקלעו למצוקת תזרים זמנית, ועד תרחיש בו מחזיקי החוב - הגופים המוסדיים - מקבלים לידיהם את מניות החברה, במקרה של חברות אשר איבדו את היכולת לשרת את החוב.

אין ספק, כי מבחינת אותן חברות אשר נמצאות בעיצומו של תהליך לגיבוש הסדרים, ועבור מחזיקי איגרות החוב שלהן, לפרטים אלה שמורה חשיבות לא מעטה, אך החשיבות, ברמת המשק, טמונה דווקא בפרקטיקה עצמה של הסדרי חוב. הכוונה היא לסוגיות דוגמת אסיפות מחזיקי איגרות חוב, מינוי נציגות מטעם המשקיעים, מינוי אפשרי של קצין אשראי והגדרה ברורה יותר של מה מותר ומה אסור, בכל הנוגע לשיתוף פעולה בין גופים מוסדיים.

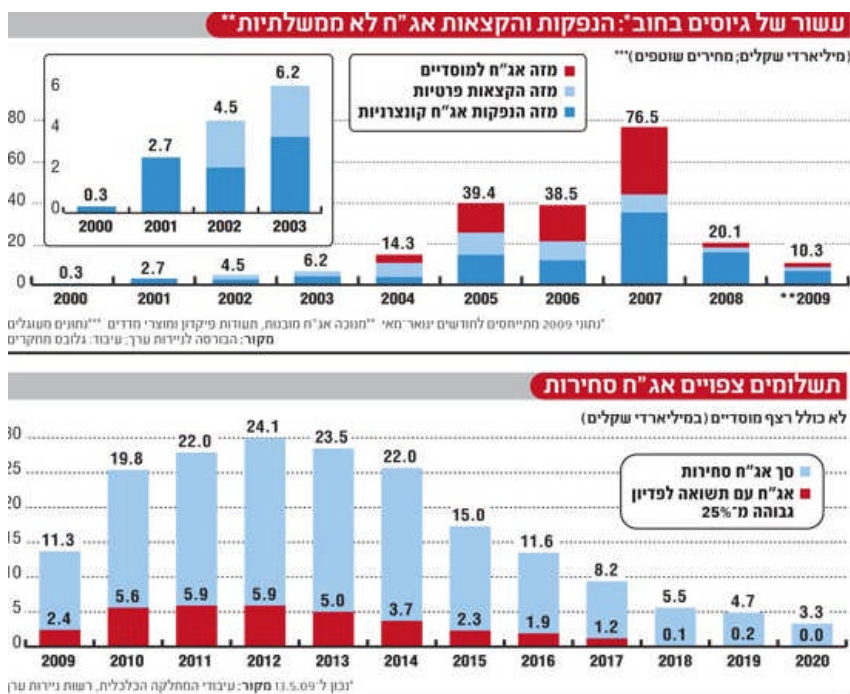
נושאים אלו הוסדרו, בפועל, במסגרת מתווה הסדרי חוב אשר פותח, בתחילה, על-ידי רשות ני"ע, ומאוחר יותר על-ידי אגף שוק ההון באוצר והממונה על ההגבלים העסקיים. למעשה, השפעת המשבר הנוכחי על עתיד שוק האשראי בישראל אינה מוגבלת רק לקביעת דרכים לטיפול בחוב בעייתי, אלא תבוא לידי ביטוי גם בשינוי תפקיד נאמן איגרות החוב ושטר הנאמנות הנלווה להנפקת חוב, כך שעל הנאמן יוטלו חובות חדשים, ועל הגופים המוסדיים תחול חובה להתייחסות שונה לשטר הנאמנות. שינויים אלה אמורים לבוא לידי ביטוי במסקנות "ועדת חודק"¹.

אג"ח - סיכון אשראי פרופר

התמונה הרחבה נוגעת גם לשינוי מבני בשוק האשראי בישראל. הכוונה היא שגופים מוסדיים, כמו גם גופי ההסדרה הפיננסית, יפנימו את עובדת היות אפיק איגרות החוב הקונצרניות בבחינת אשראי עסקי לכל דבר ועניין, ולא השקעה פיננסית גרידא. הכרה זו תחייב פיתוח יכולות לבחינת הפונים לקבלת אשראי, למדידת סיכונים אשראי והגדרות ברורות של קבלת החלטות בעתיד. האמירה, לפיה גופים מוסדיים ישכילו להימנע מרכישת איגרות חוב, המהוות בפועל "אקוויטי", שגורה כיום בפי רבים, במיוחד בקרב קברניטי הגופים המוסדיים.

¹ הערת העורכים: ועדה שהקים הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון, בעקבות המשבר הפיננסי, לצורך קביעת פרמטרים להתייחסות גופים מוסדיים המעמידים אשראי באמצעות רכישת אגרות חוב לא ממשלתיות.

מהלכים אלה משתלבים עם כוונות אגף שוק ההון באוצר להניע תהליך של מעורבות גדולה יותר של הגופים המוסדיים בחברות ציבוריות בהן השקיעו, זאת על-פי המלצות "ועדת חמדני"² והתקנות אשר פורסמו בעקבותיהן. מדובר בחובת השתתפות נציגי הגופים המוסדיים באסיפות כלליות, בהתמודדות עם ניגודי עניינים אשר עלולים לפגוע באיכות הצבעתם ובעידודם למינוי דירקטורים בכלל ודירקטורים חיצוניים (דח"צים) בפרט.

מנגנונים אלו יורכבו ממערכת של כלים, אשר תשלים את השינויים בתחום ניהול סיכונים אשראי, וממערכת לפיתוח מנגנוני בקרה בקרב המוסדיים. אם יתקיימו שתי מערכות אלו - זו של ניהול סיכונים וזו של גבייה יעילה של חוב בעייתי - או אז ניתן יהיה לצפות לחידוש צמיחת שוק האשראי החוץ-בנקאי על בסיס יציב יותר מבעבר, ואף לפיתוח ערוצי מימון חדשים עבור המגזר העסקי בישראל. לעומת זאת, אם המנגנונים לא יוקמו, או אם הצלחתם תהיה חלקית בלבד, הרי שהנפגע המרכזי צפוי להיות שוק האשראי, שכן אמות מידה פיננסיות לבדן לא יוכלו לספק את המוסדיים בבואם להעניק אשראי עסקי לתאגידים בישראל.

מחקרים נוספים ניתן למצוא באתר גלובס מחקרים: www.globes.co.il/research

² הערת העורכים: ועדה שהוקמה ביולי 2006 לבחינת הצעדים הדרושים להגברת המעורבות של הגופים המוסדיים בשוק ההון בישראל. הוועדה המליצה על צעדים שמטרתם חיזוק מעורבות זו של הגופים המוסדיים בשוק ההון בישראל, בכלל, ובכל הקשור לפיקוח על פעילותן של החברות הציבוריות בפרט.

פרק ח' דיני תאגידים

השעיית זכות הפירעון של בעלי מניות לפירעון חובם מהחברה במקרים של מימון דק*

האם ניתן להשעות זכותו של בעל מניות בחברה לפירעון חובו מהחברה עד לאחר שפרעה החברה במלואו את כל התחייבויותיה כלפי נושים חיצוניים?

המשבר הכלכלי הנוכחי יצר מציאות חדשה, בה עמידה בהתחייבויות והחזרי חובות בהתאם לתנאיהם המקוריים אינה מובנת מאליה.

התערערות מעמדם והפגיעה באינטרסים של בעלי חוב בחברה מקבלת משנה תוקף, כאשר בעל החוב הוא גם בעל מניות בחברה, ולמעשה זכויותיו כבעל חוב נדחקות, במקרים מסוימים, לטובת זכויות נושי החברה החיצוניים.

במקרה שנדון בעניין קיבוץ משמר העמק ומדגריית רמת יוחנן, בעלי מניות בחברת אפרוחי הצפון בע"מ, נגד עו"ד טומי מנור, מפרק החברה (ע"א 4263/04 ו-4347/04, בהתאמה), נדרש בית המשפט העליון לשאלה, האם יש לאפשר לבעלי מניות, בנסיבות של מימון דק¹, את הזכות לפירעון חובם מאת החברה במעמד זהה לנושים החיצוניים, או האם בנסיבות אלו יאלצו אותם בעלי מניות להמתין, עד אשר עמדה החברה בהתחייבויותיה כלפי הנושים החיצוניים².

פסק הדין הנדון עסק בתביעת בעלי מניות של חברת אפרוחי הצפון בע"מ (להלן: "החברה") כנגד החלטת מפרק החברה להדחות את חובם כנושים בחברה. הון המניות המושקע בחברה עמד על 190 ש"ח בלבד, והמימון לפעולותיה נעשה באמצעות שני סוגים של הלוואות בעלים: הלוואות בעלים בסך של 900,000 ש"ח, ואשראי ספקים (שייצג אשראי בגין הפער בין תקופת האשראי שקיבלה החברה מבעלי מניותיה ובין האשראי שסופק ללקוחותיה), אשר הוגדר אף הוא כהלוואות בעלים. מפרק החברה הורה להדחות את חובם של בעלי המניות ולהשעות את זכותם לפירעון עד שהחברה תפרע את התחייבויותיה כלפי נושיה החיצוניים, הן משום היעדר הון עצמי מספק, אשר היה אמור להוות "כרית בטחון" לנושים החיצוניים, והן בשל התנהלות פסולה של בעליה המניות, שכללה, לטעמו, "עירוב בין העסקים והאינטרסים של החברה לבין אלה של בעלי

* המאמר נכתב על ידי ד"ר שחר הדר, עו"ד, ממשרד גרוס, קלינהנדלר, חודק, הלוי, גרינברג ושות' (GKH). תודות לרפי בראון על סיוע בכתיבת המאמר.

כל המידע הנכלל במאמר זה הינו בבחינת מידע כללי בלבד, ואינו בגדר חוות דעת או ייעוץ משפטי מוסמך. על המשתמש/ת לקבל עצה משפטית נפרדת לפני כל פעולה משפטית או אחרת המסתמכת על המאמר. המחבר והמערכת אינם נושאים באחריות כלשהי כלפי הקוראים.

1 מצב של "מימון דק" בחברה מתרחש כאשר ההון העצמי שהושקע בחברה, או סך כל נכסי החברה, אינם מספיקים לכסות את התחייבויותיה, בשנים לב לחיובים העלולים לצמוח בדרך העסקים הרגילה מניהולו של העסק, או כאשר נכסיה של החברה ממומנים במידה רבה על-ידי הלוואות בעלי מניות.

2 הדחיית חוב (equitable subordination) היא השעיית זכותו של בעל מניה לפירעון חובו מאת החברה עד לאחר שהחברה פרעה במלואו את כל התחייבויותיה כלפי נושים אחרים. סוגיה זו משיקה לסוגיית "הרמת מסך" התאגיד ומהווה נגזרת או יישום חלקי שלה; הדחיית חוב מתבצעת במצבים מסוימים, לרבות מצבים בהם נעשה שימוש לרעה במסך ההתאגדות, כגון במקרה של מימון דק.

המניות", לרבות העדפת האינטרסים של בעלי המניות על פני האינטרסים של החברה וניגודי עניינים של נושאי משרה בחברה.

הבסיס המשפטי להדחיית חוב מצוי בסעיף 6(ג) לחוק החברות, התשנ"ט-1999 (להלן: "חוק החברות"). סעיף 6 לחוק החברות עוסק בסוגיית הרמת המסך והדחיית חוב וקובע כי³:

"6. (א) (1) בית משפט רשאי לייחס חוב של חברה לבעל מניה בה, אם מצא כי בנסיבות העניין צודק ונכון לעשות כן, במקרים החריגים שבהם השימוש באישיות המשפטית הנפרדת נעשה באחד מאלה:

- (א) באופן שיש בו כדי להונות אדם או לקפח נושה של החברה;
- (ב) באופן הפוגע בתכלית החברה ותוך נטילת סיכון בלתי סביר באשר ליכולתה לפרוע את חובותיה.....

ובלבד שבעל המניה היה מודע לשימוש כאמור, ובשים לב לאחזקותיו ולמילוי חובותיו כלפי החברה בהתאם לסעיפים 192 ו-193 ובשים לב ליכולת החברה לפרוע את חובותיה.

- (ב) ...
- (ג) בית משפט רשאי להשעות זכותו של בעל מניה לפירעון חובו מאת החברה עד לאחר שהחברה פרעה במלואן את כל התחייבויותיה כלפי נושים אחרים של החברה, אם מצא כי התקיימו התנאים לייחוס חוב של החברה לבעל המניה כאמור בסעיף קטן (א)."

פסק הדין עוסק בהרחבה בצורך באיזון ראוי בין עקרונות החופש התאגידי, האישיות הנפרדת והאחריות המוגבלת של התאגיד, לבין זכויותיהם של הנושים לבטחון סביר בהתנהלות העסקית עם חברות עימן הם מתקשרים, ולהגנה ראויה על זכותם לפרוע את חובם מהחברה, בפרט כאשר זכות זו נפגעת בשל מימון דק של החברה. בעוד מצב של מימון דק פוגע בזכות רכושית של הנושים החיצוניים לבטחון נשייתם, הרמת מסך ההתאגדות, או השעיית זכויות הפירעון של בעלי מניות כלפי החברה, פוגעות בחופש ההתאגדות של בעלי המניות, ובזכות המוקנית להם במשפט ליהנות מאישיותה הנפרדת של החברה ומהגבלת האחריות שלה, המגינה על שלמות נכסיהם הפרטיים של בעלי המניות.

השופט רובינשטיין, בדעת מיעוט, סבר, כי מימון דק, כשהוא עומד בפני עצמו (באין טענה של חוסר תום לב) אינו עילה להדחיית חוב או להרמת מסך. לשיטתו, מימון דק יהא שיקול נכבד בין השיקולים להדחיה, אולם נחוץ "דבר מה נוסף", כדוגמת חוסר תום לב, כדי לעשות בו שימוש להדחיה⁴. דעת הרוב, מפי השופטת פרוקצ'יה ובהסכמת השופטת ארבל, סברה, כי בנסיבות

3 אף כי על המקרה הנדון חל סעיף 6 בנוסחו טרם תיקון תשס"ה (תיקון מס' 3 לחוק החברות), הן שופטי הרוב והן שופט המיעוט סברו, כי עמדתם תקפה אף לאורו של סעיף 6 לחוק החברות לאחר תיקון מס' 3.

4 השופט רובינשטיין סבר, עם זאת, כי במצב קצה מיוחדים וחריגים, עצם המימון הדק יכול להצביע על חוסר תום לב.

מתאימות, מימון דק, כשלעצמו, עלול להוביל להרמת מסך, מלאה או חלקית, בדמות השעיית זכות הפירעון של הלוואות בעלים שניתנו על ידי בעל מניות. נסיבות אלו כוללות, בין השאר, התייחסות להיקפו של המימון הדק, היקף חובותיה ויכולת הפירעון של החברה, מידת מודעותו של בעל המניות האינדיבידואלי לעובדת המימון הדק ומידת יכולתו להשפיע על מהלכיה של החברה.

במסגרת זו, קובעת דעת הרוב בפסק הדין, כי מימון דק בהיקף משמעותי ומתן הלוואות בעלים עשויים במשולב, ובנסיבות המתאימות, להקים הנחה לכאורה בדבר שימוש לא ראוי באישיות המשפטית הנפרדת ובעקרון הגבלת האחריות. כאשר מבנה ההון של החברה מתאפיין במימון דק קיצוני, ובעלי המניות אינם פועלים לתגבור ההון העצמי של החברה אלא מזרימים אליה הלוואות בעלים, עשוי הנטל הראייתי לעבור לבעלי המניות, כך שיהיה עליהם לשכנע, כי אין בדברים אלה משום ניהול בלתי ראוי של עסקי החברה, וכי אין זה מוצדק לבצע הרמת מסך, או לכל הפחות להשעות את זכותם לפירעון הלוואות הבעלים כלפי החברה.

לפי דעת הרוב, כשירות כפולה של אדם כבעל מניות וכנושה באותה חברה, היוצרת דואליות בתפקידו, הינה תופעה שלילית, אשר עלולה להוביל לניגוד אינטרסים, המזיק לחברה ולנושה החיצוניים גם יחד. זאת ועוד, הלוואות בעלים בתאגיד עסקי אינן תופעות טבעיות ומובנות מאליהן ואין לעודדן. כאשר מדובר בחברה הממומנת במימון דק, הלוואות בעלים מעצימות את הבעייתיות שבדואליות הנ"ל, מכיוון שהן יוצרות הנחה לכאורה, כי בעל המניות מנסה לצאת נשכר ממעמדו כנושה, מבלי לצאת ידי חובתו להבטיח את האינטרס של הנושים החיצוניים על-ידי השקעת הון מספק בחברה.

על אף שגישת דעת הרוב מסייגת ומגבילה את האפשרות להדחיית חוב במקרה של מימון דק "נסיבות מתאימות", קשה להתעלם מהרטוריקה של בית המשפט העליון בנדון, אשר פותחת את הדלת הן בפני הרמת מסך והן בפני הדחיית חוב במקרה של מימון דק.

בהתאם, בעלי מניות, המבקשים לממן את פעילות החברה באמצעות הלוואות בעלים, חשופים לסיכון שבבוא היום יוגדרו מחדש הלוואות הבעלים ועדיפותן בסדר הנשייה. בתקופת משבר כלכלי, כמו התקופה הנוכחית, יום זה יכול שיהיה קרוב מתמיד.

פרסומים חדשים של רשת PwC

פרסומים אלה, ורבים אחרים, ניתן להוריד ללא תשלום באתר www.pwc.com

משר פינוסי

Point of view: Economic turmoil catches cleantech

פרסום הדן בהשפעת המשבר הכלכלי על תעשיית הקלינטק בארה"ב וגיוסי ההון בה. בהתאם לפרסום, בין היתר, גיוסים מ-VCS בחברות אנרגיה סולארית נמצאים בשפל, וגוררים עמם את ההשקעה הכוללת בחברות קלינטק, הסובלות מהיעדר גיוסים וממדיניות אשראי קשוחה, בטווח הקצר. עם זאת, הסיוע הממשלתי והחקיקה בתחום האנרגיה הצפויים עשויים לגרום למשקיעים חדשים למלא את פערי המימון שיצרו משקיעים שנטשו את השוק. בנוסף, השפעת הסיוע הממשלתי צפויה להיות מורגשת לקראת סוף 2009, אם כי האופן בו הוא יתבצע אינו ברור.

Technology forecast: Spring 2009

מהדורה חדשה של המגזין הרבעוני של PwC US בנושאי מגמות חדשניות בתחום הטכנולוגיה, המתמקדת בטכנולוגיות המתפתחות ובשיטות בהן נעשה שימוש לצורך התמודדות עם הסמנטיקה (semantics) בארגון, קרי, מהות הארגון, משמעות המידע המאפיין אותו והקשרים בין הישויות בו. ב-3-5 השנים הקרובות, צופים ב-PwC שינויים מהותיים בפונקציית ניהול המידע הארגוני, שינבעו מהעיסוק בסמנטיקה של המידע, בפרט באמצעות Linked Data technologies.

Communications Review: Weathering the Storm

מהדורה חדשה של הפרסום העוסק בתחום התקשורת, הדנה בהתמודדות חברות בתחום עם המשבר הגלובלי והאתגרים חסרי התקדים שהוא מציב בפניהן. הפרסום כולל, בין היתר, מאמרים בנוגע להתמודדות עם כשלים, ניהול חוזים, הערכת ספקטרום והרגלי ההוצאות של לקוחות.

Global Entertainment and Media Outlook: 2009-2013

מהדורה חדשה של פרסום הדגל של PwC בתחום הבידור והמדיה, שסוקר התפתחויות בתחום ברחבי העולם ומכיל תחזיות לשנים 2009-2013. הפרסום (שהינו בתשלום) מתייחס ל-12 מגזרים שונים בתחום הבידור והמדיה ול-48 מדינות, ומאפשר, בין השאר, השוואה בין שיעורי הצמיחה באזורים שונים, ההוצאה הצרכנית וההוצאה על פרסום. בהתאם לפרסום, ב-5 השנים הקרובות, יהפכו טכנולוגיות דיגיטליות לנפוצות ביותר בכל מגזרי תחום הבידור והמדיה. בנוסף, למרות השפעותיו השליליות של המשבר הכלכלי, הצפויות להמשיך ולחלחל יותר מאשר אלו של המשבר הקודם, הוא האיץ והעצים את התפשטות המדיה הדיגיטלית בקרב ספקי תוכן וצרכניו, אם כי היא משתנה בין אזורים גיאוגרפיים שונים, בהתאם לזמינות של תשתית יעילה וזולה של פס רחב וטלפון נייד.

אולי כדאי לשים פה את הנוסח מהניזולטר לבוגרים

פארמה וביוטכנולוגיה

Pharma 2020: Challenging Business Models

פרסום חדש ורביעי בסדרת Pharma 2020, שעוסק במודלים עסקיים חדשים בתעשיית הפארמה. בהתאם לפרסום, בין השאר, גם חברות הפארמה הגדולות ביותר תאלצנה בקרוב, בין היתר, גם לאור המשבר הכלכלי, ליצור שיתופי פעולה עם גורמים בתוך ומחוץ למגזר שלהן, החל במוסדות אקדמיים, בתי חולים וספקי טכנולוגיה וכלה בחברות בתחומי יעוץ תזונתי, התמודדות עם מתח, פיזיותרפיה ומעקב גופני. כדי לשגשג בטווח הארוך, על חברות פארמה יהיה לשפר את תהליכי המו"פ שלהן, לקצץ עלויות, לנצל את הפוטנציאל של כלכלות מתפתחות ולעבור ממכירת תרופות לניהול הוליסטי של תוצאות/השפעות רפואיות. מעטות החברות, אם בכלל, שתוכלנה להתמודד עם יעדים אלה בעצמן, למרות מגמת המיזוגים והרכישות, שממשיכה לאפיין את התעשייה, לדעת PwC, קיימות חלופות, הכוללות רמות שונות של שיתופי פעולה, שהנן גמישות יותר ומייצרות ערך רב יותר בטווח הארוך. ומכאן עולה הצורך בשיתופי פעולה. הפרסום מנתח את היתרונות והחסרונות בכל חלופה ומונה כמה גורמי מפתח, שיש לשקול לצורך מעבר מוצלח למודל עסקי חדש.

Biotech: Lifting Big Pharma's Prospects with Biologics Findings from the MoneyTree™ Report

חברות ביוטכנולוגיה עומדות בפני אתגרים שונים ב-2009, לרבות יתרות מזומנים מדלדלות, שוק אשראי מצומצם וקיפאון בפעילות ה-IPO. עם זאת, ישנן אינדיקציות לתועלות בטווח הקצר והארוך בתחום. שורת מיזוגי ענק שבוצעו לאחרונה מבליטה את הצורך הגובר של חברות פארמה, לאור פקיעת הפטנטים על תקופות "מסורתיות" וחולשה במו"פ הביתי, בגיוון השקעותיהן באמצעות השקעה בתרופות ביולוגיות חדשניות וממוקדות. הפרסום שלהלן מהווה נגזרת של סקר ה-MoneyTree™ האמריקני של PwC, ודן בהשקעות הון סיכון בתחום הביוטק ב-2008 ובתחזיות לשנים הבאות. בהתאם לפרסום, בין השאר, מוצרים רפואיים ואבחוניים הניעו את השקעות הון הסיכון בענף הביוטק ב-2008, והם תתי הענף בעלי הצמיחה המהירה ביותר מבין תחומי תעשיית מדעי החיים. למרות סכך השקעות הון הסיכון בחברות ביוטק (ללא מכשור רפואי) ירד ב-11% ב-2008 ביחס ל-2007, בוצעו ב-2008 עסקאות גדולות בענף, ומימון חברות ביוטק בשלב ה-seed והסטארט-אפ עלה בחדות בשנה זו, בעוד ההשקעה בחברות בשלבים מאוחרים יותר בחייהן, גם אם ירדה מעט, נותרה יציבה.

ניהול השקעות

Changing rules - regulation, tax and distribution of Hedge Funds around the globe

מאז הסקירה האחרונה של PwC על ענף קרנות הגידור, בספטמבר 2008, מצב המוסדות הפיננסיים ומשיכות כספים על-ידי משקיעים גרמו לפדיונות משמעותיים בענף קרנות הגידור. בשילוב עם הנפילות בשוקי ההון בעולם, הקטין מצב זה, לפי הערכות, את הנכסים המנוהלים בקרנות הגידור בכ- 30% ביחס לערכם בדצמבר 2007. הדוח סוקר את ההתפתחויות הרגולטוריות והמיסויים בענף קרנות הגידור הגלובלי, לרבות המשקיעים בקרנות ומנהליהן, וכולל סקירה של המצב בכל מדינה ומדינה (לרבות ישראל), נכון ליוני 2009.

IFRS

IFRS Pocket Guide

מדריך כיס לתקני ה-IFRS, המסכם את דרישות ההכרה והמדידה של תקני ה-IFRS שפורסמו עד ה-31 למרס 2009. המדריך נועד לשמש כלי עזר "ממעוף הציפור", ואינו מתייחס לרוב דרישות הגילוי של תקני ה-IFRS. המדריך כולל, בין השאר, מידע על כללים ועקרונות חשבונאיים, דוח רווח והפסד וביאורים קשורים, מאזן וביאורים קשורים, דוחות כספיים מאוחדים ונפרדים ונושאים המיוחדים לתעשיות שונות.

